Kallocain. Roman från 2000-talet

Bokutgåva

Stockholm. Albert Bonniers förlag. 1940

Den bok jag nu sätter mig ner att skriva måste verka meningslös på många – om jag alls vågar tänka mig, att ”många” får läsa den – eftersom jag alldeles självmant, utan någons order, börjar ett sådant arbete och ändå inte själv är riktigt på det klara med vad avsikten är. Jag vill och måste, det är alltsammans. Allt mer och mer obönhörligt frågar man efter avsikten och planmässigheten i vad som göres och säges, så att helst inte ett ord ska falla på måfå – det är bara författaren till den här boken som har tvingats gå motsatta vägen, ut i det ändamålslösa. Ty fast mina år här som fånge och kemist – de måste vara över tjugu, tänker jag mig – har varit fulla nog ändå av arbete och brådska, måste det finnas något som inte tycker det är tillräckligt och som har lett och överblickat ett annat arbete inom mig, ett som jag själv inte hade någon möjlighet att överblicka och där jag ändå har varit djupt och nästan plågsamt medintresserad. Det arbetet kommer att vara slutfört, när jag väl har skrivit ner min bok. Jag inser alltså, hur förnuftsvidriga mina skriverier måste te sig inför allt rationellt och praktiskt tänkande, men jag skriver ändå.

Kanske jag inte skulle vågat det förr. Kanske det rentav är fångenskapen, som har gjort mig lättsinnig. Mina levnadsvillkor nu skiljer sig obetydligt från dem jag levde under som fri man. Maten visade sig vara knappt märkbart sämre här – det vande man sig vid. Britsen visade sig vara något hårdare än min säng hemma i Kemistaden n:r 4 – det vande man sig vid. Jag kom något mera sällan ut i fria luften – det vande man sig också vid. Värst var skilsmässan från min hustru och mina barn, särskilt som jag ingenting visste eller vet om deras öde; det gjorde mina första år i fångenskapen fulla av oro och ångest. Men allteftersom tiden led, började jag känna mig lugnare än förr och till och med trivas mer och mer med min tillvaro. Här hade jag ingenting att vara ängslig för. Jag hade varken underordnade eller chefer – så när som på fängelsevakterna, som sällan störde mitt arbete och bara bekymrade sig om att jag efterlevde ordningsreglerna. Jag hade varken beskyddare eller medtävlare. De vetenskapsmän jag ibland sammanfördes med för att kunna följa med nya rön på kemins område, behandlade mig hövligt och sakligt, om än något nedlåtande för min främmande nationalitets skull. Jag visste, att ingen ansåg sig ha skäl att avundas mig. Kort sagt: på sätt och vis kunde jag känna mig friare än i friheten. Men på samma gång som lugnet växte också detta underliga arbete med det förflutna inom mig, och nu får jag ingen ro förrän jag har skrivit ner mina minnen från en viss innehållsrik tid i mitt liv. Möjlighet att skriva har man givit mig för mitt vetenskapliga arbetes skull, och kontroll utövas först i det ögonblick jag lämnar ett färdigt arbete ifrån mig. Jag kan alltså kosta på mig detta enda nöje, även om det skulle bli det sista jag fick tillfälle till.

Vid den tid då min berättelse börjar närmade jag mig de fyrti. Om jag för övrigt bör presentera mig, kan jag kanske tala om under vilken bild jag tänkte mig livet. Det finns få saker som säger mer om en människa än hennes bild av livet: om hon ser det som en väg, ett fältslag, ett växande träd eller ett rullande hav. För min del såg jag det med en snäll skolgosses ögon som en trappa, där man skyndade från avsats till avsats så fort man kunde, med flämtande andetag och medtävlaren i hälarna. I själva verket hade jag inte många medtävlare. De flesta av mina arbetskamrater på laboratoriet hade förlagt hela sin ärelystnad till det militära och ansåg dagens arbete som ett tråkigt men nödvändigt avbrott i kvällarnas militärtjänstgöring. Själv skulle jag väl knappast velat tillstå för någon av dem, hur mycket mer intresserad jag var av min kemi än av min militärtjänst, fast jag visst inte var någon dålig soldat. I alla fall jagade jag fram i min trappa. Hur många trappsteg man egentligen hade att lägga bakom sig, hade jag aldrig funderat över, inte heller vad det månde finnas för härligheter på vinden. Kanske jag dimmigt föreställde mig livets hus som ett av våra vanliga

stadshus, där man steg upp ur jordens innandömen och till sist kom ut på takterrassen, i fria luften, i vind och dagsljus. Vad vinden och dagsljuset skulle motsvaras av i min livsvandring, hade jag inte klart för mig. Men säkert var, att varje ny trappavsats betecknades av korta officiella meddelanden från högre ort: om en genomgången examen, ett godkänt prov, en förflyttning till ett mera betydande verksamhetsfält. Jag hade också en hel rad sådana livsviktiga slut- och begynnelsepunkter bakom mig, dock inte så många att en ny skulle blekna i betydelse. Det var därför med ett stänk av feber i blodet jag kom tillbaka från det korta telefonsamtal, som meddelade att jag kunde vänta min kontrollchef dagen därpå och alltså fick börja experimentera med mänsklig materiel. I morgon således kom det slutliga eldprovet för min hittills största uppfinning.

Jag var så uppspelt, att det föll sig svårt för mig att börja något nytt under de tio minuter som ännu återstod av arbetstiden. I stället fuskade jag en smula – jag tror nästan för första gången i mitt liv – och började ställa bort apparaterna i förtid, långsamt och försiktigt, medan jag sneglade genom glasväggarna åt båda sidor för att se om någon gav akt på mig. Så fort signalklockan förkunnade att arbetet var slut för dagen, skyndade jag ut genom de långa laboratoriekorridorerna som en av de första i strömmen. Hastigt duschade jag, bytte arbetskläderna mot fritidsuniformen, sprang in i paternosterhissen och stod efter några ögonblick uppe på gatan. Eftersom vi fått vår bostad i mitt arbetsdistrikt, hade vi nämligen ovanjordslicens där, och jag njöt alltid av att sträcka på mig i det fria.

Då jag kom förbi metrostationen, föll det mig in att jag kunde vänta på Linda. Eftersom jag var så tidig, hade hon säkert inte hunnit hem än från sin livsmedelsfabrik drygt tjugu minuters metroväg därifrån. Ett tåg hade nyss kommit, och en flod av människor vällde upp ur jorden, pressades genom spärren, där ovanjordslicenserna kontrollerades, och sipprade ut över gatorna runtomkring. Över de nu tomma takterrasserna, över alla de hoprullade bergsgråa och ängsgröna presenningarna, som på tio minuter kunde göra staden osynlig från luften, betraktade jag hela den myllrande skaran av hemvändande medsoldater i fritidsuniform, och det slog mig plötsligt, att kanske alla dessa bar på samma dröm som jag: drömmen om uppåtvägen.

Tanken grep mig. Jag visste, att förr, under den civilistiska epoken, hade människorna måst lockas till arbete och ansträngning genom hopp om rymligare bostäder, läckrare mat och vackrare kläder. Numera behövdes ingenting sådant. Standardvåningen – ett rum för de ogifta, två för familj – räckte gott åt alla, från de ringaste till de mest förtjänta. Huskökets mat gav mättnad åt generalen likaväl som åt den menige. Den allmänna uniformen – en för arbetet, en för fritiden och en för militär- och polistjänsten – var lika för alla, för man och kvinna, och för hög och låg sånär som på gradbeteckningen. Till och med den senare var egentligen inte grannare för den ene än för den andre. Det eftersträvansvärda i en högre chefsbeteckning låg enbart i vad den symboliserade. Så högt förandligad, tänkte jag lycklig, är faktiskt varenda medsoldat i Världsstaten, att det han anar som livets högsta värde knappast har någon mera konkret form för honom än tre svarta slingor på ärmen – tre svarta slingor, som är honom en pant både på egen självaktning och aktning från andras sida. Av materiella njutningar kan man säkert få nog och mer än nog – just därför misstänker jag att de gamla civilistiska kapitalisternas tolvrumsvåningar knappt heller var mer än en symbol – men detta subtilaste av allt, som man jagar under formen av gradbeteckningar, det gör ingen övermätt. Ingen kan ha så mycket aktning och så mycket självaktning, att han inte vill ha mer. På det mest förandligade, det mest luftiga och ouppnåeliga av allt vilar vår fasta samhällsordning trygg för alla tider.

Så stod jag i funderingar vid metrons uppgång och såg som i en dröm vakten gå fram och tillbaka längs den taggtrådskrönta distriktsmuren. Fyra tåg hade kommit, fyra gånger hade skarorna strömmat upp i dagsljuset, då äntligen Linda passerade spärren. Jag skyndade fram till henne och vi fortsatte sida vid sida.

Tala kunde vi naturligtvis inte för luftflottans övningar, som varken dag eller natt tillät något samtal att föras utomhus. I alla fall såg hon min glada min och nickade uppmuntrande, fast allvarlig som alltid. Inte förrän vi

hunnit in i bostadshuset och hissen förde oss ner till vår våning, slöt sig en relativ tystnad omkring oss – metrobullret, som skakade väggarna, var inte starkare än att man kunde tala obehindrat – och ändå uppsköt vi försiktigtvis alla samtal, tills vi kommit in. Hade någon kommit på oss med att tala i hissen, skulle ju ingen misstanke varit naturligare än att vi dryftade ämnen som vi inte ville låta barnen eller hembiträdet höra. Sådana fall hade inträffat, då statsfiender och andra förbrytare velat använda hissen som konspirationslokal; det låg ju också nära till hands, eftersom polisöra och polisöga av tekniska skäl inte kunde monteras i en hiss och eftersom portvakten brukade ha annat att göra än springa och lyssna i trappnedgångarna. Vi teg alltså försiktigt ända tills vi stigit in i familjerummet, där veckans hembiträde redan dukat fram kvällsmaten och väntade med barnen, som hon hämtat ner ur husets barnvåning. Hon föreföll att vara en ordentlig och hygglig flicka, och vår vänliga hälsning berodde alltså inte bara på medvetandet om att hon, som alla hembiträden, var skyldig att avlägga rapport om familjen vid veckans slut – en reform, som allmänt ansågs ha förbättrat tonen i många hem. En stämning av glädje och trevnad rådde kring vårt bord, särskilt som vår äldste son, Ossu, var med bland oss andra. Han hade kommit på besök från barnlägret, eftersom det var hemafton.

– Jag kan tala om något roligt, sade jag till Linda över potatissoppan. Mitt experiment har kommit så långt att jag får börja med mänsklig materiel i morgon, under överinseende av en kontrollchef.

– Vem tror du det blir? frågade Linda.

Utanpå märktes det säkert inte, men invärtes ryckte jag till vid hennes ord. De kunde vara helt oskyldigt menade. Vad var mera naturligt, än att en hustru frågade, vem som skulle bli mannens kontrollchef! På kontrollchefens kitslighet eller tillmötesgående hängde ju hur lång prövningstiden skulle bli. Det hade till och med hänt, att ärelystna kontrollchefer gjort kontrollandens uppfinning till sin egen, och man hade jämförelsevis lite möjlighet att värja sig mot sådant. Inte underligt då, om ens närmaste frågade vem det skulle bli.

Men jag lyssnade efter en underton i hennes röst. Min närmaste chef, och alltså sannolikt min blivande kontrollchef, var Edo Rissen. Och Edo Rissen hade förut varit anställd på den livsmedelsfabrik, där Linda arbetade. Jag visste, att de haft en hel del beröring med varandra, och av åtskilliga små tecken slöt jag mig till att han hade gjort ett visst intryck på min hustru.

Vid hennes fråga vaknade min svartsjuka och vädrade. Hur intimt var egentligen förhållandet mellan henne och Rissen? I en stor fabrik kunde det ofta hända, att två personer befann sig utom synhåll för de andra, i lagerlokalerna till exempel, där balar och lårar skymde utsikten genom glasväggarna och där kanske till råga på allt ingen annan var sysselsatt vid den tiden ... Också Linda hade ju haft sin tur som nattvakt i fabriken. Rissen kunde mycket väl haft sin vakt på samma gång. Allt var möjligt, till och med det värsta av allt: att det fortfarande var honom hon älskade och inte mig.

På den tiden undrade jag sällan över mig själv, över vad jag tänkte och kände eller över vad andra tänkte och kände, såvida det inte hade direkt praktisk betydelse för mig. Först senare, under min ensamma tid som fånge, har ögonblicken kommit att vända tillbaka som gåtor och tvingat mig att undra, tyda och tyda om. Nu, så långt efteråt, vet jag, att då jag så ivrigt hoppades på ”visshet” i fråga om Linda och Rissen, ville jag egentligen inte ha en visshet om att där inte fanns något samband mellan dem. Jag ville ha visshet om att hon drogs åt annat håll. Jag ville ha en visshet som skulle göra slut på mitt äktenskap.

Men på den tiden skulle jag tillbakavisat en sådan tanke med förakt. Linda spelade en alltför viktig roll i mitt liv, skulle jag sagt. Och det var sant, inget grubbel och inga omtydningar har sedan kunnat ändra *det.* I betydelse hade hon gott kunnat ta upp tävlan med min karriär. Mot min vilja höll hon mig fast på ett rent oförnuftigt sätt.

Man kan tala om ”kärlek” som ett föråldrat romantiskt begrepp, men jag är rädd att den finns likafullt, och ända från början rymmer den ett obeskrivligt kvalfullt element. En man dras till en kvinna, en kvinna till en man, och för vart steg man närmar sig varandra, har man givit till spillo något av sig själv; en serie nederlag, där man hoppades på segrar. Redan i mitt första äktenskap – barnlöst och därför ingenting att fortsätta – hade jag känt en försmak. Linda stegrade den till mardröm. Under de första åren vi var gifta hade jag verkligen en mardröm, fast jag då inte satte den i samband med henne: jag stod mitt i ett stort mörker, själv starkt belyst med strålkastarljus; utifrån mörkret kände jag Ögonen riktade på mig, och jag vred mig som en mask för att komma undan, medan jag inte kunde undgå att skämmas som en hund över de oanständiga trasorna jag hade fått på mig. – Först senare förstod jag, att det var en god bild av mitt förhållande till Linda, där jag själv kände mig skrämmande genomskinlig, fast jag gjorde allt för att krypa undan och skydda mig, medan hon tycktes förbli samma gåta, underbar, stark, nästan övermänsklig, men evigt oroande, därför att hennes gåtfullhet gav henne ett förhatligt övertag. När hennes mun drog ihop sig till ett smalt rött streck – å nej, det var inte ett leende, varken av hån eller glädje, snarare kunde det kallas en spänning, som när man spänner en båge – och under tiden stod ögonen orörligt vidöppna – då gick alltjämt samma ilning av ångest tvärsigenom mig, och alltjämt band hon mig och drog mig lika obarmhärtigt, fast jag anade, att hon aldrig skulle öppnas för mig. Jag förmodar det är på sin plats att använda ordet kärlek, när man mitt i hopplösheten ändå håller fast vid varandra, som om trots allt ett under kunde ske – då själva kvalfullheten har fått ett slags eget värde och blivit ett vittnesbörd om att man åtminstone har ett gemensamt: väntan på något som inte finns.

Runtomkring oss såg vi föräldrar skiljas, så fort deras barnkull blivit färdig för barnlägret – skiljas och gifta om sig för att bilda nya kullar. Ossu, vår äldste, var redan åtta år och hade alltså ett helt år varit i barnlägret. Laila, den yngsta, var fyra och hade tre år kvar i hemmet. Och sedan? Skulle vi också skiljas och gifta om oss, i den barnsliga föreställningen att samma väntan kunde bli mindre hopplös med en annan? Allt förnuft jag hade sade mig att det var en bedräglig illusion. En enda liten oförnuftig förhoppning viskade: nej nej – att du har misslyckats med Linda beror på att hon vill till Rissen! Hon hör till Rissen, inte till dig! Skaffa dig klarhet om att det är Rissen hon tänker på – så är allt förklarat, och du har ännu hopp om en ny kärlek med mening i!

Så underligt sammanslingrat var det som vaknade vid Lindas självklara fråga.

– Förmodligen Rissen, svarade jag och lyssnade ivrigt in i den tystnad som följde.

– Är det ogrannlaga att fråga vad det är för ett experiment? frågade hembiträdet.

Hon hade ju en självklar rätt att fråga, på sätt och vis var hon ju där för att hålla reda på vad som försiggick inom familjen. Och jag kunde inte inse, vad som kunde förvrängas och användas emot mig, inte heller hur det skulle kunna skada Staten, ifall ryktet om min uppfinning spreds i förväg.

– Det är något jag hoppas Staten kommer att få nytta av, sade jag. Ett medel, som får vilken människa som helst att blotta sina hemligheter, just allt sådant som hon förut har tvingat sig att tiga med, av skam eller rädsla. Är ni härifrån staden, medsoldat hembiträde?

Det hände ju då och då, att man stötte på folk som hämtats från annat håll i tider av folkbrist och som därför inte hade Kemistädernas allmänbildning annat än i den mån de lyckats snappa upp en smula vid vuxen ålder.

– Nej, sade hon och rodnade, jag är utifrån.

Närmare förklaringar om varifrån man kom var strängt förbjudna, eftersom de kunde utnyttjas i spionagets tjänst. Det var naturligtvis därför hon rodnat.

– Då ska jag inte närmare ingå på den kemiska sammansättningen eller tillverkningen, sade jag. Det ska man kanske undvika ändå för resten, ämnet får ju under inga omständigheter komma i enskilda händer. Men ni har kanske hört talas om hur alkohol förr användes som rusmedel och vilka verkningar det hade?

– Ja, sade hon, jag vet att det gjorde hemmen olyckliga, förstörde hälsan och i värsta fall ledde till skälvningar i hela kroppen och hallucinationer av vita möss, höns och dylikt.

Jag kände igen de helt elementära läroböckernas ord och smålog. Hon hade tydligen inte hunnit lägga sig till med Kemistädernas allmänbildning.

– Alldeles riktigt, sade jag, så var det i värsta fall. Men innan det gick så långt, hände det ofta, att de berusade pratade bredvid munnen, förrådde hemligheter och begick oförsiktiga handlingar, därför att deras förmåga av skam och rädsla var rubbad. Det är de verkningarna mitt medel har – tänker jag mig, eftersom jag inte har prövat färdigt än. Men det är den skillnaden, att det inte sväljs, utan sprutas direkt in i blodet, och för resten har det en helt annan sammansättning. De otrevliga efterverkningarna som ni nämnde saknar det också – åtminstone behöver man inte ge så starka doser. En lätt huvudvärk är allt försökspersonen märker efteråt, och det händer inte, som det ibland hände med alkoholberusade, att man efteråt glömmer vad man har sagt. – Ni förstår nog, att det är en viktig uppfinning. Hädanefter kan ingen brottsling neka till sanningen. Inte ens våra innersta tankar är våra egna längre – som vi så länge har trott, med orätt.

– Med orätt?

– Ja visst, med orätt. Ur tankar och känslor föds ord och handlingar. Hur skulle tankar och känslor då kunna vara den enskildes ensak? Tillhör inte hela medsoldaten Staten? Vem skulle då hans tankar och känslor tillhöra, om inte Staten, de också? Hittills har det bara inte varit möjligt att kontrollera dem – men nu är alltså medlet funnet.

Hon gav mig en hastig blick, men sänkte den genast. Inte en min förändrade hon, men jag fick ett intryck av att hennes färg sjönk.

– Inte har ni något att vara rädd för, medsoldat, uppmuntrade jag henne. Inte är det meningen att blotta alla enskildas små förälskelser eller antipatier. Om min uppfinning råkade i enskilda händer – ja, då kunde man lätt föreställa sig vilket kaos som skulle uppstå! Men det får naturligtvis inte hända. Medlet ska tjäna vår trygghet, allas vår trygghet, Statens trygghet.

– Jag är inte rädd, jag har inget att vara rädd för, svarade hon ganska kallt, och ändå hade jag bara menat att vara vänlig.

Så gick vi då över till andra samtal. Barnen berättade vad som hänt under dagen i barnvåningen. De hade lekt i leklådan – ett väldigt emaljerat fat, väl fyra kvadratmeter stort och en meter djupt, där man inte bara kunde släppa ner små lekbomber och antända skogar och uppstickande hustak av brännbart material utan också utkämpa hela sjöslag i miniatyr, om man fyllde lådan med vatten och laddade de små fartygens kanoner med samma lätta sprängämne som användes i lekbomberna; till och med torpedbåtar fanns det. På så sätt lektes ju strategisk blick in i barnen, så den blev deras andra natur, nästan en instinkt, och på samma gång var det ju ett nöje av första ordningen. Ibland avundades jag mina egna barn att de fick växa upp med en så fulländad leksak – i min barndom var det där lätta sprängämnet inte uppfunnet än – och jag förstod inte riktigt att de ändå med hela sin själ längtade efter att fylla sju år och komma till barnlägret, där övningarna mycket mer liknade verklig militär utbildning och där man bodde både dag och natt.

Ofta föreföll det mig som om den nya generationen var mer realistiskt inställd än vi i vår barndom. Just den dagen jag talar om skulle jag få ett nytt belägg för den saken. Eftersom det var familjekväll, då varken Linda

eller jag hade militär- och polistjänst och då Ossu, min äldste, var hemma och hälsade på – på så sätt var familjens intima liv tillgodosett – så hade jag tänkt ut ett sätt att roa barnen. Från laboratoriet hade jag köpt med mig hem ett mycket litet stycke natrium, som jag tänkte låta fara omkring på vattnet med sin blekvioletta låga. Vi ställde fram ett fyllt fat, släckte ljuset och samlades omkring min lilla kemiska märkvärdighet. Själv hade jag varit mycket förtjust över fenomenet, då jag var liten och min far visade det för mig, men för mina barn gjorde det övervägande fiasko. Ossu, som redan gjorde upp eldar på egen hand, sköt med barnpistol och kastade små smällare, som föreställde handgranater – nå, att han inte uppskattade den lilla bleka lågan, det var kanske rätt naturligt. Men att inte heller Laila, fyraåringen, var intresserad av en explosion, om den inte kostade några fiender livet, det kom mig att häpna. Den enda som verkade fängslad var Maryl, mellanflickan. Hon satt stilla och drömmande som vanligt och följde den fräsande lyktgubben med vidöppna ögon, som påminde om hennes mors. Och fast hennes uppmärksamhet nog gav mig en viss tröst, oroade den mig samtidigt. Klart och tydligt gick det upp för mig, att det var Ossu och Laila, som var den nya tidens barn. Deras inställning var den sakliga och riktiga, medan min var ett utslag av föråldrad romantik. Och trots den upprättelse hon gav mig, önskade jag plötsligt att Maryl varit mer lik de andra. Det bådade inte gott, att hon på det där sättet föll utanför generationernas sunda utveckling.

Kvällen gick, och det blev tid för Ossu att ge sig av till barnlägret igen. Om han hade lust att stanna kvar eller var rädd för den långa vägen i metro, så visade han det i varje fall inte. Med sina åtta år var han redan disciplinerad medsoldat. Genom mig själv däremot gick en het våg av längtan efter den tid då de alla tre var kväll kröp ner i sina små sängar. En son är i alla fall en son, tänkte jag, och han står sin far närmare än döttrarna. Och ändå vågade jag inte tänka på den dagen, då också Maryl, också Laila skulle vara borta och bara komma hem två kvällar i veckan för att hälsa på. Jag aktade mig i alla fall för att låta någon märka min svaghet. Barnen skulle inte klaga en gång över dåligt exempel, hembiträdet skulle inte ha en slapp hållning hos husfadern att rapportera, och Linda – Linda minst av alla! Jag ville ogärna bli föraktad av någon, men minst av Linda, hon som själv aldrig var svag.

Så fälldes sängarna i familjerummet ut och bäddades åt småflickorna, och Linda stoppade om dem. Hembiträdet hade just satt in middagsrester och porslin i mathissen och skulle göra sig i ordning att gå, då hon kom att tänka på något.

– Det är sant, sade hon, det har kommit ett brev till er, min chef. Jag lade det i föräldrarummet.

Något förvånade synade Linda och jag brevet, ett tjänstebrev. Hade jag varit hembiträdets polischef, skulle jag säkert ha givit henne en varning för det här. Antingen hon verkligen glömt alltsammans eller avsiktligt underlåtit det, var det lika vårdslöst att inte ta reda på vad ett tjänstebrev innehöll – hon hade ju haft full rätt till det. Men samtidigt flög en aning genom mig, att brevet kunde ha ett sådant innehåll, att jag borde vara henne tacksam för att hon slarvat.

Brevet var från Propagandaministeriets sjunde byrå. Och för att förklara innehållet måste jag gå något tillbaka i tiden.

Det hade hänt på en fest för två månader sedan. En av ungdomslägrets samlingslokaler stod prydd med långa dukar i de färger som är Statens, man uppförde sketcher, höll tal, marscherade genom salen till trumma och åt tillsammans. Anledningen var den, att en trupp flickor i ungdomslägret fått order om förflyttning, man visste inte riktigt vart, det gick vissa rykten om en annan av kemistäderna, andra om en av skostäderna, i varje fall någon plats, där man råkat på balans både i fråga om arbetskraft och i fråga om procentförhållandet mellan könen. Från vår stad, och förmodligen från en del andra städer också, samlades alltså unga kvinnor ihop och skickades dit bort, för att de en gång fastställda siffrorna skulle kunna vidmakthållas. Och det var nu avskedsfesten för de utkallade som firades.

Sådana högtidligheter hade alltid en viss likhet med festen för avtågande soldater. Skillnaden var ju stor: vid fester som denna visste alla, både de som reste och de som stannade kvar, att inte ett hår skulle krökas på de unga som lämnade sin hemstad, att det tvärtom gjordes allt för att de fort och utan gnissel skulle växa in i sin nya omgivning och att de snart nog kunde trivas storartat. Likheten var bara den, att båda parter med nästan hundraprocentig säkerhet visste, att de aldrig skulle återse varandra. Mellan städerna var ju ingen annan förbindelse tillåten än den officiella, skött av edsvurna och strängt kontrollerade tjänstemän, detta för att undvika spionage. Och även om en eller annan av de utkallade ungdomarna verkligen hamnade i trafiktjänstgöringen – en ytterst liten möjlighet, eftersom trafiktjänstemännen så gott som alltid uppfostrades till sitt kall alltifrån späda år i särskilda trafikskolestäder – så fordrades dessutom den egendomliga tillfälligheten att de skulle få sin tjänstgöring förlagd just till någon av de banor som förde till deras hemstad och att deras ledighet inträffade då de befann sig i hemstaden; detta gäller om de lanttrafikanställda – flygpersonalen levde ju alltid helt skild från sina familjer och under ständig övervakning. Kort sagt, det krävdes nästan under av samverkande slump för att föräldrarna skulle få återse sina barn, när barnen väl en gång förflyttats till annan ort. Frånsett detta – ja verkligen frånsett, man hade ju inte rätt att dröja vid de dystrare utsikterna en sådan dag – var festen en uppsluppen glädjefest, som det också hövdes, då något skedde till Statens väl och fromma.

Hade jag själv varit med bland de glada festdeltagarna, skulle väl händelserna aldrig ha utvecklat sig så som de gjorde. Hoppet om god mat – vid sådana tillfällen är den alltid riklig och vällagad, och deltagarna brukar kasta sig över den som glupande ulvar – trumman, talen, själva den festliga trängseln, de samfällda ropen, allt försatte salen i en stor gemensam extas, som det var brukligt och önskvärt. Jag var emellertid varken med bland föräldrarna, syskonen eller ungdomsledarna. Kvällen var en av de fyra i veckan, då jag gjorde militär- och polistjänst, och jag var helt enkelt där i egenskap av polissekreterare. Det betydde inte bara att jag hade min plats på en av de fyra små hörnestraderna och skulle föra protokoll över tillställningen, tillsammans med tre andra polissekreterare i de tre övriga hörnen, utan också att det var min skyldighet att hålla huvudet kallt för att kunna göra diverse iakttagelser angående vad som hände i salen. Om något gruff uppstod, om något hemligt förehades, till exempel om någon av deltagarna försökte avlägsna sig sedan uppropet skett, var det ju till stor hjälp för ordförande och dörrvakter, som ju ofta kunde vara upptagna av någon praktisk detalj, att fyra polissekreterare hela tiden vakade över salen från en något så när avskild plats. Där satt jag alltså i min isolering och lät blicken fara över mängden, och om jag å ena sidan gärna skulle varit med själv och delat den allmänna gemenskapsglädjen, så tror jag nog att mitt offer uppvägdes gott och väl av medvetandet om min vikt och värdighet. För resten blir man frampå kvällen avlöst av en annan, så att man ändå får ta del i måltiden och då åtminstone är fri att kasta alla bekymmer.

De unga flickorna som tog avsked uppgick väl knappt mer än till något femtital, och man urskilde dem lätt i mängden, eftersom de bar förgyllda festkronor, som staden brukade låna ut just vid sådana tillfällen. Särskilt en av dem väckte min tanklösa uppmärksamhet, kanske för att hon var ovanligt vacker, kanske också för att hon hade en livlig oro, som en hemlig eld, i blickar och rörelser. Flera gånger kom jag på henne med att kasta sökande blickar åt pojkarnas håll – detta var i början av festen, medan sketcherna uppfördes och pojkarna från pojklägret och flickorna från flicklägret ännu satt i skilda grupper – tills hon äntligen tycktes finna vad hon sökte och elden i hennes rörelser blev stilla, som om den slog ut i en enda klar lugn låga. Jag trodde mig också urskilja det ansikte hon hade sökt och funnit: så smärtsamt allvarligt mitt ibland alla de förväntansfulla och glada, att man nästan tyckte synd om dem. Så fort sista sketchen tog slut och ungdomarna blandades om varandra, såg jag de båda klyva mängden som om den varit vatten och med nästan blind säkerhet mötas ungefär mitt i salen, ensamt stilla bland alla de ropande och sjungande människorna. De stod mitt i larmet som på en tyst klippö utan att veta i vilket rum eller i vilken tid de befann sig.

Jag vaknade upp och fnös till över mig själv. De hade lyckats rycka mig med sig ut i sin asociala värld,

lösriven ur det enda stora sakramentet för alla: gemenskapen. Jag var väl kanske mycket trött, eftersom det hade känts som vila bara att sitta och se på dem. Medlidande förtjänade de ju sist av allt, de två, tänkte jag. Vad kan egentligen vara nyttigare för en medsoldats karaktärsdaning än att tidigt vänjas vid stora offer för stora mål? Hur många går inte omkring hela sitt liv och längtar efter ett offer som är stort nog? Avund var det enda jag kunde ge dem, och avund fanns det nog också i det missnöje jag trodde mig urskilja bland de båda ungdomarnas kamrater – avund, och också en smula förakt för att så mycket tid och krafter slösades på en enskild människa. För min del kunde jag inte förakta dem. De spelade ett evigt skådespel, vackert i sin tragiska obönhörlighet.

I alla fall måste jag nog ha varit trött, eftersom mitt intresse hela tiden kretsade kring de få inslag av allvar, som den muntra festen bjöd. Bara några få minuter efter det jag släppt de båda ungdomarna med blicken och de för resten blivit skilda åt av otåliga kamrater, fastnade min uppmärksamhet i stället vid en mager medelålders kvinna, förmodligen mor till någon av de utkallade flickorna. Också hon verkade på något sätt avkopplad från det stojande kollektivet. Jag vet inte riktigt hur jag uppfattade detta, bevisa det skulle jag aldrig kunnat, eftersom hon hela tiden ändå deltog, rörde sig i takt med de marscherande, nickade med de talande, ropade med de ropande. Ändå tyckte jag mig förstå, att det skedde mekaniskt, att hon inte lyftes av kollektivets befriande våg utan på något sätt stod utanför, också utanför sin egen röst och sina egna rörelser, avskild på samma sätt som de båda unga. Folk runtomkring henne måste haft samma förnimmelse, de försökte komma åt henne från olika håll. Flera gånger såg jag från min estrad, hur någon tog henne i armen och drog henne med sig eller nickade och talade med henne, men snart besviken drog sig tillbaka trots att hennes svar och leenden fungerade oklanderligt. Det var bara en liten livlig och ful man, som inte lät avskräcka sig så lätt. Då hon avfyrat sitt trötta leende mot honom och sedan återtagit sitt ännu tröttare allvar, blev han osedd stående ett stycke därifrån och iakttog henne med tydlig fundersamhet.

Den trötta och avskilda kvinnan kom mig på något sätt nära, utan att jag visste varför. Förståndsmässigt insåg jag, att förtjänade redan de båda ungdomarna avund, så gjorde hon det i än högre grad; hennes offervilliga hjältemod var större än deras, och därmed också hennes styrka och berömmelse. De ungas känsla skulle trots allt snart blekna bort och ersättas av någon ny flamma, och försökte de hålla kvar minnet, skulle det ändå snart upphöra att svida och bli enbart vackert och ljust och en tillgång i vardagens enahanda. Moderns offer kunde vara sådant att det blev nytt för var dag. Jag kände ju själv till en sådan saknad, som var svår nog, fast jag säkert skulle lyckas övervinna den en dag – jag menar saknaden efter Ossu, min äldste, och ändå kom han hem två gånger i veckan, och jag hoppades verkligen att jag skulle få behålla honom i Kemistaden n:r 4, också sedan han blivit vuxen. Visst anade jag, att detta var en alltför personlig inställning till de små medsoldater man skänkt Staten, och öppet skulle jag aldrig velat visa den, men i hemlighet göt den ett visst skimmer över mitt liv, kanske inte minst därför att den var så fullkomligt hemlig och behärskad. Samma plåga och tillgång var det väl jag kände igen hos kvinnan, också samma förtegna behärskning. Jag kunde inte låta bli att tänka mig in i hennes ställe: hur hon aldrig mer skulle få se sin dotter, knappast höra något från henne heller, eftersom posten gallrade privatbreven allt mer och mer hårdhänt, så att numera bara verkligt viktiga underrättelser, kort och sakligt framställda och försedda med vederbörliga verifikationer, släpptes fram till adressaten. Och en något förmäten och individualromantisk tanke kom för mig, om ett slags ”ersättning”, som borde tillfalla medsoldaterna, då de offrade sin sentimentala tillvaro för Staten, och den borde bestå i det högsta och rikaste man kunde eftersträva: i ära. Då äran var tröst nog och övernog för stympade krigare, varför skulle den inte också vara det för var och en medsoldat, som kände sig stympad invärtes? Det var en rörig och romantisk tanke, och senare på kvällen födde den en överilad handling.

Så slog då avlösningens timme, jag lämnade plats åt en ny polissekreterare, steg ner i mängden och sökte smälta in i den allmänna hänförelsen. Kanske jag var för trött och hungrig för att det fullt skulle lyckas. Som väl var åkte just då de dukade kvällsmatborden in från köksregionerna på välsmorda skenor, och alla samlade sina tältstolar kring härligheterna. Om det var ren slump, eller om hon avsiktligt sökte upp mig, vet

jag inte, men lustigt nog kom just den kvinnan jag lagt märke till att sitta mittemot mig. Det är inte omöjligt att hon hade sett mig och läst sympati i mitt ansikte. Vad som däremot säkert inte var slump, var att den lille livlige och fule mannen, som förut givit akt på henne, också kom fram och slog sig ner strax bredvid.

Av hans uppförande att döma hade han föresatt sig att tvinga fram just det som kvinnan ville dölja. Allt han yttrade var oskyldigt nog i och för sig, men snuddade hela tiden vid det sår han anade hos sin bordsgranne. Han talade beklagande om den ensamhet som väntade de unga flickorna. För att undvika skadlig kotteribildning, berättade han, brukade alltid de överflyttade placeras utom räckhåll för varandra. Sedan fanns ju svårigheterna med det nya klimatet och de nya livsvanorna. Vad nu Skostäderna beträffade, som man gissade på – hur kom för resten ett sådant rykte ut, resans mål var ju och borde vara hemligt, och gissningarna kunde likaväl vara falska som sanna! – vad Skostäderna beträffade, så låg ju visserligen några få av dem lika långt åt söder som Kemistaden n:r 4, men de allra flesta låg långt åt norr och hade ett helt nordiskt klimat med långa, hårda och mörka vintrar, som kunde göra vilken främling som helst melankolisk. Värst var det väl för övrigt med språket. Det gemensamma officiella språket inom den väldiga Världsstaten hade tyvärr inte hunnit bli allmänt samtalsspråk överallt. På många håll talades ännu folkspråk, som skilde sig himmelsvitt från varandra. Han för sin del hade hört någon berätta i förtroende, att just en av Skostäderna skulle ha ett mycket svårt språk med helt andra stammar och helt andra böjningar än man var van vid här. Men man ska ju aldrig tro ryktessmidare, personen i fråga hade kanske aldrig varit utanför Kemistaden n:r 4 en gång!

Ett ögonblick föresvävade det mig, att den lille mannens uppförande måste vara framkallat av något slags hämndbegär, men jag tvangs snart överge den tanken. Av kvinnans hövliga och bagatelliserande svar förstod jag att de nyss blivit bekanta, kanske först i kväll. Och småningom anade jag hur det hängde ihop: mannen hade ingen som helst personlig orsak till vad han gjorde, hela hans obarmhärtighet förestavades av den renaste omsorg om Statens bästa. Han hade inget annat mål i sikte än att avslöja kvinnan, som gick omkring och bar på privatsentimentala och asociala känslor, ställa henne vid skampålen i ett gråtutbrott eller ett häftigt svar, så att han senare kunde peka på henne och säga: Se, vad vi ännu har och måste tåla ibland oss! – Från denna synpunkt blev mannens strävan inte bara begriplig, utan rentav aktningsvärd, och fäktningen mellan honom och den angripna fick en ny, principiell innebörd. Jag följde den uppmärksamt, och när sympatierna ändå till slut stannade på hennes sida, berodde det inte längre på vek medkänsla, utan på något som jag inte behövde skämmas över inför vem det vara månde: beundran för den nästan manliga överlägsenhet hon visade, då det gällde att avvärja hans stötar. Inte en ryckning i hennes ansikte rubbade det hövliga leendet, inte en skälvning i hennes röst trängde igenom den kyligt lätta tonen, då hon mötte hans skickliga anfall med den ena tröstegrunden ytligare än den andra. Ungdom har ju lätt för att lära, ett nordligt klimat är många gånger hälsosammare än ett sydligt, i Världsstaten behöver ingen medsoldat känna sig ensam, och varför beklagar ni att hon glömmer de sina? Ingenting är ju mer önskvärt vid en förflyttning.

Jag blev riktigt besviken, då den eleganta fäktningen avbröts av en grov rödhårig man i närheten:

– Vad är det där för sentimentalt pjosk! Hör nu, medsoldat där, vad ni heter, sitter ni och svartmålar Statens åtgöranden en dag som denna! Till på köpet inför en av mödrarna! Här är väl om någonsin glädje på sin plats, inte bekymmer och suckar!

Just då skulle talen börja igen, och i min hjärna föddes det olycksaliga beslutet att rikta ett hugg till mot den lille mannen. Min tjänsteplikt för kvällen var nämligen inte riktigt slut än, jag var en av de officiella talarna. Så kom det sig, att mitt tal, ganska omsorgsfullt förberett som det var, med åtbörder och allt, fick en ödesdiger improviserad avslutning:

– Och, medsoldater, deras hjältegärning blir inte mindre därför att den ibland är åtföljd av smärta. Smärta känner krigaren av sina sår, smärta känner den stupade krigarens änka över sitt dok, även om glädjen över

att tjäna Staten uppväger denna smärta mångfaldigt. Smärta må väl då också vara unnat åt dem som måste skiljas åt inom arbetslivet, i de flesta fall för alltid. Och är det värt vår hyllning, när mor och dotter, kamrat och kamrat skiljs med glädje i ögonen och leverop på läpparna, så är det väl inte mindre värt vår beundran, om bakom glädjen och leveropen ligger en sorg, en behärskad, en förnekad sorg – snarare är detta kanske *mer* värt vår beundran, mer, därför att det är ett större offer åt Staten.

Uppjublad och bifallsfärdig som mängden redan förut var, brast den genast lös i en storm av handklappningar och rop. Men jag såg, att här och där bland de klappande också satt sådana som trotsigt höll sina händer stilla. Tusen klappar kanske i händerna, och två håller sig stilla – och då är de två ändå viktigare än de tusen; självklart, eftersom de två kan betyda två angivare, medan inte en av de tusen lyfter ett finger för att försvara den omjublade, när han väl är angiven – och hur skulle de för övrigt kunna göra det? Man fattar alltså lätt, att det inte var någon angenäm situation att stå där patetiskt gripen och hela tiden känna den lille fule mannens ögon som en serie pilskott. Jag kastade en snabb blick åt hans håll liksom i förbigående. Naturligtvis klappade han inte.

Vad jag nu höll i handen var den kvällens efterräkning. Vem som anmält mig var inte gott att säga, det behövde ju inte ha varit just den lille. Anmäld hade jag i alla fall tydligen blivit. På papperet stod:

”Medsoldat Leo Kall, Kemistaden n:r 4. – Sedan Propagandaministeriets sjunde byrå prövat innehållet i ert tal på Ungdomslägrets avskedsfest för utkallade arbetsanställda den 19 april detta år, har den beslutat meddela er följande:

Då en helhjärtad kämpe alltid är effektivare än eller en splittrad, så måste också en glad medsoldat, som varken inför sig själv eller andra medger att han offrar något, tillerkännas större värde än en nedslagen, som tynges av sitt så kallade offer, även om han döljer sin nedslagenhet; och följaktligen har vi inget skäl att upphöja medsoldater, som söker dölja splittring, missmod och personlig sentimentalitet under en behärskad mask av glädje, utan endast dem, som glada alltigenom inte har något att dölja, varemot avslöjandet av de förra är en berömvärd handling till Statens bästa.

Vi väntar av er, att ni med det snaraste framför er ursäkt inför samma församling som då åhörde er, i den mån det är görligt att åter finna den samlad, annars i lokalradio.

Propagandaministeriets sjunde byrå.”

Min reaktion blev så häftig, att jag senare skämdes inför Linda. Men att det skulle komma just i dag, mitt i segerglädjen! Att jag mitt i mina största förhoppningar skulle träffas av ett sådant slag! Utom mig som jag var, sade jag åtskilligt som inte var väl övertänkt och som jag ännu i dag trots mitt goda minne har svårt att påminna mig, om att jag var en förlorad man, min karriär krossad, min framtid ärelös, min stora uppfinning fjäderlätt mot detta, som skulle stå på mitt hemliga kort på alla polisavdelningar i hela Världsstaten, och så vidare. Och då Linda försökte trösta mig, trodde jag verkligen först att det var rena falskheten och att hon bara grubblade på hur hon bäst skulle lämna det sjunkande skeppet, trots att barnen ännu var i hemåldern.

– Snart kommer alla att veta, vilka statsfarliga tal jag brukar hålla, sade jag bittert. Begär du skilsmässa, gör det, bry dig inte om att barnen är små. För dem är det ju i alla fall bättre att bli faderlösa än att de bor hos en statsfarlig individ som jag ...

– Så du överdriver, sade Linda lugnt. (Jag minns ännu till och med själva ordet. Det var inte lugnet, inte moderligheten i hennes tonfall, som övertygade mig om hennes uppriktighet, det var den tunga, nästan likgiltiga tröttheten.) Så du överdriver. Hur många framstående medsoldater tror du inte har haft anmärkningar på sig någon gång och sedan rentvått sig! Kommer du inte ihåg alla dem som vi har hört läsa upp sina ursäkter i radio om fredagarna mellan 20 och 21! Du måste väl förstå, att det inte är felfriheten,

som gör en god medsoldat, allra minst felfriheten i sådana frågor, där den statliga etiken ännu håller på att bli till! Först och främst är det förmågan att ge upp sin egen ståndpunkt och tillägna sig den riktiga.

Äntligen lugnade jag mig och började förstå, att hon hade rätt. I mitt uppskakade tillstånd lovade jag både henne och mig själv att begagna mig av radions ursäktstimme så fort som möjligt. Jag började till och med genast göra ett utkast till mitt kommande tal.

– Nu överdriver du igen, sade Linda, som stod lutad över min axel och läste vad jag skrev. Man får inte vara för platt slagen till marken heller, och man får inte vara en kautschuksnodd, som kan tänjas ut hur som helst – då blir man misstänkt för att kunna smälla tillbaka också, i ett obevakat ögonblick. Tro mig, Leo, sådant ska man skriva när man inte är så upprörd som du nu.

Hon hade rätt, och jag var tacksam att ha henne där. Klok var hon, klok och stark. Men varför skulle hon låta så trött?

– Du är väl inte sjuk, Linda? frågade jag ängsligt.

– Varför skulle jag vara sjuk? Vi hade läkarundersökning förra veckan. Jag blev ordinerad lite friluftsbestrålning, annars var jag prickfri.

Jag steg upp och omfamnade henne.

– Du får inte dö ifrån mig, sade jag. Jag behöver dig. Du måste stanna hos mig.

Men jämsides med min ängslan för att lämnas ensam löpte en liten rännil av hopp: ja varför inte – varför kunde hon inte dö – det kanske vore rätta lösningen på problemet? Men jag ville inte kännas vid den. Och så pressade jag henne mot mig, hårt, i ett slags vanmäktigt raseri.

Vi gick och lade oss och släckte lampan. Min månadsranson av sömnmedel var slut för länge sen,

Även om inte hennes lena värme och hennes doft, som påminde om teblad, hade nått mig i våg på våg under vår gemensamma filt, skulle jag den kvällen ha längtat efter henne, efter en närmare närhet än den som lätta beröringar kan ge. Åren hade förändrat mig. I min ungdom var mina sinnen ett slags bihang, en fordrande följeslagare, som fick mättas för att jag skulle bli av med honom och kunna syssla med annat, också ett stolt verktyg för lust, men inte riktigt en del av det jag på allvar kallade mig själv. Nu var det inte längre så. Doft och lenhet och lust var inte längre det enda jag ville ha. Målet för mina uppflammande sinnen var något mycket mer svåråtkomligt, det var den Linda, som vissa korta minuter skymtade bakom de orörliga vidöppna ögonen, bakom den spända röda bågen till mun, hon som hade skymtat i kväll i sitt trötta tonfall, i sina kloka lugna råd. Och medan pulsarna arbetade upp sig i ådrorna, vände jag mig på andra sidan och kvävde en suck. Jag sade mig, att vad jag ville av samlivet mellan en man och en kvinna var vidskepelse och ingenting annat, lika mycket vidskepelse som när forntidens vildar åt sina modiga fienders hjärta för att bli delaktiga av deras mod. Det fanns ingen magisk akt, som kunde ge mig nyckeln och äganderätten till den lustgård Linda undanhöll mig. Och vad tjänade alltsammans då till!

På väggen satt polisörat och bredvid det polisögat, lika verksamt i mörker som i ljus. Ingen kunde finna dem annat än välmotiverade: vilka härdar för spionage och konspirationer kunde inte föräldrarummen annars bli, helst som de också användes som besöksrum! Senare, då jag fick en så intim inblick i åtskilliga medsoldaters familjeliv, blev jag tvungen att sätta polisörat och polisögat i nära sammanhang med den otillfredsställande nativitetskurvan inom Världsstaten. Men jag tror knappast det var för deras skull som mitt blod numera så lätt stillnade. Så hade det åtminstone aldrig varit förr. Vår Världsstat hade minst av allt någon asketisk syn på könet, tvärtom var det ju nödvändigt och hedervärt att avla nya medsoldater, och allting gjordes för att män och kvinnor alltifrån fullmogen ålder skulle ha tillfälle att fylla sin plikt i det

avseendet. Från början hade jag heller inte haft något emot, om man från högre ort då och då konstaterade, att jag var man. Snarare hade det varit en sporre. Över våra nätter förr hade det legat ett skimmer av festlig föreställning, där vi två inte var annat än högtidligt gripna och ansvarsmedvetna fullbordare av ett ritual i Statens egen åsyn. Men en förskjutning hade inträtt under årens lopp. Medan jag förut också i mina intimaste förehavanden mest frågade efter, hur jag värderades av den Makt, som också begagnade sig av ögat på väggen, hade den makten nu mer och mer förbytts i ett besvärande påhäng just i sådana stunder då jag vildast längtade efter Linda och efter det aldrig uppnådda och aldrig uppnåeliga under, som skulle göra mig till herre över hennes innersta gåtor. Ögat, som jag frågade efter, fanns ännu, men det var Linda själv. Jag började ana, att min kärlek hade tagit en otillbörligt privat vändning, och det besvärade mitt samvete. Äktenskapets mål var ju barn, vad hade det med vidskepliga drömmar om nycklar och herradömen att göra! Kanske var denna farliga vändning i mitt äktenskap ännu ett skäl att skiljas. Och för mig själv undrade jag, om andra skilsmässor runtomkring oss kunde ha samma orsaker ...

Så beslöt jag mig för att sova, men kunde inte. I stället började skrivelsen från Propagandaministeriets sjunde byrå dansa runt i mig, så jag inte längre visste på vilken sida jag ville ligga.

En helhjärtad kämpe är effektivare än en splittrad, det är rätt förstås, det är logiskt. Och vad ska man göra med de splittrade? Hur ska man tvinga dem till helhjärtenhet?

En kuslig upptäckt: här låg jag och kände mig ängslig på de splittrades vägnar, som om jag själv var en av dem. Därhän fick jag inte låta det gå. Jag ville inte vara splittrad, som medsoldat var jag absolut helhjärtad, utan en droppe svek och förräderi. De onyttiga skulle bort, också hon, den magra behärskade modern från festen. Skjut de splittrade! skulle från och med nu bli mitt lösensord. Och ditt äktenskap? frågade en liten elak tanke. Men jag gav den svar på tal: Blir det inte bättre, ska jag skiljas. Naturligtvis ska jag skiljas. Men inte förrän barnen är ur hemåldern.

Och plötsligt svämmade ett infall över mig med klarhet och lättnad: min egen uppfinning gick ju rakt i linje med Sjunde byråns skrivelse. Hade jag inte själv i dag talat med hembiträdet i samma anda? Jag skulle bli trodd och förlåten för min uppfinnings skull, i handling hade jag visat mig pålitlig, och det vägde väl ändå mer än några förflugna ord vid en liten struntfest. Trots allt var jag en god medsoldat och skulle kanske kunna bli en ännu bättre.

Innan jag somnade, måste jag småskratta för mig själv åt en komisk och tillfredsställande fantasi, en sådan där nyckfull bild, som brukar dyka upp i medvetandet strax innan man somnar: jag såg, hur också den lille fule och livlige mannen från festen stod med en varning i handen och kallsvettades – den store rödhårige hade anmält honom för hans försök att störa glädjen och svartmåla Statens åtgärder. Det var då värre egentligen ...

Inte för att det var min vana att söla med tiden, varken efter morgongymnastiken eller annars, men den morgonen tror jag att jag särskilt hastigt skyndade mig igenom duschen och drog på mig arbetsuniformen för att kunna stå färdig i givakt, då dörren till mitt laboratorierum öppnades och kontrollchefen steg in.

Då han äntligen kom, var det naturligtvis Rissen. Alldeles som jag trott.

Om jag var besviken, så hoppades jag åtminstone att det inte syntes utanpå. Där hade funnits en svag liten möjlighet att det skulle bli en annan, men det blev alltså Rissen. Och då han stod där framför mig, oansenlig i sin hållning och nästan tveksam, fick jag klart för mig, att jag inte avskydde honom därför att det kanske fanns något att upptäcka mellan honom och Linda, utan att jag tvärtom tyckte så särskilt illa om tanken på ett förhållande mellan honom och Linda just därför att det gällde Rissen. Vem som helst annars, men inte han. Några extra stötestenar skulle Rissen säkert inte lägga på min vetenskapliga väg, det var han för beskedlig till. Men jag för min del skulle hellre velat ha en mindre beskedlig och mer lömsk kontrollchef,

en som jag kunde fått mäta min egen styrka mot – om jag bara samtidigt kunde haft mer högaktning för honom. För Rissen kunde man inte ha högaktning, han var för olik andra, han var för löjlig. Det var inte så lätt att uttrycka vad det var som fattades hos mannen, men om man använde ordet *marschtakt*, så gav det en viss föreställning om saken. Den bestämda hållning, det klara och avmätta sätt att tala, som var det enda naturliga och värdiga för en vuxen medsoldat, låg inte för Rissen. Rätt som det var kunde han bli alldeles för ivrig, låta orden snubbla över varandra, till och med göra sig skyldig till oavsiktliga och komiska handrörelser, och dessemellan göra långa omotiverade pauser, försjunka i tankar, framkasta några vårdslösa ord, som bara den invigde förstod. Det kunde gå nästan djuriskt obehärskade ryckningar över hans ansikte i min, en underordnads, närvaro, då han hörde talas om något som särskilt intresserade honom. Å ena sidan visste jag att han som vetenskapsman hade lysande förtjänster; å den andra kunde jag, trots att det gällde min chef, inte blunda för att där fanns ett missförhållande mellan hans värde som vetenskapsman och hans värde som medsoldat.

– Jaha, började han, sävligt som om arbetstiden hade varit hans privategendom. – Jaha. Ja, jag har ju fått en mycket noggrann redogörelse för hela den här saken. Jag tror nog jag har den klar för mig.

Och han började upprepa min redogörelse i viktigare punkter.

– Min chef, stack jag otåligt in, jag har redan tillåtit mig beställa ner fem personer från Frivilliga offertjänsten. De sitter och väntar i korridorhallen.

Han såg buttert på mig med sina tankfulla ögon. Jag hade ett intryck av att han knappt såg mig. Han var verkligen konstig.

– Ja, kalla in en av dem då, sade han. Det lät som om han tänkte högt, inte som om han uttalade en order.

Jag tryckte på ringklockan till vänthallen. Strax därpå steg en man in med ena armen i band, stannade innanför dörren, hälsade och anmälde sig som n:r 135 av Frivilliga offertjänsten.

En smula irriterad frågade jag, om det verkligen varit alldeles omöjligt att skicka en färsk försöksperson. Under mitt arbete som assistent vid ett av de medicinska laboratorierna hade det hänt, att min dåvarande chef råkat få tag på en kvinna med hela körtelverksamheten rubbad av ett föregående försök, och jag kom mycket väl ihåg, att det höll på att förrycka hela resultatet av hans undersökningar. Något sådant ville jag inte riskera. För resten visste jag från ordningsföreskrifterna, att man strängt borde hålla på sin rätt att få färska försökspersoner: vanan att oupphörligt skicka samma och samma uppammade lätt ett slags gunstlingssystem, så att aldrig så duktiga och villiga offertjänstare kanske inte på långa tider fick tillfälle att att visa sitt mod och få ut någon liten extraförtjänst. Ett kall som det i Frivilliga offertjänsten var visserligen hedervärdare än de flesta och borde anses som sin egen belöning, om man ville vara mycket sträng, men arvodet var i alla fall beräknat i underkant med hänsyn till de många extra skadeersättningar som hörde till yrket.

Mannen sträckte på sig och bad om ursäkt på sin avdelnings vägnar. De hade verkligen inte haft någon annan att skicka. Just nu arbetades det särskilt febrilt på krigsgaslaboratoriet, och Frivilliga offertjänsten var i elden dag ut och dag in till sista man. Själv mådde n:r 135 alldeles utmärkt, så när som på en krigsgasskada med komplikationer i vänstra handen, och till sin egen ursäkt ville han säga, att eftersom den för länge sedan borde varit läkt – inte ens kemisten som åstadkommit den kunde säga varför den inte faktiskt var det – så betraktade han sig i alla fall som färsk, och han hoppades den lilla gasskadan inte skulle störa.

I själva verket skulle den ju inte störa alls, så jag lugnade mig.

– Det är inte era händer vi behöver, utan ert nervsystem, sade jag. Och på förhand kan jag säga, att

experimentet varken kommer att vara plågsamt eller efterlämna några som helst skador, inte ens övergående.

N:r 135 sträckte på sig ytterligare, i den mån det var möjligt. Då han svarade, liknade rösten nästan en fanfar:

– Jag beklagar, att Staten ännu inte kräver större offer av mig. Jag är redo till allt.

– Naturligtvis, det tvivlar jag inte på, svarade jag allvarligt.

Jag var övertygad om att han menade vad han sade. Det enda jag hade att invända var att han något för starkt betonade sitt hjältemod. Också en vetenskapsman i sitt laboratorium kan vara modig, fast han ännu inte har fått visa det, tänkte jag. För resten, det var inte för sent än: vad han sade om det febrila arbetet på krigsgaslaboratoriet var ett nytt tecken på att det blåste upp till krig. Ett annat, som jag iakttagit för mig själv men inte velat diskutera för att slippa anses som pessimist och kverulant, var att maten genomgående hade försämrats under de sista månaderna.

Så satte jag mannen i en bekväm stol, som extra flyttats in för mina experiment, vek upp hans ärm, tvättade armbågsvecket och stack in den lilla sprutan, fylld med sin blekgröna vätska. I samma stund n:r 135 kände sticket av sprutan spändes hans ansikte, så att det nästan blev vackert. Jag måste erkänna, att jag tyckte mig se en hjälte i stolen framför mig. Samtidigt sjönk hans ansiktsfärg något, vilket inte gärna kunde bero på den ljusgröna vätskan, som omöjligt hade hunnit verka så fort.

– Hur känns det? frågade jag uppmuntrande, medan innehållet i sprutan minskades. Fortfarande från ordningsföreskrifterna visste jag ju, att man gärna borde fråga försökspersonen själv så mycket som möjligt, det gav honom en känsla av likställdhet och höjde honom på visst sätt över smärtorna.

– Tack – som vanligt! svarade n:r 135, men han talade påfallande långsamt som för att dölja att läpparna darrade.

Medan han satt kvar och väntade på verkningarna, studerade vi hans kort, som han lagt ifrån sig på bordet. Födelseår, kön, rastyp, kroppstyp, temperamentstyp, blodtyp och så vidare, egendomligheter i släkten, genomgångna sjukdomar (en hel rad naturligtvis, så gott som alla ådragna genom experiment). Det nödvändiga skrev jag av i mitt eget nya och omsorgsfullt upplagda kortsystem. Det enda som förvirrade mig var födelseåret, men det hade nog sin riktighet, och jag påminde mig att jag redan under min assistenttid hade hört och konstaterat, att försökspersonerna i Frivilliga offertjänsten i regel såg tio år äldre ut än de verkligen var. – Då detta var gjort, vände jag mig på nytt till n:r 135, som började vrida sig i stolen.

– Nå?

Mannen skrattade barnsligt och häpet.

– Jag mår så bra så. Jag har aldrig mått så bra. Men vad jag var rädd ...

Ögonblicket var inne. Vi lyssnade och gav akt. Mitt hjärta dunkade. Om nu mannen inte sade något alls? Om han nu inte hade något som han gick och teg med? Om det han var i färd med att säga inte var något märkvärdigt alls? Hur skulle då min kontrollchef någonsin bli övertygad? Och hur skulle jag vara säker själv? En teori, om än aldrig så välgrundad, är och förblir en teori så länge den inte är prövad. Jag kunde ha misstagit mig.

Då hände något som jag inte var beredd på. Den store grove mannen började snyfta övergivet. Han gled ner i stolen, så han hängde över armstödet som en trasa, och slängde sakta i takt fram och tillbaka med långa stönanden. Jag kan inte uttrycka hur pinsamt det var, jag visste varken hur jag skulle hålla min kropp eller

mitt ansikte. Rissens behärskning, det måste jag medge, lämnade inget övrigt att önska. Var han lika obehagligt berörd som jag, så dolde han det snarast bättre.

Det där fortsatte flera minuter. Jag skämdes inför min chef, som om jag kunde ställas till ansvar för att han måste bevittna sådana scener. Och ändå kunde jag ju omöjligt veta på förhand, vad försökspersonerna skulle komma att blotta, inte heller hade jag eller ens hela vårt laboratorium någon speciell chefsställning till dem; de skickades ut från en central mitt i laboratoriekvarteret, så att de kunde vara till hands för alla kringliggande institutioner.

Äntligen lugnade han sig. Snyftningarna ebbade ut, och han rätade upp sig till en något värdigare ställning. Ivrig att göra slut på det pinsamma uppträdet riktade jag första bästa fråga jag fick tag i till honom:

– Hur är det fatt?

Han riktade blicken mot oss. Man såg mycket väl, att han var medveten om vår närvaro och våra frågor, även om han kanske inte fullt gjorde sig reda för vilka vi var. Då han svarade, vände han sig tydligt till oss, men inte som man vänder sig till sina chefer utan som man tilltalar drömda och namnlösa åhörare.

– Jag är så olycklig, sade han slött. Jag vet inte vad jag ska ta mig till. Jag vet inte hur jag ska orka.

– Orka vad? frågade jag.

– Det här, alltsammans. Jag är så rädd. Jag är alltid så rädd. Inte just nu, men annars, nästan jämt.

– För experimenten?

– Ja visst – för experimenten. Just nu förstår jag inte vad jag är rädd för. Antingen gör det ont eller också gör det inte så värst ont, antingen blir man krympling eller också blir man bra igen, antingen dör man eller också lever man vidare – vad är nu det att vara rädd för? Men jag har alltid varit så rädd – löjligt, varför ska man vara så rädd?

Den första slöheten hade nu givit med sig och efterträtts av en tydligt rusig vårdslöshet.

– Och sen, sade han och slängde onyktert med huvudet, sen är man i alla fall ändå räddare för vad de säger. Du är feg, skulle de säga, och det är värre än allt annat. Du är feg. Jag är inte feg. Jag vill inte vara feg. För resten, vad skulle det göra, om jag var feg? Vad skulle det göra om de sa det, när jag verkligen är det? Men om jag mister platsen då ... Så hittar jag väl något annat. Alltid kan de väl använda en någonstans. De ska minsann inte hinna kasta ut mig. Jag ska gå själv. Frivilligt, ur Frivilliga offertjänsten. Frivilligt, som jag kom.

Han mulnade igen, men inte till olycka utan till dov bitterhet.

– Jag hatar dem, fortsatte han oväntat sammanbitet. Jag hatar dem, där de går i sina laboratorier utan vank och lyte, utan att behöva vara rädda för sår och plågor och beräknade och oberäknade följder. Sen går de hem till hustru och barn. Tror ni en sådan som jag kan ha familj? Jag försökte gifta mig en gång, jag, men det gick inte, det förstår ni väl att det gick inte. Man blir för upptagen av sig själv, när man har det så här. Det står ingen kvinna ut med. Jag hatar alla kvinnor. De lockar en, förstår ni, men de står inte ut med en sen. De är falska. Jag hatar dem, utom mina kamrater i Offertjänsten förstås. Kvinnorna i Offertjänsten är inga riktiga kvinnor mer, de är inget att hata. Vi som är där, vi har det inte som andra. Vi kallas medsoldater vi med, men hur har vi det? Vi får bo på Hemmet, vi är ju som vrak ...

Hans röst sjönk till ett suddigt mummel, medan han upprepade: Jag hatar ...

– Min chef, sade jag, önskar ni att jag ger honom en spruta till?

Jag hoppades han skulle säga nej, ty mannen var mig djupt osympatisk. Men Rissen nickade, och jag kunde inte göra annat än lyda. Medan jag långsamt släppte in mer blekgrön vätska i blodet på n:r 135, sade jag ganska skarpt till honom:

– Ni har ju själv mycket riktigt påpekat, att det heter *Frivilliga* offertjänsten. Vad har ni då att klaga över? Det är motbjudande att höra en vuxen man klaga över sina egna handlingar. Ni måste en gång ha anmält er fullkomligt utan tvång, ni som alla andra.

Jag är rädd att mina ord egentligen inte var riktade till den bedövade, som just i sin bedövning borde vara rätt oemottaglig för skäl, utan snarare till Rissen, för att han åtminstone skulle veta var han hade mig.

– Visst gick jag själv, mumlade n:r 135 yrvaket och förvirrat, visst gick jag själv – men inte visste jag att det var som det var. Nog trodde jag det var att lida – men på ett annat sätt, ett högtidligare sätt – och att dö – men på en gång, och i hänförelse. Inte dag och natt tum för tum. Jag tror det vore skönt att dö. Man fick slå med armarna. Man fick rossla. Jag såg någon dö på Hemmet en gång – han slog med armarna och rosslade. Det var hemskt. Men det var inte bara hemskt. Man kan inte göra efter det. Men sedan dess har jag hela tiden tänkt, att nog vore det skönt att få bära sig åt så, en enda gång. Man måste ju, man kan inte hejda det. Om det vore frivilligt skulle det vara otillständigt. Men det är inte frivilligt. Ingen annan får lov att hejda det för en. Man bara gör det. När man dör, får man bära sig åt hur som helst, utan att någon kan hejda en.

Jag stod och vred på en glasstav.

– Mannen måste vara pervers på något sätt, sade jag lågt till Rissen. Så reagerar inte en sund medsoldat.

Rissen svarade inte.

– Kan ni verkligen vara nog oförsynt att skjuta ansvaret ..., började jag ett litet häftigt tal till försökspersonen. Jag märkte att Rissen gav mig en lång blick, som på en gång var kall och road, och kände hur jag rodnade vid tanken på att nu trodde han säkert att jag gjorde mig viktig för honom. (En mycket orättvis tanke, ansåg jag.) I alla fall måste jag avsluta meningen och fortsatte i betydligt tamare röstläge: – – på andra för att ni har valt ett yrke som ni sedan inte anser passar er?

N:r 135 reagerade visst inte alls för ton och röstläge, bara för frågan själv.

– Andra? sade han. – Jag själv? Men jag vill ju inte. Fast det är sant, jag ville. Vi var tio från min avdelning som anmälde oss, fler än från någon annan i hela ungdomslägret. Det gick som en orkan över ungdomslägret – jag har ofta undrat hur det kom sig. Allting mynnade bara ut i Frivilliga offertjänsten. Föredrag, filmer, samtal: Frivilliga offertjänsten. Och de första åren tänkte jag ännu: det var värt allt detta. Vi gick och anmälde oss, förstår ni. Och då man såg på sin granne, trodde man knappt att man såg en människa längre. Ansiktena, förstår ni. Som eld. Inte som kött och blod. Heliga, gudomliga. De första åren tänkte jag: Vi har fått uppleva något annat och mer än vanliga dödliga får uppleva, nu betalar vi i efterskott, och vi kan det, efter vad vi har fått se. – – – Men vi kan inte. Jag kan inte. Jag kan inte hålla fast minnet längre, det glider undan, längre och längre bort. Ibland förr kunde det glimta till när jag inte alls sökte, men var gång jag söker – och jag måste ju söka för att hitta igen meningen i mitt liv – så märker jag att det inte vill mer, det har glidit för långt bort. Jag tror jag har nött ut det med att söka efter det för mycket. Ibland kan jag ligga vaken och grubbla över hur det skulle varit, om jag hade fått ett vanligt liv – om jag då hade fått uppleva ett lika stort ögonblick en gång till kanske, eller kanske inte förrän nu – eller om allt det där stora hade legat utbrett över livet, så det hade haft mening ändå – i alla fall, om det kanske inte hade varit så ohjälpligt förbi då. Man behöver ett nu, förstår ni, inte bara ett försvunnet ögonblick som man ska leva på resten av livet. Man

orkar inte med det här, fast man en gång fick vara med om – – – Men man skäms. Man skäms att förråda det enda ögonblicket i livet, som var något värt. Förråda. Varför förråder man? Jag vill ju bara få ett vanligt liv för att hitta igen meningen. Jag tog för mycket över mig. Jag orkar inte. I morgon går jag och anmäler att jag slutar.

Ett slags avslappning inträdde. Ännu en gång bröt han tystnaden:

– Tror ni man möter ett sådant ögonblick en gång till – när man dör? Jag har tänkt mycket på det. Jag skulle gärna vilja dö. Om man inte får något annat av livet mer, så får man ändå det. När man säger: jag orkar inte, så menar man: jag orkar inte leva. Man menar inte: jag orkar inte dö – för det orkar man, dö orkar man alltid, för då får man vara som man vill ...

Han teg och satt stilla, tillbakalutad mot ryggstödet. En grönaktig blekhet började breda ut sig över ansiktet. Kroppen ryckte nästan omärkligt i lätt hicka. Händerna gled trevande utefter armstödet, och hela mannen tycktes vakna till oro och kväljningar. Inte underligt för resten, när han hade fått dubbel dos. Jag räckte honom lugnande droppar i ett glas vatten.

– Han kommer sig strax, sade jag. Det är bara just då verkningarna släpper, som han mår lite illa. Sen är det över. På ett sätt har han i alla fall förmodligen sitt obehagligaste arbete framför sig: att krypa in i rädslan och skamkänslan igen. Se, min chef! Jag tror det kan vara värt att iaktta honom.

I själva verket hängde redan Rissens ögon vid n:r 135 med ett uttryck som om det var han och inte försökspersonen som skämdes. Mannen framför oss erbjöd verkligen ingen uppmuntrande syn. Ådrorna vid tinningen buktade och svällde, och musklerna vid mungiporna skälvde i en undertryckt fasa av betydligt värre art än den han dolt vid sitt inträde i rummet. Ögonen höll han krampaktigt slutna, som om han i det längsta hoppades att det skulle förvandla hans alltför klara minnesbild till en ond dröm.

– Han minns allt som har hänt? frågade Rissen lågt.

– Allt, är jag rädd. Jag vet för resten inte, om man ska betrakta det som en fördel eller en nackdel.

Med yttersta ovilja beslöt sig äntligen försökspersonen för att öppna ögonen så mycket, att han nätt och jämnt kunde treva sig fram över golvet. Böjd och osäker tog han några steg från stolen utan att våga se någon av oss i ansiktet.

– Då får jag tacka för tjänsten, sade jag och satte mig vid bordet. (Seden fordrade, att den tilltalade då svarade: ”Jag har endast gjort min plikt”, men inte ens en sådan formalist som jag var på den tiden hade panna att hålla alltför strängt på konvenansen, då det gällde försökspersoner efter experimentet.) Jag skriver väl ut intyget med detsamma, sade jag, så kan ni sedan ta ut gottgörelse i kassan när ni vill. Jag skriver den efter klass 8: måttligt obehag utan påföljande men. Smärtan och illamåendet är ju verkligen inget att tala om, så egentligen borde det ju varit klass 3. Men jag tycker mig förstå, att ni – hm – hur ska jag uttrycka mig – skäms en smula.

Frånvarande grep han papperet och stapplade vidare mot dörren. Där stannade han obeslutsamt ett par sekunder, vände sig plötsligt stelt om och stammade:

– Får jag kanske bara säga, att jag inte förstår vad som kom åt mig. Jag var som från mina sinnen och pratade sådant som jag inte alls menar. Ingen kan älska sin tjänst mer än jag, och det faller mig inte in att sluta, naturligtvis. Jag hoppas allvarligt, att jag får visa min goda vilja genom att lida de svåraste experiment för Statens skull.

– Åtminstone får ni väl stanna kvar tills handen är läkt, sade jag lätt. Annars torde ni få svårt att bli antagen

till något annat arbete. Vad har ni för övrigt lärt er? Vad jag vet, brukar det inte slösas onödig extrautbildning på någon medsoldat, och en man vid era år torde man väl inte vilja kasta in på ett nytt område, särskilt som man ju inte kan tänka sig något slags ”invaliditet” för det yrke ni har valt ...

Jag vet ännu i dag, att jag talade högdraget och överlägset. Saken var den, att jag oförhappandes fått en bestämd motvilja mot min första försöksperson. Skäl till en sådan inställning tyckte jag mig ha tillräckligt: fegheten och den själviska ansvarslösheten, som han dolde under en mask av mod och offervilja, när han var medveten om att hans chefer ville ha det så. Ja, Sjunde byråns riktlinjer hade sannerligen gått mig i blodet! Gällde det bemantlad feghet, såg jag ju själv, hur vidrig den var, även om jag inte märkt det då det gällde bemantlad sorg. Vad jag däremot inte klart såg, var en annan orsak till min avoghet, en som jag först senare har upptäckt och förstått: återigen avund. Den mannen där, mindervärdig på många sätt som han var, talade om ett ögonblick av hög salighet, visserligen förgånget och nästan glömt, men ändå ett ögonblick ... Hans korta extatiska vandring till ungdomslägrets propagandakontor den dag han anmälde sig till Frivilliga offertjänsten – ja, den avundades jag honom. Skulle kanske ett enda sådant ögonblick ha stillat min osläckliga törst, som jag förgäves sökte släcka hos Linda? Fast jag inte tänkte dessa tankar färdiga, hade jag en känsla av att mannen var en benådad, men otacksam, och det gjorde mig hård.

I stället uppförde sig Rissen på ett sätt som slog mig med häpnad. Han gick rakt fram till n:r 135, lade handen på hans skuldra och sade i en ton, så varm att man knappast någonsin hörde den användas till vuxna, allra minst mellan män, utan på sin höjd då särskilt känslosamma mödrar talade till små barn:

– Var inte rädd nu. Det förstår ni väl, att här kommer inget personligt ut. Det är som om det aldrig hade varit sagt.

Mannen såg skyggt upp, vände sig hastigt om och försvann ut genom dörren. Jag tyckte mig förstå hans förlägenhet. Hade han ägt ett uns mer stolthet, tänkte jag, skulle han säkert ha spottat en chef i ansiktet, som uppförde sig så familjärt mot en underordnad. Och vidare tänkte jag: Hur kan man vörda och lyda en sådan chef! Den som ingen behöver vara rädd för kan inte fordra någon respekt heller, naturligt nog, eftersom aktning alltid innebär ett erkännande av kraft, överlägsenhet, makt – och kraft, överlägsenhet och makt alltid är farliga för omgivningen.

Vi var alltså ensamma, Rissen och jag, och en lång stillhet föll över rummet. Jag tyckte inte om Rissens pauser. De var varken vila eller arbete, de kom på ett ungefär.

Jag anar vad ni tänker, min chef, sade jag till slut för att skjuta på. Ni tänker, att det här bevisar ingenting. Jag kan ha instruerat mannen förut. Vad han sade var visserligen personligen komprometterande, men inte straffbart. Är det inte så ni tänker?

– Nej, sade Rissen och såg ut som om han vaknade upp. Nej, det tänkte jag inte. Det var väl tydligt nog, att mannen sade åtskilligt som han verkligen menade men inte för sitt liv ville ha sagt. Man kan inte missta sig på att det var äkta, både vad han bekände och skammen efteråt.

I mitt eget intresse borde jag väl ha varit glad åt hans lättrogenhet, men faktum var att den retade mig, därför att jag tyckte den var för lättvindig. I vår Världsstat, där varenda en av medsoldaterna från tidigaste år uppfostras till sträng självbehärskning, skulle det visst inte varit omöjligt, att n:r 135 utfört en storartad skådespelarprestation, fast det nu händelsevis inte förhöll sig så. Men jag höll inne med min kritik och svarade bara:

– Är det odisciplinerat, om jag föreslår att vi fortsätter?

Den underlige mannen tycktes inte märka vad jag sade.

– En egendomlig uppfinning, sade han tankfullt. Hur kom ni på den?

– Jag byggde på föregående rön, svarade jag. En drog med likartade verkningar har funnits i bortåt fem år, men med sådana toxiska biverkningar, att försökspersonerna hamnade på sinnessjukhus så gott som utan undantag – om de så bara hade blivit använda en enda gång. Uppfinnaren förstörde en mängd folk på den och fick en så skarp varning, att hela saken fick ligga. Nu har jag lyckats neutralisera de toxiska biverkningarna. Jag medger, att jag var mycket spänd på hur det skulle gå i praktiken ...

Och hastigt, liksom mer i förbigående, tillade jag:

– Jag hoppas min uppfinning får namnet kallocain efter mig själv.

– Säkert, säkert, sade Rissen likgiltigt. Anar ni själv, hur stor betydelse den kommer att få?

– Jag anar det nog. När nöden är som störst, är hjälpen som närmast, heter det. Ni vet, att de falska vittnesmålen börjar översvämma domstolarna. Knappt en rättegång förekommer, där inte de olika vittnenas utsagor går stick i stäv mot varandra, och på ett sätt som omöjligt kan bero på misstag eller slarv. Vad det beror på, kan ingen komma underfund med, men det är så.

– Är det så svårt? frågade Rissen och trummade mot bordskanten på ett sätt som irriterade mig. Är det verkligen så svårt att komma underfund med det? Tillåt mig en fråga – ja, ni behöver inte besvara den, om ni inte har lust – men anser ni mened vara av ondo under vilka omständigheter som helst?

– Naturligtvis inte, svarade jag en smula förargad. Inte om Statens väl fordrar det. Men det kan man väl inte säga om vilket litet struntmål som helst.

– Ja men tänk efter, sade Rissen knipslugt och lade huvudet på sned. Är det inte till Statens bästa, om en skurk blir fälld, må vara att han är oskyldig just till det han står anklagad för? Är det inte till Statens bästa, om min oduglige, skadlige, högst osympatiske ovän blir fälld, även om han inte precis har gjort något straffbart enligt lagen? *Han* kräver hänsyn förstås, men vad har den enskilde för rätt till hänsyn ...

Jag visste inte riktigt vart han ville komma, och tiden led. Hastigt ringde jag själv efter nästa försöksperson, och medan jag gav henne en spruta, svarade jag:

– I alla fall har det visat sig, att det där är ett ofog och inte alls till nytta för Staten, tvärtom. Men min uppfinning kommer att lösa det problemet som en lek. Inte bara så att vittnena nu kan kontrolleras – de kommer inte ens att behövas, eftersom brottslingen bekänner, gladligen och förbehållslöst, efter en liten insprutning. Olägenheterna av tredje graden känner vi till – ja, förstå mig rätt, jag kritiserar visst inte att den har använts, så länge det inte fanns något annat medel att tillgå – man kan ju inte gärna gå omkring och känna sig solidarisk med brottslingar, när man vet med sig att man inte har något på sitt samvete ...

– Ni tycks då ha ett ovanligt solitt samvete, sade Rissen torrt. Eller leker ni bara att ni har det? Min erfarenhet är annars den, att ingen medsoldat över fyrti har riktigt gott samvete. I sin ungdom har man det kanske, somliga, men sedan ... För resten är ni kanske inte över fyrti än?

– Det är jag inte, svarade jag så lugnt jag kunde, och lyckligtvis stod jag vänd mot den nya försökspersonen, så jag slapp se Rissen i ansiktet. Jag var upprörd, men inte huvudsakligen över hans oförskämdhet mot mig. Vad som retade mig i mycket högre grad var hans allmänna påstående. Vilket outhärdligt tillstånd han målade ut – där alla medsoldater som kommit till mogen ålder gick omkring med kroniskt dåligt samvete! Fast han inte direkt sade ut det, kände jag det dunkelt som ett angrepp mot de värden jag ansåg vara de heligaste.

Han måste ha märkt det avvisande i min ton och förstått att han gått för långt. Vi arbetade vidare utan andra samtal än de helt nödvändiga och sakliga.

Då jag försöker framkalla de följande försöken i minnet, visar det sig, att de inte på långt när har samma klara konturer och samma färg och liv som det första. Det första hade naturligtvis varit det mest spännande, men fortfarande kunde jag ju inte känna mig fullt säker på att mitt medel *alltid* skulle visa sig dugligt, även om det hade gått bra första gången. Jag misstänker att det som störde mig var min indignation mot Rissen. Hur noggrant jag än arbetade, var jag inte med mer än med halva min uppmärksamhet, och det var kanske därför detta arbete inte slog lika djupa rötter i mitt minne som det första experimentet gjort. Jag bryr mig därför inte heller om att försöka skildra alla enskildheter. Det är nog om jag kan återge huvudintrycket.

Sedan vi redan före middagen gått igenom de fem försökspersoner som skickats ner, och dessutom två till, den ena mer ombunden och eländig än den andra, kände jag mig alldeles mörbultad och full av ett stigande förakt, blandat med fasa. Är det verkligen bara slödder, som söker sig till Frivilliga offertjänsten? frågade jag mig själv. Men jag visste ju att det inte var så. Jag visste, att det fordrades högvärdiga egenskaper för att någon skulle söka sig dit, att det krävdes mod, offervilja, osjälviskhet, beslutsamhet, innan man överlämnade sig åt ett sådant yrke. Inte heller kunde eller ville jag tänka mig att yrket förstörde dem som valde det. Men de inblickar jag fick på försökspersonernas privata områden var nedslående.

N:r 135 hade varit feg och dolt sin feghet. Han hade åtminstone haft sin vackra sida, när han höll det stora ögonblicket i sitt liv heligt. De andra var lika fega som han, somliga åtskilligt mer till och med. Där fanns de som bara klagade, inte bara över sitt kall, såren, sjukdomarna och rädslan, som var deras självvalda lott, utan också över en mängd oväsentliga saker, sängarna på Hemmet, den försämrade mathållningen (de hade alltså också märkt det!), slarv i sjukvården. Man kunde nog tänka sig, att där hade funnits ett stort ögonblick i deras liv också, men det hade i så fall redan sjunkit undan utom räckhåll. De hade kanske inte uppbjudit så stor viljekraft heller som n:r 135 för att hålla det kvar. Sanningen att säga: hur lite heroisk n:r 135 än hade verkat, medan han satt i sitt kallocainrus – då jag sedan jämförde honom med de andra, började han faktiskt förefalla mig åtminstone som en relativ hjälte. – Men dessutom fanns det en hel del annat, som äcklade och skrämde mig hos de andra försökspersoner vi använde under den första tiden: mer eller mindre utvecklade konstigheter, kusliga fantasier, lössläppt liderlighet i det tysta. Sedan fanns det några, som inte begagnade sig av Hemmet, utan var gifta och hade egen bostad; de lade ut sina äktenskapliga svårigheter på ett sätt som var både ynkligt och löjligt. Kort sagt, antingen måste man förtvivla om Frivilliga offertjänsten, eller om alla Världsstatens medsoldater, eller om den biologiska arten människa överhuvudtaget.

Och för var och en lovade Rissen lika högtidligt, att de dyrbara hemligheterna låg i gott förvar. Det hade jag svårt att smälta.

Efter ett särskilt starkt fall – första dagen till och med, det var det sista vi hade före middagen – en gubbe, som fantiserade om lustmord, fast han tydligen aldrig hade utfört något och väl aldrig heller skulle få tillfälle att göra det, kunde jag inte låta bli att ge luft åt min pinsamma stämning, utan vände mig till Rissen med en ganska omotiverad bön om ursäkt för mina försökspersoner.

– Ni menar verkligen, att de är sådana enastående rötägg? frågade Rissen lågt.

– Alla är visserligen inte lustmördare in spe, svarade jag, men alla tycks vara mer än lovligt ynkliga.

Jag hade väntat ett instämmande. Det skulle lättat mig och på något sätt fört mig lite längre bort från hela pinsamheten. Då jag märkte, att han inte delade min starka avsky, blev det hela dubbelt pinsamt. Ändå fortsatte vi samtalet, medan vi begav oss upp till matsalen.

– Lovligt, ja lovligt, sade Rissen. Så slog han om till en annan ton och tankegång och fortsatte: Var glad att

vi inte har råkat ut för helgon och hjältar av den lovliga sorten – jag misstänker att jag hade känt mig mindre övertygad då. För resten har vi inte träffat på en enda riktig brottsling heller.

– Ja men den här siste, den här siste! Jag medger, att han inte hade gjort något ont, och inte tror jag han kommer att begå några av de illgärningar han fantiserar om, gammal som han är och omhändertagen av Hemmet, där det säkert inte är något fel på övervakningen. Men tänk er att han hade varit ung och haft möjlighet att omsätta sina önskningar i handling! Vid sådana tillfällen kommer mitt kallocain att vara bra att ha. Med det kan man förutse och förebygga många ohyggligheter, som nu är över en ett tu tre, utan att man har sett dem närma sig ...

– Förutsatt att man får tag på de rätta personerna. Det är ju inte så lätt det heller. För ni menar väl knappast, att alla skulle undersökas?

– Varför inte? Varför inte alla? Jag vet, att det är en framtidsdröm, men ändå! Jag förutser en tid, då alla tillsättningar av poster föregås av en kallocainprövning, lika självklart som de nu föregås av de vanliga psykotekniska proven. På så sätt blir inte bara vederbörandes yrkesskicklighet, utan också hans eller hennes värde som medsoldat en offentligt känd sak. Jag skulle till och med kunna fantisera om en obligatorisk årlig kallocainundersökning av varenda medsoldat ...

– Ni har då inte små framtidsplaner, sköt Rissen in. Men det blir för stor apparat.

– Ni har alldeles rätt, min chef, det blir för stor apparat. Det skulle behövas ett helt nytt stort ämbetsverk med skaror av anställda, som allesammans alltså skulle dras ifrån den nu fastställda produktions- och militärorganisationen. Innan en sådan nyordning sker, måste vi tydligen ha den där ökningen av folkmängden klar, som vi nu har propagerat för i så många år men inte sett röken av än. Kanske vi får hoppas på ett nytt stort erövringskrig, som gör oss rikare och produktivare.

Men Rissen skakade på huvudet.

– Å visst inte, sade han. Upptäcker man bara, att er plan är det nödvändigaste av allt, det enda nödvändiga, det enda som kan lugna vår övermäktiga – ja låt oss säga våra övermäktiga farhågor, så var viss på att det där ämbetsverket kommer till stånd. Det kommer till stånd – vi får skruva ner vår levnadsstandard, vi får öka vår arbetstakt, och den stora sköna känslan av fullkomlig trygghet och säkerhet får ersätta vad vi förlorar.

Jag var inte säker på om det var allvar eller ironi. Å ena sidan var jag färdig att brista ut i en suck vid tanken på en ytterligare sänkt levnadsstandard. (Man är ju så otacksam, tänkte jag, men är njutningslysten och självisk, när det ändå gäller det som är förmer än de enskildas nöjen.) Å andra sidan kände jag mig smickrad av tanken på att kallocainet en gång kunde komma att spela en sådan roll. Men innan jag hann svara något alls, tillade han i en annan ton:

– Så mycket är tämligen säkert, att det är sista resten av vårt privatliv som nu går.

– Nå ja, *det* gör väl mindre! sade jag glatt. Kollektiviteten står färdig att erövra det sista område, dit asociala tendenser förut kunde ta sin tillflykt. Vad jag kan se, betyder det helt enkelt, att den stora gemenskapen står nära sin fullbordan.

– Gemenskapen, upprepade han långsamt, som om han tvivlade på det.

Jag hann aldrig svara. Vi stod innanför matsalsdörren och måste skiljas för att gå till våra platser vid olika bord. Stanna och sluta vårt samtal kunde vi inte, dels därför att det skulle väckt undran, dels därför att vi inte kunde stå i vägen för den häftiga strömmen av människor som längtade efter sin middag. Men medan jag

gick till min plats och satte mig, funderade jag över hans tvivlande ton och förargade mig.

Han måste ju ändå ha vetat vad jag menade, det var ju inte en fri uppfinning av mig, detta med gemenskapen. Varenda medsoldat fick redan som barn lära sig skillnaden mellan lägre och högre liv – det lägre okomplicerat och odifferentierat, till exempel de encelliga djuren och växterna, det högre komplicerat och mångfaldigt differentierat, till exempel människokroppen i sin fina och välfungerande sammansatthet. Varenda medsoldat fick också lära sig, att det var precis detsamma med samhällsformerna: från en planlös hord hade samhällskroppen utvecklat sig till den högst organiserade och differentierade av alla former: vår nuvarande Världsstat. Från individualism till kollektivism – från ensamhet till gemenskap, så hade vägen varit för denna jättelika och heliga organism, i vilken den enskilde bara var en cell utan annan betydelse än att den tjänade organismens helhet. Så mycket visste varenda ungdom med barnlägret bakom sig, och så mycket borde då också Rissen veta. Dessutom borde han förstått vad som inte var så svårt att förstå: att kallocainet var ett nödvändigt led i hela denna utveckling, eftersom det vidgade den stora gemenskapen också till det inre, som man förut behållit för sig själv. Förstod Rissen verkligen inte något så logiskt, eller ville han inte förstå?

Jag kastade en blick mot hans bord. Där satt han med sin slarviga hållning och rörde i soppan med förströdd min. Hela mannen oroade mig på ett dunkelt sätt. Han var inte bara konstig, olik andra ända till löjlighet, han var dessutom konstig i en riktning där jag dunkelt anade en fara. Ännu visste jag inte vad denna fara kunde bestå i, men den drog min motvilliga uppmärksamhet till allt vad han sade och gjorde.

Våra experiment skulle fortsättas efter middagen, och nu gällde det ett mer invecklat försök. Jag hade planlagt det med tanke på en mer tvivelsjuk kontrollchef än Rissen, men i vilket fall som helst var noggrannhet en dygd. Mina försök skulle ju inte stanna hos kontrollchefen; om han godkände dem, skulle de bli diskuterade på många håll inom kemistäderna, kanske också bland huvudstadens jurister. De försökspersoner vi nu skickade efter behövde inte vara färska, det var särskilt tillsagt; var de bara vid sina sinnens fulla bruk, så var det nog. Däremot måste de uppfylla ett annat villkor, ett som väl högst sällan ställdes på en efterskickad försöksperson: de skulle vara gifta.

Telefonledes hade vi satt oss i förbindelse med polischefen för att få tillstånd till detta nya experiment. Även om vi förfogade över Frivilliga offertjänstens anställda till kropp och själ, utan andra hänsyn än Statens bästa, så förfogade vi ju inte alldeles utan vidare över deras hustrur och män, lika litet som över andra medsoldater. Till det måste vi ha polischefens särskilda medgivande. Han var lite ovillig i början, tyckte det var onödigt så länge det fanns offertjänstare till yrket och fattade visst aldrig riktigt vad det var frågan om, men då vi bearbetat honom tillräckligt länge, så att han i sin brådska började bli otålig, och övertygat honom om att ingenting värre skulle hända de utlämnade än skräcken och ett lätt illamående, gav han äntligen sitt tillstånd; han gav oss emellertid order att komma dit på kvällen för att lämna närmare besked i lugn och ro.

De tio efterkallade gifta offertjänstarna kallades in på en gång. I mitt kortsystem måste jag inte bara anteckna deras nummer, utan också deras namn och adress, vilka inte alls stod på personalkortet, och det väckte också en viss häpnad och ängslan. Jag fick lugna dem och sätta dem in i vad som förestod.

Meningen var, att de skulle komma hem till maken eller makan och visa tecken till oro och ängslan, eller, om det föll sig lättare för dem, en viss rosenröd optimism för framtiden. Ansatta skulle de äntligen i förtroende berätta, att de åtagit sig ett spionage. Kanske en granne under en metrofärd hade viskat i örat på dem att de kunde förtjäna mycket pengar, om de bara ville rita en karta av laboratorierna runt Frivilliga offertjänstens central, laboratorierna och metrobanorna, ungefär som de tänkte sig dem. Sedan var det bara att vänta och inte med en min förråda att det rörde sig om ett experiment.

Samma kväll for vi till polishuset, vederbörligen försedda med ett intyg om vårt ärende från högste chefen för vårt laboratoriekvarter samt med besökslicens från polishuset, skickad med ilbud. Jag hade med knapp nöd fått byta ut min militär- och polistjänstgöringskväll mot senare dubbel tjänstgöring. Vi var emellertid glada att få komma i beröring med polischefen; vi behövde hans hjälp i vad vi nu hade för oss. I alla fall blev det ett ganska drygt arbete att övertyga honom, inte därför att han i allmänhet hade svårt för att fatta, tvärtom, men därför att han var på dåligt humör och tydligen hyste principiell misstro mot vem som helst. Jag måste bekänna, att hans misstro gjorde ett bättre intryck på mig än Rissens lättrogenhet. Även om den händelsevis gick ut över mig, så var den i sin ordning, och då vi äntligen fått honom över på vår sida, hade åtminstone jag den känslan, att jag hade öppnat en mycket säker dörr med den rätta och lovliga nyckeln, inte med en dyrk och inte med en spark. – Saken var ju den, att vi måste få hand om makarnas personer, sedan de fått sina makars, våra försökspersoners förtroenden. De kunde gärna anmälas i laglig ordning, som medskyldiga i stämplingar, och häktas efter alla konstens regler, bara de sedan på något sätt forslades till oss. Om han ville inviga sina polismän eller föredrog att ensam veta vad det gällde, det var hans ensak. Det enda viktiga var att de häktade makarna skulle kallocainundersökas av oss. Om han ville, kunde han ju själv kontrollera, att de häktade inte led någon skada hos oss och alltså inget folkmaterial förstördes i onödan – ville han komma i egen person eller skicka något ombud, så gick det lika bra och vi skulle känna oss smickrade. Jag tror för resten, att det var det där ”i egen person” som stämde honom mildare. Trots sitt dåliga humör var han nyfiken på hur min uppfinning kunde fungera. Då vi äntligen fått hans skriftliga bekräftelse på det föregående löftet i telefon, med namnteckningen, Vay Karrek, i hög, spetsig men kraftig stil under, förberedde vi honom på att några av de intet anande makarna kunde ta sitt parti och ange den fingerade brottslingen. Eftersom alltsammans var lek borde det naturligtvis inte leda till någon häktning – vi lämnade honom listan med försökspersonernas namn – däremot skulle vi som sagt vara tacksamma om makarna häktades så tidigt som möjligt i morgon förmiddag.

Trötta men nöjda med utgången av resan återvände vi från polishuset.

Då jag kom hem och in i föräldrarummet – Linda hade redan gått till sängs – väntade ett meddelande på mitt nattduksbord. Det gällde militär- och polistjänstgöringen: från fyra kvällar i veckan utsträcktes den till fem. Tills vidare ansåg sig alltså myndigheterna tvungna att inskränka familjekvällarna från två till en, medan fest- och föredragskvällen bibehölls oavkortad. (Den senare var ju också nödvändig inte bara för medsoldaternas rekreation och fostran, utan också för Statens bestånd. Var och när skulle annars medsoldater, som redan lämnat ungdomslägret, träffa varandra och förälska sig? Också Linda och jag hade de där fest- och föredragskvällarna att tacka för vårt äktenskap.) – Detta var ett meddelande helt i linje med de tecken jag förut iakttagit, och jag såg, att ett liknande papper till Linda låg på bordet.

Alla möjliga ärenden brukade inkräkta på familjekvällarna, det visste jag av erfarenhet. Ville det sig illa, kunde det dröja långa tider innan jag hade en kväll för mig själv. Eftersom det ännu inte var särskilt sent och jag själv inte var så trött som man brukade bli efter tjänstgöringskvällar, beslöt jag göra genast vad som ändå måste ske, så jag satte mig ner och skrev den ursäkt jag skulle be att få framföra i radio:

”Jag, Leo Kall, anställd vid 4:e kemistadens större laboratorium för organiska gifter och bedövningsmedel, experimentella avdelningen, har en ursäkt att framföra.

Vid ungdomslägrets avskedsfest för utkallade arbetsanställda den 19 april detta år begick jag ett svårt missgrepp. Gripen av ett falskt medlidande, ett sådant som utgår från beklagande av den enskilde, och en falsk heroism, en sådan som med förkärlek dröjer vid det tragiska och mörka i stället för vid det ljusa och glada i livet, höll jag följande tal. (Där var talet infogat, och det borde läsas med lätt ironisk ton.) Nu har Propagandaministeriets sjunde byrå avgivit följande utlåtande över detta tal: Då en helhjärtad etc. (Utlåtandet borde dessutom upprepas, eftersom det ju var det viktigaste för åhörarna, prejudikat som det var och en varning åt alla, som var stadda på samma tanke- och känslovägar.) Jag framför alltså här min ursäkt

för mitt beklagliga missgrepp och inser djupt och helt det berättigade i Propagandaministeriets sjunde byrås missnöje, liksom jag känner mig ända in i mitt innersta villig att hädanefter rätta mig efter dess så övertygande utredning av frågan.”

Morgonen därpå bad jag Linda läsa igenom skrivelsen som hastigast, och hon var nöjd. Den var på inget sätt överdriven, ingen kunde tolka in någon hemlig ironi, samtidigt som man inte heller kunde beskylla den för någon dum falsk stolthet. Det var alltså bara att skriva av den, skicka in den och sedan stå i kö för att komma i tur under radions ursäktstimme.

Experimentet tog genast en ganska hotande vändning. Redan mycket tidigt på förmiddagen ringde vi till polishuset för att höra om något inträffat, och ändå var vi tydligen för sent ute. I inte mindre än nio fall av de tio hade makarna angivit sina makar. Om den tionde kanske redan också var på väg, var inte gott att säga – i varje fall var häktningsorder utfärdad, och vi kunde vänta personen i fråga till vårt laboratorium om två tre timmar.

Inga ljusa utsikter precis. Jag måste medge, att jag var en smula överraskad över hur lojala över lag och hur snabba i vändningarna alla dessa makar hade visat sig vara – enbart glädjande naturligtvis, om det bara inte hade gällt experimentet. Säkert var att försöket måste upprepas. Åtminstone några säkra fall borde vi kunna lägga fram, innan uppfinningen kunde användas av Staten.

Vi skickade alltså efter en ny tiomannagrupp gifta försökspersoner, och jag upprepade mitt lilla tal från i går. Allt gick till på precis samma sätt, enda skillnaden var den, att allesammans var ändå värre däran den här gången – ett par kom till och med skumpande på kryckor och en med bandage om hela huvudet. Det må ju vara, att de gifta försökspersonerna överhuvudtaget är få, och just i det här experimentet betydde kryckorna plus minus noll – men ändå! På sista tiden hade bristen på försökspersoner gjort sig allt kännbarare. Självklart konsumerades de under årens lopp, och något måste göras, om arbetet alls skulle kunna fortsättas som förr. Så fort de avlägsnat sig ur rummet, brast jag ut:

– Men det är ju skandal! Snart kommer personalen här att tryta fullständigt! Vi får experimentera med döende och sinnesrubbade! Vore det inte på tiden att myndigheterna snart satte i gång en kampanj igen, en sådan som vårt första nummer talade om, för att fylla ut de glesnande lederna?

– Ingenting hindrar er från att klaga, sade Rissen och ryckte på axlarna.

Jag fick en idé. Naturligtvis, och med rätta, kunde inte myndigheterna lägga någon vikt vid en enskild medsoldats klagoskrivelse. Däremot kunde man mycket väl sätta i gång med en insamling av namn från alla stadens laboratorier, där försökspersoner användes och där man alltså måste ha märkt bristen. Jag beslöt använda första kväll då jag inte var för trött, i värsta fall en ledig kväll, till att formulera en sådan skrivelse, som sedan kunde dupliceras och skickas omkring till de olika institutionerna. Företagsamhet av sådan art kunde ju omöjligt vara annat än meriterande, tänkte jag.

Timmarna innan den häktade anlände gick åt till ett slags förhör, som Rissen satte i gång, angående kallocainet och dess närmare släktingar bland preparaten ur kemisk och medicinsk synpunkt. Skicklig i sitt fack var han, det kunde jag inte neka till. Jag tror jag klarade det hela ganska bra, och jag var förvånad att han överhuvudtaget ansåg mig värdig ett sådant förhör. Var det hans mening att förklara mig kompetent för någon högre post? Rent objektivt sett var jag det säkert, och ändå ... Mig föreföll det som om han nödvändigt borde ha känt min misstro som en krypning i skinnet och svarat med samma mynt. Med starkt inre förbehåll tog jag emot hans vänlighet. Vad han hoppades eller fordrade av mig i framtiden var omöjligt att gissa. Någon falsk säkerhet ämnade jag i varje fall inte låta mig invaggas i.

Då den utsatta tiden närmade sig, steg en man i polisuniform in och anmälde polischefen Karrek själv. Så

stort var alltså hans intresse! Självfallet var det en heder för hela institutionen men i all synnerhet för mig, att en så mäktig man infann sig till mitt experiment. Med en något ironisk min – förmodligen tyckte han själv, att han blottade sin nyfikenhet för ogenerat – slog han sig ner i stolen vi satte fram åt honom. En kort stund senare fördes den häktade in, en ganska ung, späd och en smula tärd liten kvinna. Antingen måste hon ha varit ovanligt vithyllt av naturen, eller också berodde den vita ansiktsfärgen på spänning.

– Ni har skickat av en angivelse till polisen? frågade jag för säkerhets skull.

– Nej, sade hon häpen och blev en aning genomskinligare. (Blekare kunde hon inte gärna bli.)

– Och ni har heller ingenting att bekänna? frågade Rissen.

– Nej! (Nu var rösten alldeles stadig igen, utan en ton av överraskning.)

– Ni är anklagad för delaktighet i statsförräderi. Tänk efter väl: har ingen person som står er nära nämnt något om statsförrädiska stämplingar?

– Nej! svarade hon mycket bestämt.

Jag drog en suck av lättnad. Antingen det var av brottslighet eller av ren långsamhet hon hade underlåtit att anmäla sin man i tid – *nu* var hon i varje fall inte hågad att bekänna. Förmodligen var hon rädd. Hennes strama hållning och sammanbitna min skulle under vanliga förhållanden låtit ana en tapper och energisk medsoldat. Nu gav de henne ett trotsigt och upproriskt utseende. Jag höll nästan på att småle, när jag tänkte på vilken utspekulerad illusion hon gömde som en dyrbar hemlighet och på hur vi skulle tvinga den ifrån henne – vi, som visste, vad den var värd ... Ännu mer, när man tänkte på hur mycket väsen för ingenting hon redan hade upplevt, förd med extra hastighet i plomberad vagn på metrons understa bana, polis- och militärbanan, och försedd med munkavle och handbojor, dessutom bevakad av två polismän – som det brukades, då en statsförrädare forslades någonstans. Men mitt småleende hann aldrig fram i dagsljuset. Även om själva historien var lögn och hela undersökningen en komedi – hennes delaktighet var i varje fall äkta, och lika brottslig antingen den berodde på ont uppsåt eller slarv.

Då hon sattes i stolen, var hon nära att svimma. Antagligen tog hon mitt oskyldiga laboratorium för en tortyrkammare, där vi nu skulle försöka pressa ur henne vad hon inte ville säga. Medan Rissen hävde hennes svimning, gav jag henne en spruta, och under tystnad väntade vi alla tre, polischefen, Rissen och jag.

Av denna späda och skrämda försöksperson, som ju inte ens var yrkesman utan amatör, om man får använda ett så hängivet uttryck, kunde ju lite var ha väntat sig en liknande gråtreaktion som av n:r 135, mitt första offer. Men det blev snarast tvärtom. De stela och spända dragen löste sig sakta, oändligt sakta i en inåtvänd barnslig klarhet. Vecken i den tunga pannan slätades ut. Över de magra kinderna, de utstående kindknotorna gled överraskande nog ett nästan lyckligt leende. Med ett ryck rätade hon upp sig i stolen, öppnade ögonen på vid gavel och drog ett djupt andetag. En lång stund satt hon tyst, tills jag började bli rädd att mitt kallocain ändå till sist skulle visa sig otillförlitligt.

– Nej, det finns ju ingenting att vara rädd för, sade hon till slut i undrande och lättad ton. – Han måste ju veta det också. Inte smärtor, inte döden. Inte någonting. Han vet det. Varför skulle jag inte säga det då? Varför ville jag inte tala om detta också? Ja visst, han berättade det för mig, i går kväll talade han om det – och nu förstår jag, att han visste väl redan då vad jag inte har vetat förrän nu: att det inte finns något att vara rädd för. Men att han visste det, när han talade med mig. Jag kommer aldrig att glömma det. Att han vågade. Jag skulle aldrig vågat. Men det är mitt livs stolthet att han vågade, och jag kommer att vara tacksam hela mitt liv, jag kommer att leva av tacksamhet för att göra detsamma tillbaka.

– Vad var det han vågade? sköt jag in, ivrig att komma till saken.

– Tala med mig. Om något som jag inte skulle vågat ...

– Och vad talade han om då?

– Det gör detsamma. Det betyder ingenting. Något dumt. Någon som ville ha upplysningar av honom, kartskisser, och betala honom pengar för det. Han har inte gjort det än. Han sa, att han tänkte göra det, men jag förstår det inte. Jag skulle aldrig göra det. Men att han ville tala med mig om det – jag vill tala vidare med honom. Antingen kommer han att förstå mig, eller också kommer jag att förstå honom. Vi kommer att förstå varandra och handla tillsammans när vi handlar. Jag är med honom. Hos honom har jag ingenting att vara rädd för. Han var inte rädd för mig.

– Kartskisser? Men vet ni inte, att alla försök att göra kartor av vad slag det vara månde är strängt förbjudna och betraktas som statsförräderi?

– Jo – jo, visst vet jag det – jag säger ju att jag inte förstår honom, svarade hon otåligt. Men vi ska förstå varandra. Jag honom eller han mig. Sen ska vi handla tillsammans. Begriper ni inte det: jag har varit rädd för honom. Och han var inte rädd för mig. Eftersom han talade om detta. Och han har ingen orsak heller. Han ska aldrig få någon orsak. Aldrig. Jag förstod att det var det jag hade ...

– Alltså, avbröt jag med en häftighet, som jag egentligen inte hade någon grund till, alltså: han hade avtalat med någon att sälja kartskisser. Vad för kartskisser?

– Över laboratorierna, svarade hon likgiltigt. Men jag förstod att det var det jag hade ...

– Och ni visste att det var statsförräderi? Och att det var delaktighet i statsförräderi att ni inte anmälde honom?

– Ja ja. Men det andra var viktigare ...

– Vet ni något om mannen som ville ha kartskisserna?

– Jag frågade ju, men han visste inte mycket själv. Han satt bredvid honom i metron och sa att han skulle dyka upp igen, men ville inte säga var och när, bara att han skulle betala då, när han fick skisserna. Innan dess måste vi ha kommit till enighet ...

– Det är ju nog, det här, sade jag, halvt vänd till Rissen, halvt till polischefen. Vi har lyckats få ur henne alla uppgifter mannen hade fått i uppdrag att lämna. Resten är ju oväsentligheter.

– Det är verkligen intressant, sade polischefen. Ytterst intressant. Skulle man verkligen få folk så öppenhjärtiga med så enkla medel? Men ni måste förlåta mig, att jag är en skeptisk natur. Naturligtvis litar jag fullständigt på er heder och noggrannhet, naturligtvis, fullständigt. Och ändå skulle jag gärna vilja vara med ett par gånger till. Missuppfatta det inte, medsoldater. Att polisen är intresserad av er uppfinning är ju rimligt.

Med största glädje hälsade vi honom välkommen när han önskade och passade samtidigt på att lämna honom förteckningen på de nya försökspersonerna. Måtte nu inte den gruppen bli utsatt för lika stor manspillan som den förra! tänkte jag. Knappt hade tanken blivit medveten för mig, innan jag genomilades av skräck: här stod jag alltså och önskade att ett visst antal personer skulle vara förrädiskt sinnade medsoldater ... Rissens ord från i går dök upp för mig: ingen medsoldat över fyrti har gott samvete. Och genast brusade jag upp i häftig ovilja mot Rissen, som om det varit han, som tvingat mig till en statsfientlig önskan. På ett sätt hade jag kanske rätt – inte så, att själva min önskan var hans verk – men så, att jag utan hans ord kanske aldrig skulle tänkt på motsättningen.

Kvinnan i stolen rörde sig med ett kvidande, och Rissen räckte henne kamferglaset.

Plötsligt sprang hon upp med ett skrik. Hon krökte sig i skräck, satte händerna för munnen och började jämra sig högljutt. Hon hade kommit till den punkt, då hon åter var vid sina sinnens fulla bruk och insåg vad hon gjort.

Synen var hemsk och sorglig, men fyllde mig ändå med en viss tillfredsställelse. Nyss, då hon satt där i barnslig sorglöshet, hade jag mot min vilja andats djupare och lugnare än vanligt. Hon utstrålade ett slags vila, som påminde mig om sömn – jag vet för resten inte ens om jag själv brukar vila så när jag sover, och så mycket mindre då i vaket tillstånd. Där hade hon suttit och trott sig i lugn hos en annan, hos sin man – och han hade redan svikit henne, han hade svikit henne från början – och nu hade hon också svikit honom utan att mena det. Lika overkligt som hans brott hade varit, lika overklig var också hennes trygghet nyss, och lika overklig var hennes skräck nu. Jag kom att tänka på Fata Morgana, som ökenvandraren ser över saltskorporna: palmer, oaser, källor – i värsta fall böjer han sig ner, dricker ur saltpölarna och förgås. Så hade hon gjort, tänkte jag, och sådan är alltid drycken som vi sörplar i oss ur asociala, individualsentimentala källor. En illusion, en farlig illusion.

Det slog mig, att hon borde få veta hela sanningen, inte för att slippa undan sin vilda ånger, utan för att inse hela intigheten i den korta trygghet hon hyst.

– Lugna er, sade jag. Ni har ingen orsak att klaga, åtminstone inte för er mans skull. Märk vad jag nu säger: *er man har aldrig träffat den där karlen.* Han är fullkomligt oskyldig. Hela historien har han berättat på uppdrag av oss. Det var ett experiment – med er!

Hon stirrade på mig och tycktes inte fatta.

– Hela spionhistorien är lögn, upprepade jag och kunde inte undertrycka ett småleende, fast jag egentligen inte tyckte det var något att småle åt. Er mans förtroende i går var inget förtroende. Det var på order han handlade.

Ett ögonblick såg det ut som om hon tänkte svimma igen, men så stelnade hon till och rätade upp sig. Där stod hon smal och förstenad mitt på golvet utan att ta ett steg fram eller tillbaka. Jag hade ingenting mer att säga henne, men kunde inte ta mina ögon ifrån henne. Som hon nu stod där, sluten och stelnad som ett dött ting, utan en droppe kvar av sin lyckliga trygghet nyss, väckte hon ett häftigt medlidande hos mig. Det var en svaghet att skämmas över, men det var mig för starkt. Jag glömde polischefen, jag glömde Rissen, och jag svämmades över av en oklar önskan att låta henne förstå, att jag hade det som hon nu ... Ur denna smärtsamma sekund av dvala vaknade jag upp, då polischefen sade:

– Jag anser, att kvinnan fortfarande bör hållas häktad. Förräderiet självt var visserligen låtsat, men delaktigheten var så verklig den kunde vara. Å andra sidan kan vi ju inte på rak arm fälla några domar, utan det får ordnas lite mer lagligt.

– Omöjligt! ropade Rissen förvirrad. Tänk på att det är ett experiment, att det gäller våra anställda, eller rättare sagt deras makar ...

– Hur skulle jag kunna ta hänsyn till det? frågade Karrek skrattande.

För en gångs skull stod jag helt och hållet på Rissens sida.

– En sådan häktning kommer ovillkorligen ut, sade jag, till och med om vi avskedar hennes man och anställer honom på annat håll – vilket är svårt nog med offertjänstare, nedsatta till hälsan som de är – till och med då kommer historien ut, och nyrekryteringen inom yrket, som redan förut är så dålig, sjunker

förmodligen katastrofalt. Jag ber er, för det helas skull, låt den häktningen vara!

– Ni överdriver, svarade Karrek. Historien behöver visst inte komma ut. Varför skulle hennes man anställas på annat håll? Han kan utmärkt väl råka ut för en olyckshändelse på hemvägen.

– Det kan inte vara er mening att ta ifrån oss en av våra få och dyrbara försökspersoner, svarade jag klagande. Vad kvinnan beträffar är hon inte farlig mer: en annan gång kommer hon inte att ta emot förtroenden så lättsinnigt. För resten, tillade jag med ett plötsligt infall, om ni häktar vår försöksperson, så innebär det att ni redan gjort kallocain till lagligt undersökningsmedel, och det ansåg ni ju var för tidigt, min chef ...

Polischefen knep ihop ögonen till smala strimmor, smålog spetsigt och ändå vänligt och sade som man talar till ett barn:

– Ser man på, ni har talets och logikens gåva ni. För laboratoriets skull skänker jag efter min häktning, jag har inget personligt nöje av den. Jag måste gå nu (han såg på sin klocka), men jag kommer igen till nya experiment.

Han gick, och kvinnan löstes ur sina handbojor och släpptes. Både för laboratoriets och för hennes skull drog jag en suck av lättnad. Då hon fördes ut, gick hon stelt som en sömngångerska, och för andra gången jagade hon en fasans tanke genom min hjärna: om jag nu ändå hade räknat fel, om mitt kallocain skulle visa sig ha samma dåliga efterverkningar som dess föregångare, kanske inte alltid, men på särskilt ömtåliga nervsystem? Men jag lugnade mig, och ingen av mina onda aningar slog in. Genom hennes man fick jag senare veta, att hon verkade fullt normal, om än något inbundnare än förr. Fast inbunden har hon då alltid varit, tillade han.

Då vi var ensamma igen, sade Rissen:

– Där hade ni grodden till ett annat slags gemenskap.

– Gemenskap? frågade jag häpen. Hur så?

– Hos henne, kvinnan.

– Å! sade jag alltmer förvånad. Men den sortens gemenskap – ja, ni har rätt, min chef, en grodd till gemenskap kan man kanske kalla det – men inte mer heller! Den sortens gemenskap fanns ju redan under stenåldern! I våra dagar är den ett rudiment, och ett skadligt rudiment. Är det inte så?

– Hm, sade han bara.

– Men det här fallet var väl just ett skolexempel på vart det leder, om de enskilda är för fast knutna till varandra! vädjade jag bevekande. Då brister lätt det viktigaste bandet av alla, bandet till Staten!

– Hm, sade han igen. Och ett ögonblick senare: Kanske det inte var så dumt att leva under stenåldern.

– En smaksak förstås. Föredrar man allas strid mot alla framför den välorganiserade Staten, byggd på inbördes hjälp – då var det kanske riktigt trevligt att leva under stenåldern. Egentligen är det en lustig tanke, att det finns neanderthalare mitt ibland oss ...

Jag hade nog menat honom, men blev rädd då jag sagt det, så jag tillade:

– Jag menar naturligtvis den där kvinnan.

Nog verkade det som om han vände sig bort för att inte visa att han smålog. Förargligt vad det kan slippa ur

en alldeles utan kallocain, tänkte jag.

Då jag kom hem efter arbetsdagens slut, berättade portvakten, att någon anhållit om tillfällig ovanjordslicens i distriktet för att kunna träffa mig personligen. Jag stirrade på namnet. Kadidja Kappori. Okänt. Jag kunde åtminstone inte påminna mig att jag hört det förr. Hennes ärende hade portvakten inte riktigt uppfattat i telefon, han trodde det rörde sig om en skilsmässa. Ytterst mystiskt! Till slut var jag så nyfiken, att jag trotsade all försiktighet och skrev under på papperet, att jag var villig att ta emot henne och när jag kunde ta emot. Jag såg till att portvakten också skrev under, att han tagit del av inbjudan och skulle kontrollera tiden för besöket, sedan var det bara att lämna alltsammans till distriktskontrollören, så skrev han ut besökslicensen och skickade den till vederbörande.

Så kastade då Linda och jag i oss maten och begav oss till militärtjänsten på var sitt håll. Den visade sig ha blivit utökad inte bara kvantitativt utan också kvalitativt. Under de närmast följande dagarna kom jag att betrakta arbetstiden som den minst krävande delen av dygnet, medan min mest maktpåliggande uppgift var kvällstjänstgöringen, inberäknat natten, som också mycket ofta tillbragtes i vapen. Jag var glad, att min uppfinning låg färdig. Hade jag varit en liten smula långsammare, skulle den väl aldrig nått sin fullbordan, åtminstone om mina kvällar hädanefter alltid skulle förflyta som nu. Med så ansträngande timmar bakom mig skulle jag förgäves sökt samla tankarna till full skärpa. Nu gällde det lyckligtvis bara den sista praktiska tillämpningen, och det gick av bara farten, särskilt som Rissens närvaro höll mig vaken. Man märkte ju att han också var ganska trött, men eftersom han var åtskilligt äldre, drillades han väl inte fullt så hårt, och i varje fall kom jag aldrig på honom med något misstag.

Experimenten tycktes emellertid ha råkat i dödvatten, enbart för de många angivelsernas skull. Vi fick göra om dem kull efter kull och under tiden fortsätta med samma försök som under första dagen.

Då vi gjort om dem för tredje gången utan att en enda man eller hustru dröjt länge nog med sin angivelse för att kunna häktas – och vilket besvär det var att samla ihop gifta försökspersoner, det låter inte beskriva sig, sista gången fick vi vänta i tre dagar, innan vi fick ihop ett tillräckligt antal – inföll äntligen min lediga kväll i veckan, och ingen njutning kunde ha lockat mer förföriskt än tanken på att få gå till sängs ett par timmar tidigare än man brukar mena med läggdags. Barnen hade redan somnat, hembiträdet hade gått, jag hade ställt väckarklockan och sträckte på mig en sista gång innan jag skulle börja klä av mig, då det ringde på dörrklockan.

– Kadidja Kappori! tänkte jag genast och förbannade mitt tillmötesgående, som fick mig att skriva under den där onödiga anhållan om besök. Det värsta var att jag till råga på allt var ensam. Linda hade måst ta sin lediga kväll till en sammankomst i en kommitté, som förberedde en fest till ära för den nu pensionsmässiga chefen för stadens samtliga livsmedelsfabriker samt för den nya, som efter henne skulle tillträda posten.

Då jag öppnade dörren, stod en äldre kvinna utanför, stor och grov och med ett inte alltför intelligent ansikte.

– Medsoldat Leo Kall? frågade hon. Jag är Kadidja Kappori, och ni har haft den godheten att bevilja mig ett samtal.

– Jag beklagar mycket, men jag råkar vara ensam hemma, sade jag, och kan därför inte stå till tjänst. Det gör mig ont, om ni kanske har rest långa vägar just i kväll, men ni vet, att det har förekommit åtskilliga provokationer, där den anklagade fick ytterst svårt att bevisa sin oskuld, därför att det inte fanns några vittnen och polisen händelsevis inte hade givit akt på just det rummet ...

– Men det är inte fråga om sådant, sade hon bedjande. Jag försäkrar, att jag kommer i de öppnaste avsikter.

– Jag misstror naturligtvis inte er personligen, svarade jag, men medge själv, att så kan vem som helst säga. Säkrast för mig är det i alla fall att inte släppa in er. Jag känner er inte, och ingen vet vad ni sedan kunde hitta på att säga om mig.

Jag hade hela tiden talat tämligen högt för att betona min oskuld inför grannarna. Det var väl detta som gav henne en idé.

– Kunde det inte vara möjligt att be in några av grannarna som vittnen? frågade hon. Fast jag erkänner, att jag nog helst skulle velat tala med er ensam.

Onekligen en lösning. Jag ringde på närmaste dörr. Där bodde en personalläkare vid Experimentlaboratoriernas matsalar; jag visste just inte mer om honom än hur han såg ut och att han och hans hustru ibland grälade något för högljutt för de tunna mellanväggarna i huset. Då jag ringde, öppnade han själv med rynkade ögonbryn, och jag framförde mitt ärende. Rynkan slätades långsamt ut, han började se intresserad ut och samtyckte slutligen. Också han var ensam hemma. Ett ögonblick ångrade jag mig och undrade om detta var välbetänkt, men det fanns ju egentligen ingen anledning att tro, att han skulle stå i något slags komplott med Kadidja Kappori.

Så steg de båda in i föräldrarummet, där jag hastigt fällde upp den redan bäddade sängen, så att det skulle bli lite bättre plats och verka lite mer sällskapsrum.

– Ni vet förstås inte vem jag är, började hon. Saken är den, att jag är gift med Togo Bahara på Frivilliga offertjänsten.

Hjärtat sjönk i mig, fast jag försökte hejda min ovilja. Hon var alltså en av de lojala medsoldater, som förstörde mitt experiment för mig. Hon hade väl kommit hit för att ange sin man. Varför hon vände sig till mig i stället för direkt till polisen, förstod jag visserligen inte. Kanske hon anade ugglor i mossen? Eller också tyckte hon det var mindre brutalt att ange honom för hans chef. Hur som helst var det omöjligt för mig att hejda henne nu, då jag redan släppt in henne och läkaren satt där som vittne.

– Det har inträffat något förfärligt sorgligt hemma, fortsatte hon med nedslagna ögon. Häromdagen kom min man hem och berättade något ohyggligt för mig, det ohyggligaste av allt, statsförräderi. Jag trodde väl inte mina öron. I över tjugu år har vi hållit ihop, satt flera barn till världen, så nog trodde jag att jag kände honom alltid. Ja han har ju haft sina perioder av nervös retlighet och nedslagenhet, men det hör väl till yrket förstås. Själv är jag tvätterska vid Centraltvätten i distriktet, och där har vi också fått vår bostad. Men det hör ju strängt taget inte hit. Men ni förstår, att nog trodde jag att jag kände honom. Inte för att vi nånsin har talat så värst mycket med varandra, har man varit gift ett par år, så vet man väl ungefär vad man har att säga, så då kan man lika så gott lämna det osagt. Men det är som om man ändå kände på sig vad den andre ville och menade, när man går så där och larvar i två rum tillsammans och håller på med det i över tjugu år. Man tänker inte på honom egentligen, inte mer än på sin egen hand, men det skulle ju vara fasligt konstigt, om handen ett tu tre var en fot eller gav sig av för sig själv ... Och så kommer det så här! Först tänkte jag: tokerier! Så *kan* inte Togo ha gjort. Men sen sa jag till mig själv: Ingen ska vara för säker, och har vi inte jämt fått höra det både i radio och i föredrag, och har det inte stått på plakat både i metro och på gatorna: INGEN FÅR VARA SÄKER! DEN SOM STÅR DIG NÄRMAST KAN VARA EN FÖRRÄDARE! Inte hade jag fäst mig vid det förut, inte tyckte jag det gällde mig. Men vad jag gick igenom bara på en natt, det kan jag inte säga. Hade inte mitt hår varit grått förut, så nog skulle det blivit det den natten. Det var så omöjligt att tänka sig, att Togo, min Togo, var förrädare. Men hur ser förrädare ut? Ser de inte ut som vanligt folk? Det är bara inuti de är annorlunda. Annars vore det väl ingen konst. Och att de låtsas vara som andra, det är självklart, det visar just hur lömska de är. Jaha, så låg jag och gjorde om Togo för mig. Och när jag vaknade på morgonen, så var han minsann inte människa mer i mina ögon. INGEN FÅR VARA

SÄKER! DEN SOM STÅR DIG NÄRMAST KAN VARA EN FÖRRÄDARE! Han var inte människa längre, han var sämre än ett vilt djur. Ett slag tyckte jag det var en hemsk dröm – där stod han ju och rakade sig precis som vanligt – och jag tänkte, att om jag kunde få honom på bättre tankar, så skulle ju allting bli som vanligt igen. Men sen tänkte jag, att så gör man ju inte med förrädare, för de blir inte bättre, och bara att höra på en sådan kan vara farligt nog. Han är ju fördärvad inuti. Så jag ringde till polisen så fort jag kom till mitt arbete, det var väl det enda jag kunde göra nu när han var som han var. Jag trodde förstås de skulle häkta honom med detsamma, och när han kom hem till kvällen som vanligt, gick jag och väntade på polisen vilket ögonblick som helst. Det märkte han, och då sa han: Du har anmält mig för polisen. Det skulle du inte ha gjort. Det var ett experiment, och nu har du förstört alltihop. – Men säg nu själv, hur skulle jag kunna tro honom med detsamma då? Hur skulle jag tro, att han var människa igen? När jag äntligen begrep att det var sant – ja, då ville jag falla honom om halsen i förtjusning, men tänk att då var han ond. Och *då ville han skiljas.*

– Det var ju ganska märkvärdigt, var allt jag kunde säga.

Hon svalde och svalde för att inte skämma ut sig med att gråta.

– Ja se jag vill ha honom kvar jag, fortsattte hon. Och jag tycker det är orättvist att han ska vilja skiljas, när jag inte har gjort något ont.

Det var ju sant, hon hade rätt. Hon borde inte straffas för att hon handlat som god och pålitlig medsoldat, hon borde belönas. Hon borde få behålla sin Togo.

– Han tyckte inte han kunde lita på mig mer, fortsatte hon under många sväljningar. Det är väl klart att han kan lita på mig, när han är människa. Och lika klart är det väl, att inte en förrädare kan lita på mig, Kadidja Kappori.

Bilden av den tärda kvinnans förklarade ansikte dök upp i minnet med en vemodig hopplöshet. Vilken omogen och meningslös fordran att vilja ha en egen människa att lita på, rent personligt lita på oavsett vad man tar sig för! Jag måste medge för mig själv, att det fanns en sövande lockelse i den. Spädbarnet och stenåldersvilden lever kanske inte bara kvar i somliga, tänkte jag, utan i oss alla, fast mer och mindre, det är en väsentlig skillnad. Och likaväl som jag känt det som en uppgift att krossa den bleka kvinnans dröm, likaväl tog jag fasta på nödvändigheten av att krossa samma illusion hos Kadidja Kapporis man, även om det skulle ske med uppoffring av ännu en ledig kväll.

– Kom igen till mig båda två under någon av de här tiderna, sade jag och skrev upp mina lediga timmar på ett papper. Ändrar han sig inte, ska han få veta bättre av mig.

Hon tog avsked med många tacksägelser, och jag följde både henne och läkaren ut genom dörren. Läkaren tycktes ta saken som ett folknöje, han hade hela tiden suttit och småskrattat, vilket faktiskt var störande, och småskrattade fortfarande, medan han försvann in till sig. Så kunde nu inte jag ta det. Jag såg den principiella innebörden i saken för klart för att jag riktigt skulle kunnat intressera mig för de löjliga personer det gällde.

Jag kunde inte låta bli att berätta historien för Rissen under laboratorietimmarna. Egentligen hörde den ju inte till arbetet, men den hade i alla fall en allmän betydelse. Jag misstänker också starkt, att jag drevs av en viss lust att visa mig intressant och självständig, en sådan man som andra sökte upp i sina svårigheter och som lätt och lekande hjälpte dem till rätta. Det förhöll sig nämligen så, att lika hårt som jag kritiserade Rissen och lika djupt som jag misstrodde honom, lika viktigt var i alla fall hans omdöme för mig. Var gång jag kom på mig med att försöka imponera på honom, skämdes jag för mig själv och slog bort min svaghet. Men efter en kvart var den där igen, och jag gjorde allt jag kunde för att tilltvinga mig något slags aktning från denne konstige man, som ingen kunde ha respekt för. Då jag anade, att jag misslyckades, försökte jag

åtminstone reta honom och ville gärna tänka mig, att det låg en medveten plan under mina små stick: kunde jag få honom ordentligt förargad, skulle jag åtminstone veta var jag hade honom, sade jag till mig själv.

Bland annat blev det tal om Kadidja Kapporis ord: ”Han var ju inte människa längre”.

– Människa! sade jag. En sådan mystik folk har byggt upp omkring det ordet! Som om det i och för sig vore något aktningsvärt, att man är människa! Människa! Det är ju ett biologiskt begrepp. Där det är något annat, gjorde man bäst i att avskaffa det så fort som möjligt.

Rissen bara såg på mig med en svårtydd min.

– Till exempel nu Kadidja Kappori, fortsatte jag. För att handla rätt måste hon först göra sig av med de hämningar, som låg i den vidskepliga föreställningen, att hennes man var en ”människa”, med citationstecken, för rent biologiskt kunde han aldrig i tiders tid bli något annat. Den krisen klarade hon av på en natt, men hur många gör det? Lite långsammare i vändningen, så skulle hon befunnit sig bland statsförrädarna utan att själv veta hur det hade gått till, alltsammans för den där vidskepelsens skull ... Jag tror det är nödvändigt att börja från början och lära folk av med att se ”människan”, med citationstecken, i medsoldaten.

– Inte tror jag det är så många, som är offer för den sortens mystik, sade Rissen långsamt, där han stod och höll ögat intill ett mätglas, som han nyss hade fyllt.

Det var ju inte så märkvärdigt sagt och ingenting att anmärka på heller. Men han hade ett sätt att droppa in sina ord i öronen på en, som om det fanns mycket bakom. Det gjorde, att man alltid undrade över vad han hade sagt, och hans ord, med röst och tonfall, kom tillbaka och oroade en.

Annars var just den veckan så full av spännande tilldragelser, att man glömde allt annat för dem. De var till och med så viktiga, att de blev början till kallocainets segertåg genom Världsstaten. Men jag sparar dem för att avsluta historien om makarna Bahara-Kappori.

De kom till mig jämnt en vecka efter Kadidja Kapporis första besök. Linda var återigen sysselsatt med sin förberedelsekommitté, men eftersom jag nu var säker på de bådas avsikter och visste, att jag åtminstone kunde hålla honom i schack, brydde jag mig inte om att tillkalla några vittnen. Sura och nedslagna såg båda ut, så det var tydligt att någon försoning ännu inte hade ägt rum.

– Jaha, sade jag för att hjälpa dem på traven (det var ju bäst att ta det hela med gott humör), jaha, det verkar som om extraersättningen hade varit bra lågt tilltagen den där gången, medsoldat Bahara. En skilsmässa kan man då faktiskt nästan kalla ett varaktigt men. Den där kryckan för resten – är den förvärvad i arbetet, eller är den – hm – ett uttryck för den äktenskapliga situationen?

Han svarade inte, satt bara och såg sur ut. Hustrun stötte till honom:

– Du ska väl åtminstone svara din chef, Togo lille! Ja, tänka sig att ha varit gifta i tjugu år och sen gå åstad och skiljas för det här! Nog är det orättvist, först komma och lura en med ett experiment och sen bli arg för man drar konsekvenserna!

– Kunde du sätta mig i fängelse, så kan du väl vara av med mig om jag går fri också, svarade mannen buttert.

– Det är väl inte detsamma! invände hon. Hade du varit den du försökte inbilla mig, så bevare mig väl för att ha dig i huset! Men när du inte är det, när du faktiskt är den jag har känt i tjugu år, då är det väl klart att jag vill ha dig kvar! Och jag har inget ont gjort, som skulle förtjäna att du gick ifrån mig.

– Vill ni svara mig, medsoldat Bahara, sade jag, i mindre skämtsam ton den här gången. Anser ni verkligen, att er hustru gjorde något ont, då hon angav er?

– Ont vet jag inte precis ...

– Hur skulle ni själv göra, om någon kom och berättade, att han var spion?... Det behöver ni väl inte tveka så länge om, hoppas jag. Ska jag säga er vad ni skulle göra? Gå raka vägen till närmaste brevlåda, eller ringa i närmaste telefon, och anmäla honom så fort som möjligt. Eller hur? Skulle ni inte göra så?

– Jo – jo, det förstås – men det är väl inte riktigt detsamma.

– Det gläder mig, att ni skulle göra det, för annars vore ni brottslig. Det är just vad er hustru också har gjort. Vad menar ni med att det inte är riktigt detsamma?

Det hade han svårt att klargöra. Några trevande försök blev det:

– Att hon verkligen genast kan tro vad som helst om mig ... Efter tjugu år! Från den ena dagen till den andra! Och för resten: tänk om jag verkligen en dag kom till henne och hade gjort någon dumhet och inte visste mig någon levande råd ...

– Så vore det ju för sent att ångra då. Och vad det beträffar att tro vad som helst – vet ni inte, att det är vår plikt att vara misstänksamma? Statens väl kräver det. Tjugu år är en lång tid, det är sant, men man *kan* missta sig under tjugu år. Nej, ni har ingenting att beklaga er över.

– Nej – men om nu hon – – inte skulle jag – – –

– Akta er tunga, bäste medsoldat, ni kunde lätt förstöra min goda tanke om er heder. Er hustru angav en spion. Var det rätt eller orätt?

– Ja – jo – nog var det väl rätt.

– Alltså: det var rätt. Hon angav en spion, men den spionen var inte ni. Och nu vill ni skiljas från henne för att hon gjorde rätt i fråga om någon som inte var ni. Är det rim och reson?

– Men – det känns – liksom så osäkert – när jag tittar på henne och inte vet vad hon tror om mig.

– Vore jag som ni, skulle jag akta mig för att skiljas från min hustru av den anledningen att hon har handlat rätt. Alldeles oavsett att ert yrke inte lockar kvinnorna till er – och inte ert tillstånd heller, för den del – så kommer ingen hederlig kvinna att reflektera på er, då hon får veta den här historien – och att den kommer ut, vågar jag ansvara för – så då får ni gå där med en skamfläck på er, som alla talar om.

– Men jag trivs inte så här, mumlade mannen mer och mer förvirrad. Jag vill inte ha det så här.

– Ni förvånar mig verkligen, sade jag med allt kallare röst. Måste jag inte tro, att ni är en asocial typ? Vet ni vad, den saken ska vi verkligen ha i åtanke på laboratoriet. Det kanske inte blir så roligt att få en sådan stämpel på sig.

Det tog. Hans förvirring fick en ny ton av skrämsel. Hjälplöst vände han sina stela ögon från sin hustru till mig och tillbaka igen. Efter en liten paus återtog jag:

– Men jag är säker på att ni inte menade så illa. Ni ville vara säker på att er hustru också hade uppgivit sina misstankar på allvar. Det har hon, det märker ni väl nu. Då finns det alltså ingen orsak till skilsmässa längre? Har jag rätt?

– J-jo, medgav han, lättad av min vänlighet, även om han inte riktigt kunde följa med tankegången. Naturligtvis. Det finns inga orsaker då – till skilsmässa.

Hustrun, som däremot genast fattade, att faran nu var avvärjd och allt som förr, strålade upp i stor lättnad. Hennes tacksamhet fick vara min enda belöning för två uppoffrade lediga kvällar. Togo Baharas trumpna kyla störde mig visserligen, men den skulle väl nötas bort så småningom. För att hjälpa honom på traven, ropade jag efter dem:

– Sen får ni komma och rapportera för mig, om er man verkligen menade vad han sa, eller om han ändå till slut är en asocial typ!

Bahara visste, att jag var hans chef. Kadidja Kapporis äktenskap var räddat.

Just den veckan hade vårt experiment utfallit ovanligt gynnsamt. Inte mindre än tre av tiomannagruppen saknades bland de angivna, och lyckligtvis hade polisen också skyndsamt satt i gång med häktningen; vi hade alltså tre utomstående och intet anande personer till vårt förfogande. Polischefen Karrek själv infann sig till undersökningen. Lång och mager slog han sig ner i stolen, sträckte ut sina långa ben rakt framför sig, knäppte händerna över den smala bålen och väntade med en hemlighetsfull eld i ögonspringorna. Polischefen var en märklig person, en sådan som tycktes född att gå långt. Hans hållning kunde vara lika slapp och slappare än Rissens, och ändå verkade han aldrig omilitärisk. Medan Rissen lyftes på sina egna impulser och tycktes driva snarare än styra, var Karreks hopsjunkna vila bara satsen före språnget, och i det hårt slutna ansiktet, i glittret bakom hans halvslutna ögonlock kunde man läsa, att det skulle bli ett vilddjurssprång, som inte förfelade sitt mål. Jag kände inte bara respekt för hans styrka, jag satte också mitt hopp till hans makt. Det skulle snart visa sig, att där hade jag räknat rätt.

De tre häktade fördes in en i sänder och undersöktes. Två av dem var av en sort, som vi hittills inte haft att göra med, vanliga förbrytartyper, som helt enkelt lockades övermäktigt av de summor spionen påstods ha utlovat. En av dem, en kvinna, muntrade för övrigt upp både oss och polischefen med sina intima förtroenden om mannens natur och vanor. En intelligent kvinna, och kvick, men ingen önskvärd medsoldat, med den mest kompakta individuella självviskhet.

Den tredje däremot gav oss något att tänka på.

Varför han inte hade angivit sin hustru låg höljt i dunkel, tydligen också för honom själv. Å ena sidan visade han ingen sådan extatisk tacksamhet för hustruns förtroende som den lilla bleka kvinnan vi förut haft, å den andra hade han inget intresse för de utlovade summorna heller. Även om han inte direkt förnekade alla möjligheter till att hustrun kunde vara spion, var han synbarligen inte säker på att allt verkligen förhöll sig så som hon berättade. Allt som allt kunde man kanske säga, att en viss lojhet hade hindrat honom – en lojhet, som han kanske kunde ha övervunnit ett par dar senare, det var ju omöjligt att veta. Hade inte Karrek redan beslutat sig för att låta nåd gå före rätt, skulle redan den lojheten stämplat honom som statsfarlig. Medan en sådan loj människa samlade sig till handling, kunde hela förräderiet ju redan vara utfört och skadan skedd, men inte bara det, utan hela hans tveksamhet vittnade ju också om en otroligt ringa hängivenhet för Staten. Det kom alltså inte som någon överraskning, när han bland annat lät slippa ur sig:

– Allt det där är ändå så mycket mindre viktigt än *vår* sak.

Jag spetsade öronen, och jag såg, att polischefen gjorde detsamma.

– *Er* sak? frågade jag. Vilka är *ni* då?

Han skakade på huvudet med ett lite fånigt leende.

– Fråga inte, sade han. Vi har inget namn, ingen organisation. Vi finns bara.

– Hur finns ni, hur kan ni kalla er *vi*, om ni varken har namn eller organisation? Vad är ni för ena?

– Många, många. Men jag känner inte många. Jag har sett många, men jag vet inte ens vad de flesta heter. Vad skulle vi behöva veta det för? Vi vet, att det är *vi.*

Eftersom han redan visade tecken till att vakna, såg jag frågande först på Rissen, sedan på polischefen.

– För allt i världen, fortsätt, mumlade Karrek mellan tänderna. Rissen gjorde också en jakande åtbörd. Så gav jag alltså mannen en spruta till.

– Nå vidare: namnen på dem ni känner?

Fullständigt glatt och oskyldigt, utan ringaste tvekan, räknade han upp fem namn. Det var allt, påstod han. Fler kände han inte. Karrek tecknade åt Rissen att skriva upp dem noga, vilket han också gjorde.

– Och vad är det för omvälvning ni vill genomföra?

Trots sprutan gav han inget svar. Han vred sig under frågan och ansträngde sig synbart, men fick inte fram något. Ett ögonblick trodde jag på nytt, att kallocainet kanske under vissa omständigheter kunde vara utan verkan, och kände hur kallsvetten började sippra fram. Men frågan kunde också vara illa ställd, alltför invecklad – fast det ska alla veta, mig föreföll den enkel nog – så att försökspersonen inte heller i vaket tillstånd kunde ha besvarat den.

– Ni vill väl något, inte sant? frågade jag försiktigt.

– Ja, ja visst, visst vill vi något ...

– Och vad då?

Återigen tystnad. Sedan, med både tvekan och ansträngning:

– Vi vill vara – – vi vill bli – – något annat – –

– Så? Och vad vill ni bli?

Tystnad. En djup suck.

– Några bestämda poster som ni vill besätta?

– Nej nej. Inte så.

– Ni vill bli något annat än medsoldater i Världsstaten ?

– N – n – nej – – ja det vill säga – – nej, inte så – –

Jag var förvirrad. Då drog polischefen Karrek benen åt sig med en ljudlös rörelse, sträckte sig fram över sina egna knäppta händer, kisade med ögonen och sade med låg, genomträngande röst:

– Var har ni träffat de andra?

– Hemma hos en av dem som jag inte känner.

– Var? Och när?

– Distriktet RQ – onsdag för två veckor sen – –

– Många där?

– Femton tjugu.

– Då blir det inte så svårt att kontrollera var det var, vände sig Karrek till Rissen och mig. Portvakten bör veta om det.

Och han fortsatte förhöret:

– Ni hade licenser förstås? Var det under falskt namn?

– Inte under falskt namn. Min licens var åtminstone äkta.

– Så mycket lättare då. Nå vidare. Vad var det som avhandlades?

Men där gick till och med Karrek bet. Förhörspersonens svar blev förvirrat och osäkert.

Vi måste lämna den virrige karlen i fred, så mycket mer som andra sprutan redan började upphöra att verka. Han vaknade upp med starkt illamående. Själsligen tycktes han inte plågas alltför mycket, han var orolig men inte förtvivlad, häpen mer än skamsen.

Då han försvunnit ut genom dörren, studsade polischefen upp i hela sin elastiska längd, andades djupt, liksom vädrande, och sade:

– Här blir arbete. Mannen visste ingenting, så mycket är säkert. Kumpanerna kommer att veta mer. Vi kan leta oss fram från namn till namn ända in i de innersta kretsarna. Kanske en regelrätt storsammansvärjning, vem vet?

Han slöt ögonen, och en min av tillfredsställelse gick utslätande fram över de knutna dragen. Jag gissade vad han tänkte: Detta kommer att bära mitt rykte över hela Världsstaten. – Kanske jag gissade fel. Polischefen och jag var mycket olika naturer.

– För resten, fortsatte polischefen långsamt och såg prövande från den ene till den andre, för resten reser jag bort på en liten tid. Det är möjligt att ni också snart blir kallade till annan ort. Gör er i alla fall resfärdiga. Kallelsen kan komma hemma eller i arbetet. Ha för säkerhets skull en packad väska med er till laboratoriet, så ni inte behöver försena er med att hämta den, en liten väska med det nödvändigaste, så ni kan stanna borta ett par dar. Och ha apparater i ordning, så ni kan ta dem med er och visa hur ert kallocain fungerar.

– Och militärtjänsten? frågade Rissen.

– Blir det något av är det självklart att jag ordnar alltsammans. Kan jag inte det, nå, då blir det ingenting av. Jag lovar ingenting. Och vad kommer ni att ta er för under de närmaste dagarna?

– Fortsätta med nya och nya experiment.

– Finns det då något hinder för att ni tar upp den här tråden? Jag menar den vi fick av den sist undersökte. I stället för att använda Frivilliga offertjänsten nystar ni tum för tum upp den härvan av namn han gav er en ända av, skriver noga upp allt som kommer fram och väntar för övrigt. Vad säger ni om det?

Rissen betänkte sig.

– I laboratoriets ordningsföreskrifter står ingenting om ett sådant fall.

Polischefen skrattade ett obeskrivligt försmädligt skratt i falsett.

– Vi får inte vara byråkratiska, sade han. Om det nu kommer en order från förste laboratoriechefen – det är Muili, eller hur – så håller ni er inte så strängt till ordningsföreskrifterna längre, tänker jag mig. Jag går själv direkt till Muili. Sen är det alltså bara att lämna in alla namnen på Polishuset. Det kanske gäller Världsstatens väl och ve – och ni frågar efter ordningsföreskrifterna!

Han gick, och vi såg på varandra. Jag misstänker att min uppsyn var både segerviss och full av beundran. I händerna på en man som Karrek kunde man lugnt överlåta sitt öde. Han bestod bara av vilja, för honom fanns inga svårigheter.

Men Rissen höjde resignerad på ögonbrynen.

– Vi kommer att bli en underavdelning av polisen, sade han. Farväl, vetenskap.

Det klack till i mig. Jag älskade mitt vetenskapliga arbete och skulle sakna det högt, om jag blev av med det. Men Rissen var pessimist av naturen, intalade jag mig. För min del såg jag bara Trappan framför mig, och första och enda frågan var om det bar uppåt. Resten fick väl tiden utvisa.

En timme senare kom mycket riktigt order från förste laboratoriechefen, att vi skulle lägga om vårt arbete efter de linjer polischefen antytt. I Polishuset var man redan underrättad, vi hade bara att ringa in namnen på dem vi ville ha häktade, så skulle personerna i fråga vara oss till handa inom tjugufyra timmar.

Den vi först fick hand om var en ung man med ungdomslägret inte alltför långt bakom sig och med en lustig blandning av osäkerhet och högmodig anfallslust inför det samhällsliv han ännu inte kände sig fullt inpassad i. Under inflytande av kallocainet fick hans självkänsla rum att breda ut sig på ett sätt, som verkade något komiskt på oss vuxna män, och han började underhålla oss med vittsvävande och rätt obestämda framtidsplaner. Samtidigt medgav han, att han brukade känna sig djupt besvärad av människorna i sin omgivning. De ville honom illa, påstod han. – Visserligen hade jag själv föreslagit, att vi skulle låta våra undersökningspersoner tala av sig själva så mycket som möjligt, eftersom det förra fallet hade varit så hårdfrågat, men här blev det lite för mycket allmän ungdomspsykologi för att Karrek kunde tänkas ha någon glädje av det, så till slut övergick jag ändå till förhör och frågade honom, om han kände vår förre häktade.

– Ja. Vi är arbetskamrater.

– Har ni någonsin träffat honom utanför arbetet?

– Ja. Han bjöd mig med på en tillställning ...

– I distriktet RQ? I onsdags för fjorton dar sen?

Den unge mannen började småskratta och verkade samtidigt mycket intresserad.

– Ja. En sån lustig tillställning. Men jag tyckte om dem. På något sätt tyckte jag om dem ...

– Kan ni berätta vad ni minns?

– Visst. Det var så konstigt så. Jag kom in, och det var bara folk som jag inte kände. Nå, det var ju inget underligt. Offrar man en ledig kväll på sällskapsliv, så brukar det väl vara för att diskutera någonting, något som rör ens arbete eller något annat, en planerad fest eller en skrivelse till myndigheterna eller så, och då är det så klart att man inte känner alla som är bjudna. Men det var inget sånt! De diskuterade inte alls. De satt och pratade om allt möjligt, eller också teg de. Att de teg så mycket, det gjorde mig hjärtängslig. Och för resten, bara som de hälsade! De tog tag i händerna på varandra. Är det klokt! Ohygieniskt måste det vara,

och så intimt så man skäms, dessutom. Att röra vid varandras kroppar så där, avsiktligt! De påstod att det var en urgammal hälsning, som de hade upplivat igen, men man behövde inte göra det, om man inte ville, man var inte tvungen till någonting. Men i början var jag rädd för dem. Ingenting är så otäckt som att sitta och vara tyst. Man har en känsla av att folk genomskådar en. Som om man var naken eller värre än naken. Andligen naken. Särskilt när det är äldre med, för de kan ha hunnit lära sig att se tvärsigenom en, för resten om de pratar också, de har hunnit lära sig prata med ytan och vara på sin vakt under ytan. Det har redan hänt mig att jag också har kunnat det, prata med ytan och vara på min vakt under ytan, och då känner man sig glad efteråt, som om man hade undgått en fara. Men där kunde jag inte det. Ingen av dem skulle nappat på det. När de talade, talade de lågt, och det verkade som om de inte tänkte på annat under tiden. Annars tycker jag det är bättre att tala högt, så man fängslar de andras uppmärksamhet, man talar högt och har tankarna med sig på annat håll. Men de var så konstiga. Till slut tyckte jag det var skönt och började tycka om dem. Det var lugnt på något sätt.

Detta var ju inte mycket upplysande. Ynglingen var väl novis i rörelsen och ännu inte invigd i hemligheterna. För säkerhets skull frågade jag ändå:

– Såg ni om där fanns någon chef för gruppen? Några gradbeteckningar?

– Nej – inte som jag såg. Inte som någon sa heller.

– Och vad gjorde de för resten? Talade de om något som de hade gjort eller skulle göra?

– Inte vad jag vet. Fast jag fick gå tidigare förstås, jag och ett par till, som heller inte hade varit med förr, tror jag. Sen vet jag inte vad de hade för sig. Men när vi gick, var det någon som sa: När vi möts ute i världen känner vi igen varandra. – Jag kan inte förklara det, men det var faktiskt riktigt högtidligt, och jag trodde verkligen jag skulle känna igen dem – inte precis dem jag träffade där, utan vem som helst som hörde till *dem.* Det var något särskilt med dem, jag kan inte beskriva det. Då jag kom in här i rummet, visste jag alldeles säkert, att inte *ni* hörde dit (han nickade mot mig). Men *er* (han gav Rissen en dimmig blick), er är jag inte så säker på. Kanske ni hör dit och kanske inte. Jag vet bara, att jag kände mig lugnare hos dem än hos andra. Jag hade inte den där förnimmelsen så tydligt, att de ville mig illa.

Jag såg skarpt på Rissen. Så förbluffad som han såg ut, höll jag nog för troligt, att han var oskyldig, om man med oskyldig menade att han aldrig deltagit i sådana hemliga möten som den unge mannen beskrev. Ändå låg det något i antydningen. Också hos Rissen fanns samma asociala åder, en släktskap med blinda mullvadar.

Ynglingen vaknade med en ruelse, som inte stod i rimlig proportion till de ganska harmlösa ting han röjt. Vad jag kunde förstå gällde hans vånda inte berättelsen om sammankomsten, utan de rent personliga bekännelserna, som vi gäspande hade avbrutit.

– Jag tror jag måste ta tillbaka en del, mumlade han, där han stod och vacklade på golvet. Det där jag sa om att jag var osäker för andra, det var då egentligen inte sant. Jag undrar bara vad de tänker om mig. Inte menar jag att de nödvändigt vill mig illa. Och allt det där jag sa att jag ville bli och göra, det var ju rena fantasier, inte ett dugg sanning. För resten så var det överdrift också, att jag trivdes bättre med de där konstiga människorna än med de vanliga. Jag trivs förstås i grunden bättre med vanliga, när jag tänker efter ...

– Det är vi också övertygade om, sade Rissen vänligt. I framtiden borde ni nog hålla er till de andra, de vanliga. Vi har en stark misstanke om att den där sammanslutningen ni kom med i så där oförhappandes är statsfientlig. Ännu är ni tydligen rätt obesmittad, men akta er! Innan ni vet ordet av, har de snärjt er i sina garn.

Ynglingen såg förskräckt ut, då han försvann genom dörren.

Jag vet inte vilka hemska planer vi egentligen väntade oss att avslöja från det möte som vidtog sedan ynglingen och sådana som han skickats hem från sammankomsten. Någon av de häktade borde i varje fall ha varit med då de smiddes. Grundligt och systematiskt frågade vi ut de fyra som ännu återstod, noggrant antecknade vi deras berättelser, men det dröjde länge, innan vi kom fram till en något så när klar bild av den hemliga ligan. Många gånger måste vi se på varandra och skaka på huvudet. Var det en samling sinnessjuka vi hade att göra med? Något mer fantastiskt hade jag sällan hört talas om.

Främst var vi på språng efter själva organisationen, chefernas namn, utgreningen. Men gång på gång fick vi höra, att det inte fanns några chefer, ingen organisation. Nu brukar det ju ofta vara så i hemliga sammansvärjningar, att medlemmar av lägre grader inte har reda på mer centrala hemligheter; allt vad de känner till är namnen på två tre andra medlemmar, lika betydelselösa som de själva. Vi slöt oss till att det var sådana medlemmar vi fått tag i. Icke desto mindre skulle vi säkert från någon av de redan infångade komma över till nya skikt, där man visste mer. Det var bara att fortsätta.

Vad hade hänt sedan noviserna lämnat huset? frågade vi oss närmast. En kvinna gav oss en häpnadsväckande beskrivning.

– Man tar fram en kniv, sade hon. En av oss lämnar den till någon annan och lägger sig på en säng och låtsar att han sover.

– Nå, och sen?

– Sen är det inget mer. Vill någon mer vara med, och finns det plats för det, så kan han också låtsas sova. Man kan sätta sig och stödja huvudet mot sängkanten. Eller mot bordet eller vad som helst.

Jag är rädd att jag gav ifrån mig ett kvävt skratt. Scenen som man föreställde sig var för obetalbar. Någon sitter där allvarlig med en stor bordskniv i handen (naturligtvis var det en bordskniv, det var det lättaste att komma åt, man glömde bara att lämna med den i middagsdisken), mitt i ett lika allvarligt sällskap. En har sträckt ut sig på sängen med händerna på magen, blundar krampaktigt, försöker kanske till och med snarka. Den ene efter den andre drar till sig en kudde och placerar den i närheten, lutar huvudet i en mer eller mindre obekväm ställning och drar sin lilla timmerstock till stacken. Någon glider ner i sittande ställning, utmed sängkanten, sträcker benen ifrån sig, stöder nacken mot träramen, gäspar till – – Annars dödstystnad.

Inte ens Rissen kunde undertrycka ett småleende.

– Och vad är meningen med detta? frågade han.

– En symbolisk mening. Genom kniven har han lämnat sig i den andres våld, och det händer honom ändå ingenting.

(Det händer honom ändå ingenting! När det finns fullt med folk omkring, som snarkar fullt vakna och när som helst kan plira med vänstra ögat! Det händer honom ingenting, när en av hans gäster – fullt lagligt registrerad av portvakten – knyter handen om en bordskniv, som man vid kvällsmaten förgäves ansträngde sig att skära pepparrotsköttet med, och lyssnar på hur naturtroget han snarkar ...)

– Och vad ska det tjäna till, allt det där?

– Vi vill framkalla en ny ande, svarade kvinnan fullt allvarligt.

Rissen tog sig betänksamt om hakan. På statshistoriska föredrag hade jag hört, och Rissen säkert också, att urtidens vildar brukade uttala vissa besvärjelser och utföra vissa så kallade magiska handlingar för att

framkalla inbillade väsen, som de kallade andar. Och sådant förekom alltså fortfarande i våra dagar?

Av samma kvinna fick vi till livs några antydningar om en komplett dåre, som tycktes spela en viss roll som hjälte inom deras krets. Det behövs sannerligen inte mycket för att man ska duga till hjälte åt somliga.

– Känner ni inte till Reor? frågade hon. Nej, han lever inte nu, han levde så där för en femti år sen, i någon av kvarnstäderna säger somliga, men andra säger i någon av textilstäderna. Tänk att inte ha hört talas om Reor. Jag skulle vilja hålla föredrag om Reor en gång. Fast det är sant, det är bara de invigda som kan förstå. Vill man berätta om Reor, måste man vända sig till de invigda. Han gick omkring hit och dit, för på den tiden var det annorlunda med licenserna, och somliga tog emot honom av rädsla, för de trodde han hörde till polisen, och andra jagade bort honom, för de trodde han var en brottsling. Men den som tog emot honom – ja, alla märkte förstås inte hurdan han var, somliga tyckte bara han var konstig, men andra kände att de kunde vara trygga och lugna hos honom som ett litet barn hos sin mor. Några glömde honom, men andra glömde honom aldrig, och de berättade om honom så gott de kunde. Men det förstår bara de invigda. Han låste aldrig sin dörr. Han brydde sig aldrig om några vittnen eller bevis på något som han sa eller gjorde. Han skyddade sig inte mot tjuvar och rånmördare ens, så han blev också rånmördad till slut, av en som trodde att Reor hade en kaka bröd i sin ränsel. Det var svälttider då. Men han hade ingen, han hade redan ätit upp den tillsammans med några andra, som han hade mött på vägen ... Men den andre trodde han hade sparat den. Så slog han ihjäl honom.

– Och ändå menar ni att han var en stor man? frågade jag.

– Han var en stor man. Reor var en stor man. Han var en av oss. Det finns ännu de som har sett honom.

Rissen såg menande på mig och skakade på huvudet.

– Den kostligaste logik jag har hört i mitt liv, sade jag. Låt oss vara som han, för han blev rånmördad! Jag begriper ingenting av det här.

– Ni talade om invigning, sade Rissen till kvinnan utan att fästa sig vid mig. Hur blir man invigd?

– Inte vet jag. Man blir det bara. Rätt som det är, så är man det. De andra märker det, de som också är invigda.

– Då kan alltså vem som helst komma och påstå att han är invigd? Det måste väl finnas någon handling, någon ceremoni – några hemligheter, som meddelas ?

– Nej, ingenting sådant. Det märks, säger jag ju. Man blir det, förstår ni, eller också blir man det inte – somliga blir det aldrig.

– Hur märks det då?

– Ja – det märks på allting – – – det där med kniven och sömnen och det blir heligt och klart för en då – – och mycket annat – – –

Vi var lika kloka som förut.

Om kvinnan var galen på egen hand eller om alla de där människorna delade hennes galenskap var inte gott att säga. Så mycket var säkert att de magiska riterna med kniven och den låtsade sömnen tydligen hade ägt rum, det fick vi de andras bekräftelse på, däremot förblev det dunkelt, om de alltid brukade äga rum eller om det var något tillfälligt. Inte heller kunde vi finna spår av myten om Reor hos alla, fast den återfanns hos några. Vad var då egentligen det gemensamma för hela denna krets, utom att de samt och synnerligen verkade underliga?

En annan, också en kvinna, hade ett par namn till att ge oss. Vi ansåg det därför lämpligt att pressa henne särskilt ihärdigt angående organisationen. Hennes svar var lika förvirrande som de andras.

– Organisation? sade hon. Vi söker ingen organisation. Det som är organiskt behöver inte organiseras. Ni bygger utifrån, vi byggs inifrån. Ni bygger med er själva som stenar och faller sönder utifrån och in. Vi byggs inifrån som träd, och det växer ut broar mellan oss som inte är av död materia och dött tvång. Från oss går det levande ut. I er går det livlösa in.

Mig föreföll allt detta som en meningslös lek med ord, och ändå gjorde det intryck på mig. Kanske det var själva intensiteten i hennes djupa röst, som kom mig att skälva. Det är inte omöjligt, att den påminde mig om Linda, som också har en djup och intensiv röst, särskilt ibland, då hon inte verkar så trött, och att jag måste föreställa mig, hur det skulle varit, om nu Linda i stället för den främmande kvinnan hade suttit där och räckt mig sitt innersta med så vädjande och inträngande tonfall. I varje fall gömde jag på minnet länge efteråt, till och med de enskilda orden upprepade jag för mig själv, som jag trodde därför att de lät vackert i all sin meningslöshet. Långt långt senare började jag skymta en mening i dem. I varje fall gav de mig en stöt redan då, så att jag fick en första aning om vad de menade med ”vi”, med att de kände igen varandra och med att de kunde ha en krets av invigda utan organisation, utan yttre kännetecken och tydligen också utan några allmänt omfattade läror och doktriner.

Då hon blivit utsläppt, sade jag till Rissen: – Någonting har fallit mig in. Vi kanske uppfattade det där om ”en ande” fel. Man kan också mena en inre form, en livshållning. Eller tror ni det är en för subtil tydning för att den skulle kunna höra hemma i en sådan krets av dårar?

Då han såg på mig, blev jag rädd. Att han förstod mig fullkomligt, kunde jag se på honom, men också något mer. Jag förstod, att han också känt sig påverkad av kvinnans varma och intensiva väsen. Jag förstod att han var ännu mottagligare än jag. Och jag förstod, att själva hans blick, själva hans tystnad drog mig i en riktning, dit hela min pliktkärlek, hela min hederskänsla förbjöd mig att gå. På något sätt var han fast i de där dårarnas garn, och till och med jag hade ett ögonblick känt den ljuvliga och övermäktiga dragningen.

Hade inte den förste ynglingen i dag sagt om Rissen, att han gott kunde höra dit – till dårarna, till den hemliga sekten? Hade jag inte själv alltid haft på känn, att hos Rissen fanns ett hot och en fara? Från och med nu visste jag, att vi på djupet var fiender.

Vi hade bara en av de häktade kvar, en äldre man med intelligent utseende, och jag var på en gång rädd för honom – ingen kunde veta, om inte han också hade samma suggestiva styrka som kvinnan nyss – och väntade mig stora ting av honom. Han om någon borde ha reda på något om de innersta kretsarna, och om lyckan var god, kunde vi där finna så fällande bevis att hela dårsekten skulle vara dömd och expedierad, till lättnad och räddning för mig själv och många andra. Men då han redan förts in och vi nätt och jämnt hunnit sätta honom i stolen, ringde lokaltelefonen och både Rissen och jag kallades till Muili, förste laboratoriechefen.

Muilis mottagning befann sig inte inom vår laboratoriebyggnad, men man behövde inte gå upp till jordytan för att komma dit: genom en gång tre trappor ner kom man direkt över till den byggnad, där laboratoriekontoren arbetade, och sedan man visat sitt identifikationskort och en sekreterare per telefon förvissat sig om att man var väntad, fördes man vidare. Inom tjugufem minuter stod vi inför Muili, en järngrå och mycket mager man av sjukligt utseende. Han såg knappast på oss. Hans röst var låg, som om han knappt orkade tala, och ändå fanns där inte en ton, som inte var helt och hållet order. Den mannen var inte van att lyssna på någon annan, om det inte gällde svar på direkta frågor.

– Medsoldater Edo Rissen och Leo Kall, sade han, ni är kallade till annan ort. Det arbete ni håller på med lägger ni ner. Inom en timme väntar er en polisvakt, som för er till avgångsorten. Allt är klart med er

tillfälliga permission från militär- och polistjänst. Förstått?

– Ja, min chef, svarade Rissen och jag på en gång.

Tysta återvände vi till laboratoriet för att ställa i ordning efter oss, duscha och ta på oss fritidsuniformen. Var sin liten box för resan hade vi stående och dessutom en låda med kallocainutensilier, så som Karrek givit order om. På utsatt tid hämtades vi också av två tystlåtna polismän och fördes i metro till vår bestämmelseort.

Min beundran för Karrek steg ytterligare. Sannerligen raskt marscherat! Knappt mer än ett dygn hade gått, sedan han gav sig av, och redan hade han utverkat vad han ville. Mannen var en makt, och inte bara i Kemistaden n:r 4, efter vad det tycktes.

Då vi steg upp ur metron, visade det sig att vårt mål var ett hangar. En rysning av jublande äventyrslust gick genom alla mina lemmar. Hur långt skulle vi egentligen? Till huvudstaden? Jag, som aldrig varit utanför Kemistaden n:r 4, greps av den vildaste spänning.

Tillsammans med en skara andra passagerare steg vi in i det väl upplysta planet, polismännen låste och plomberade dörren, och av motorns surr förstod vi att vi höjde oss över jorden. Jag tog fram senaste numret av Kemisk Tidskrift ur min box, Rissen likaså, men jag märkte, att han liksom jag ofta lutade sig tillbaka och lät tankarna flyga kring annat än uppsatserna och meddelandena i häftet. Själv försökte jag åtminstone slå ner min nyfikenhet, så fort den stack upp huvudet. På film hade jag naturligtvis sett gula åkrar, gröna ängar, skogar, betande får och kor, till och med flygbilder, så jag hade strängt taget ingenting att vara nyfiken på, och ändå hade jag att kämpa med en löjlig och barnslig önskan, att planet skulle haft något enda litet titthål, som man i hemlighet kunde sett ut igenom – inte därför att jag menade att spionera, utan av ren barnslig nyfikenhet. Men jag visste åtminstone samtidigt, att detta var en farlig tendens. Visserligen skulle jag väl aldrig nått så långt i vetenskapen om inte en viss nyfikenhet drivit mig in i materiens mysterier – å andra sidan var det en drivkraft på gott och ont och kunde locka en in i fara och brott. Jag undrade, om Rissen hade samma böjelser och önskningar att kämpa emot – om han nu överhuvudtaget kämpade! Han var väl inte en sådan som kämpade, han med sin brist på disciplin. Jag fick den föreställningen, att han satt där, alldeles utan kamp eller skam, och önskade att planet helt och hållet skulle varit av glas ... En mycket träffande föreställning, tänkte jag, sådan var den mannen. Om jag kunde använda kallocain för mitt privatnöje – –

Jag hade slumrat till, då jag kände en lätt stöt på armbågen. Där stod konduktören och serverade mig kvällsmat – också det var det sörjt för. Jag såg på mitt armbandsur: vi hade redan flugit i fem timmar och var tydligen ännu ett gott stycke från målet, eftersom vi inte kunde vänta med maten tills vi kom fram. Jag räknade rätt: vi hade tre timmar kvar. Om man inte bara vetat tiden, utan också planets hastighet, kunde man lätt räknat ut avståndet mellan Kemistaden n:r 4 och den ort vi färdades till, vilken den nu var. Lyckligtvis hölls planets hastighet strängt hemlig, så att inga spioner kunde dra några geografiska slutsatser. Det enda man kunde ana var att hastigheten var mycket hög och avståndet alltså – mycket stort. Riktningen kunde vi naturligtvis inte heller sluta oss till; att det var svalt, till och med kallt efter Kemistadens begrepp, betydde ju ingenting annat än att vi var högt uppe.

Då vi äntligen sänkt oss och motorn stannat, låstes dörren upp av en liten trupp polis, som sedan delade på sig och tog hand om de olika passagerarna. (Antagligen var alla där i viktiga ärenden, väntade och anmälda, kanske kallade som vi.) Rissen och jag fördes ner i polis- och militärmetron, där vår vagn med otrolig hastighet slungades fram till en station med namnet Polispalatset. Vi anade att vi befann oss i huvudstaden. Genom en underjordisk port fördes vi in i ett förrum, där vi kroppsvisiterades och vårt bagage genomsöktes, och sedan upp till ett slags små enkla men fullt användbara hytter, där vi skulle sova.

Frukostdags följande morgon visade man oss upp i en av matsalarna. Vi var tydligen inte de enda nattgästerna i Polispalatset – i den stora salen trängdes redan ett sjuttital andra medsoldater av båda könen och av alla vuxna åldrar kring serveringsborden. Någon vinkade åt oss från sin plats. Det var själve Karrek, som slagit sig ner med sin majsgröt bland idel okända. Hur mycket han än stod över oss i rang, kände vi oss riktigt glada åt att se hans bekanta ansikte, och han såg inte heller ut att ha något emot vårt sällskap.

– Jag har anhållit om audiens för oss alla tre hos polispresidenten, sade han, och jag har skäl att tro, att det går fort. Ni bör hämta attiraljerna så fort som möjligt.

Självklart skyndade jag mig med frukosten och rusade efter kallocainapparaterna. Det visade sig sedan vara något överdriven brådska. Sedan vi alla tre följts åt ner till polispresidentens väntrum, fick vi vänta en dryg timme, innan dörren till det inre rummet öppnades. Före oss satt dessutom tre personer och väntade, så jag förmodade det skulle dröja åtskilligt.

Men det var vi som först fick företräde. En liten snabb och smidig tjänsteman öppnade dörren, gick fram till Karrek och viskade med honom. Karrek visade på oss båda, och vi fördes alla tre in i ett nytt väntrum, där vi återigen kroppsvisiterades. Överhuvudtaget var det mycket grundligare sörjt för säkerheten här än hemma i vår kemistad, naturligtvis därför att de liv som här skulle bevaras var så mycket sällsyntare och dyrbarare än några i övriga delar av Världsstaten. Redan ute i väntrummet, så mycket mera då här i förrummet och inne hos polispresidenten själv, posterade vakter med lyfta pistoler. Så äntligen stod vi inför den mäktige.

En bred skepnad snodde runt på stolen och lyfte hälsande på sina buskiga ögonbryn. Det var tydligt att åsynen av Karrek gjorde honom ganska nöjd. Jag kände ganska väl igen polisminister Tuareg från Medsoldatens Porträttalbum, hans små svarta björnögon, hans viljestarka underkäk, hans fylliga mun, och ändå gjorde han ett långt mer överväldigande intryck på mig än jag någonsin väntat mig. Kanske var det också känslan av att stå inför den koncentrerade Makten, som kom mig att darra. Tuareg var hjärnan bakom de millioner ögon och öron, som såg och hörde medsoldaternas intimaste handlingar och samtal dag och natt, han var viljan bakom de millioner armar, som ständigt eller vissa delar av dagen skyddade Statens inre säkerhet – också bakom mina armar, i den mån mina kvällar ägnades åt polistjänstgöring. Och ändå skälvde jag till, som om det inte varit min egen högsta vilja jag stått ansikte mot ansikte med – som om jag i stället varit en av de brottslingar han jagade. Och ändå hade jag ju inte gjort något ont! Varifrån kom då den olycksaliga splittringen i mitt väsen? Svaret låg nära till hands: alltsammans berodde på en insuggererad vanföreställning, som kunde uttryckas med orden: ”Ingen medsoldat över fyrti kan ha gott samvete”. Och den som uttalat dessa ord var Rissen. – Såå, här har vi alltså våra nya bundsförvanter, sade polisministern till Karrek. Skulle ni vara beredda att göra några små provexperiment om två timmar? I tredje våningen är ett rum iordningställt till laboratorium – primitivt kanske, men jag förmodar där finns vad ni behöver. Är det något som fattas, så är det bara att säga till personalen. Och försökspersoner ställer vi till förfogande.

Vi förklarade oss beredda och lyckliga. Audiensen var slut, och vi fördes ut en annan väg och upp till det tillfälliga laboratorium Tuareg talat om. Inredningen var fullt tillräcklig, så länge man inte avsåg att framställa kallocain i större mängder.

Karrek hade följt med oss upp. Han slog sig ner på ett bordshörn i en ställning så alltför ledig, att den hos vilken annan som helst skulle verkat slapp och frånstötande.

– Nå, medsoldater, sade han sedan vi undersökt lokalens arbetsmöjligheter, vad har kommit fram om den där hemliga sammanslutningen hemma i Kemistaden n:r 4?

Rissen var ju min chef och hade rätt och skyldighet att svara först. Det gjorde han också, fast först efter lång tystnad.

– För min del, sade han, kan jag ju inte tycka det har kommit fram något direkt brottsligt. Lätt sinnesrubbade verkar de allihop, men brottsliga – nej.

– Hittills åtminstone, fortsatte han efter en ny paus, har vi inte träffat på någon enda med en lagstridig handling bakom sig, åtminstone ingen som har upptagit hans tankar tillräckligt för att han skulle röja den under kallocainruset. Jag bortser då från den där mannen, som hade underlåtit att anmäla sin hustru för statsförräderi, för ni vet, min chef, att vi kom överens om att låta nåd gå före rätt, eftersom det gällde rekryteringen av Frivilliga offertjänsten. – Vad de där människorna beträffar, skulle jag kalla dem en sekt av dårar, men inte en politisk sammanslutning. Kanske man inte ens kan kalla dem för en sekt. De har ingen organisation, inga chefer, efter vad vi kan förstå, inga medlemslistor, inte ens något namn, och faller alltså knappast under lagen mot föreningar utanför Statens kontroll.

– Ni är en stor formalist, medsoldat Rissen, sade Karrek och plirade ironiskt. Ni talar om ”stå i ordningsföreskrifterna” och ”falla under lagen”, som om trycksvärta var ett oöverstigligt hinder. Det menar ni väl inte?

– Lagar och förordningar är till för vårt skydd ..., invände Rissen buttert.

– För *vems* skydd, säger ni? angrep Karrek. Inte för Statens i alla fall. Staten har mer nytta av klara huvuden, som vid behov kan spotta på trycksvärtan ...

Rissen teg motvilligt, men återtog sedan:

– I alla fall verkar de ofarliga för Staten. Vi kan lugnt släppa dem som redan är häktade och sedan lämna hela sällskapet åt sitt öde. Polisen kommer ändå att få fullt upp att göra med mördare, tjuvar, menedare ...

Min stund var kommen, jag kände det. Jag måste göra mitt första allvarliga angrepp på Rissen.

– Min chef Karrek, sade jag långsamt och med stark betoning. Tillåt mig att göra invändningar, trots att jag är en underordnad. Mig förefaller den mystiska sammanslutningen allt annat än oskyldig.

– Jag är intresserad av er mening också, sade Karrek. Ni anser den alltså vara en vanlig sammanslutning?

– Paragraferna vill jag lämna åt deras värde så länge, sade jag. Vad jag menar är att alla de där människorna var för sig och alla sammantagna utgör en fara för Staten. – Först och främst vill jag bara fråga: anser ni, att vår Världsstat skulle vara i behov av en alldeles ny hållning, en helt och hållet förändrad livsinställning? Ja, missuppfatta mig inte, jag är medveten om att folk både här och där skulle behöva väckas till större ansvarsmedvetande och större ansträngningar – men en ny livshållning, olik vad vi förut känner till? Är det inte i själva verket en förolämpning mot Världsstaten och Världsstatens medsoldater? Och ändå var det innebörden i vad en av de häktade yttrade: Vi vill framkalla en ny ande. – Först tog vi uttrycket mer vidskepligt konkret, och det hade ju varit illa nog – men detta är än värre.

– Ni tar det nog för hårt, sade Karrek. Min erfarenhet har lärt mig, att ju abstraktare någonting är, dess mindre farliga verkningar har det. Allmänna talesätt kan användas hur man vrider dem, ena stunden om ett, ögonblicket därpå i rakt motsatt riktning.

– Men en livshållning är inte något abstrakt, sade jag energiskt. Jag skulle tvärtom vilja säga, att det är det enda som säkert inte är abstrakt. Och de där dårarnas livshållning är statsvidrig. Bäst och klarast ser man det av deras egna myter om en viss Reor, som tycks ha varit ett strå vassare än de andra i fråga om sinnessvaghet och därför har blivit deras specialhjälte. Överseende mot förbrytare, vårdslöshet med egen säkerhet (man är ju ändå själv ett värdefullt och påkostat verktyg, det får inte glömmas!), personliga känslobindningar som är starkare än bindningen till Staten – dit är det de vill föra oss! Vid första påseendet

förefaller deras riter vara rena fånerier. Vid närmare eftertanke blir de överväldigande osmakliga. De är bilder av ett överdrivet förtroende människor emellan, eller i varje fall vissa människor emellan. Redan det anser jag vara statsfientligt. Den alltför lättrogne går det förr eller senare som deras hjälte Reor – han blir förr eller senare rånmördad. *Och är det inte på denna grund Staten vuxit upp?* Fanns det grund och skäl till förtroende människor emellan, så skulle aldrig någon Stat ha uppstått. Den heliga och nödvändiga grunden till Statens existens är vår ömsesidiga välgrundade misstro till varandra. Den som misstänkliggör denna grund, han misstänkliggör Staten.

– Pu, sade Rissen med en viss häftighet, ni glömmer att den måste uppstå ändå, som ekonomiskt och kulturellt centrum ...

– Det gör jag inte, svarade jag. Och tro för all del inte, att jag går ut från någon sorts civilistisk vidskepelse, att Staten skulle vara till för vår skull i stället för att vi är till för Statens, som det ju i verkligheten förhåller sig. Jag menar bara, att kärnan i de enskilda cellernas förhållande till statsorganismen ligger i hungern efter säkerhet. Om vi en dag skulle märka – jag säger inte att vi har gjort det, men *om* – att vår ärtsoppa blev tunnare, vår tvål knappt användbar, våra bostäder fallfärdiga, utan att någon bekymrade sig om saken – skulle vi knota då? Nej. Vi vet, att vällevnaden inte är ett värde i sig själv, att våra uppoffringar tjänar ett högre ändamål. Och om vi upptäcker taggtrådsstängsel över våra vägar, finner vi oss inte i alla inskränkningar av rörelsefriheten utan att klaga? Jo. Vi vet att allt detta sker för Statens skull, för att hindra skadegörare. Och om vi en dag skulle finna, att alla fritidens sysselsättningar måste inskränkas för den nödvändiga militära övningen, att de otaliga lyxkunskaper och lyxfärdigheter som förr ingått i vår uppfostran nu måste lämnas åt sidan för en oundgänglig inriktning på vars och ens specialutbildning till arbetare i den absolut nödvändiga industriens tjänst – har vi skäl att klaga då? Nej, nej, och nej. Vi inser och gillar, att Staten är allt, den enskilde intet. Vi inser och böjer oss för att det mesta av den så kallade ”kulturen” – jag frånräknar då de tekniska kunskaperna – förblir en lyx för tider då ingen fara hotar (tider som kanske aldrig kommer igen). Vad som återstår är det nakna livsuppehället och det alltmer välutvecklade militär- och polisväsendet. Det är statslivets kärna. Allt annat är utanverk.

Rissen teg, mörk och tankfull. Han hade väl svårt att invända något mot mina inte alltför originella toner, men jag var säker på – och njöt av – att hans civilistiska själ knottrade sig av förargelse.

Karrek hade sprungit upp och börjat gå fram och tillbaka. Jag hade ett intryck av att han inte lyssnade alltför noga till mina argument, och det smärtade mig. Då jag slutat, sade han en smula otåligt:

– Ja ja, det är mycket bra. Faktum är emellertid, att vi hittills mig veterligt aldrig har fört någon kamp mot ”andar”. Dem har vi låtit spöka i de overkliga sfärer där de hör hemma. När folk pratar bredvid munnen vid kvällsmatbordet eller skolkar från en officiell fest, så är det åtminstone sådant som man kan ta på, men ”andar” – nej tack ...

– Vi har aldrig förr haft något medel att göra det, invände jag. Kallocain ger oss möjlighet att kontrollera vad som rör sig i sinnena.

Inte heller nu tycktes han höra på mitt argument med mer än ett halvt öra.

– Vem som helst kunde dömas efter det, sade han i lätt vresig ton.

Plötsligt stannade han orörlig, slagen, efter vad det tycktes, av innebörden i sina egna ord.

– Vem som helst kan dömas efter det, upprepade han, men denna gång oändligt långsamt och lågt och lent. I alla fall har ni kanske inte så orätt, när allt kommer omkring – när allt – – kommer omkring – – –

– Men om ni själv säger, min chef, ropade Rissen förfärad, att vem som helst – – –

Inte heller honom hörde Karrek. Han hade återtagit sin vandring med långa steg och med sitt egendomliga mongoliska huvud med de hopknipna ögonen framåtsträckt.

Jag ville gärna vara honom till tjänst, så jag berättade, fast med en viss skamkänsla, om den tillrättavisning jag fått från Propagandaministeriets sjunde byrå. Det fängslade honom äntligen.

– Propagandaministeriets sjunde byrå, säger ni? sade han eftertänksamt. Det är intressant. Det är mycket intressant.

En lång stund gick, medan hans svagt knarrande sulor var det enda ljud som hördes, så när som på det avlägsna växlande metrobruset och sorl av röster och annat buller från de närgränsande rummen. Till slut stödde han sig mot väggen med handen, slöt ögonen och sade sakta, som om han vägde vartenda ord:

– Låt mig vara fullkomligt uppriktig. Det står i vår makt att driva igenom en sådan lag om sinnelagets brottslighet, om vi har tillräckliga försänkningar på Sjunde byrån.

Just då tror jag inte jag hade rum i mig för annat än tjänstvillighet, men det är möjligt, att jag också smittades av en fläkt från Karreks storhetsdrömmar, från planer och syner som jag själv inte kände till. I varje fall drog jag efter andan, när han fortsatte:

– Jag skickar en av er, helst en som talar övertygande och väl, till Sjunde byrån. Själv kan jag av vissa skäl inte gå ... Hur är det, kan ni, medsoldat Kall, lägga era ord väl? Men jag frågar hellre er chef. Kan han det?

Först efter ett ögonblick av tvekan svarade Rissen nästan ovilligt:

– Det kan han, i högsta grad.

Det var första gången jag märkte en öppen ansats till motvilja från Rissens sida.

– Låt mig då få tala med er enskilt, medsoldat Kall.

Vi drog oss undan till min hytt. Ytterst ogenerat stoppade Karrek till polisörat med en kudde, och då jag nog såg en smula förvånad ut, sade han skrattande:

– Jag är i alla fall själv polischef, och skulle saken mot förmodan upptäckas, så vet jag var jag har Tuareg ...

Jag kunde inte låta bli att beundra honom i själva hans fräckhet, men det oroade mig något, att han så fullständigt klättrade och jagade utefter personliga linjer, inte efter principiella.

– Nå, alltså, sade han. Ni får hitta på något att tala med Lavris om på Sjunde byrån. Jag skulle föreslå att ni tar upp den där tillrättavisningen och binder ihop den med er uppfinning på något sätt. Och sedan, i förbigående – märk väl, i förbigående, eftersom lagstiftning i och för sig inte hör till Sjunde byråns uppgifter – nämner ni om vilken betydelse det skulle få med vår nya lag, den här, er och min ... Jag måste förklara det för er: Lavris har inflytande över lagminister Tatjo ...

– Men vore det inte mer praktiskt att gå direkt till lagminister Tatjo?

– Tvärtom otroligt opraktiskt. Även om ni hade ett bestämt ärende, ett handfast och riktigt ärende, vid sidan om det här lagförslaget, skulle det dröja veckor, innan ni släpptes fram till honom, och så länge kan vi inte undvara er i Kemistaden n:r 4. Har ni däremot bara lagförslaget, är det högst osannolikt att ni blev framsläppt alls; vem är ni, skulle man fråga, så att ni kan föreslå lagar? Den enskilde lyder lagarna, men han stiftar dem inte. Får Lavris däremot hand om saken ... Men det gäller att få henne intresserad. Tror ni att ni

kan det?

– Jag kan inte värre än misslyckas, sade jag. Det är ju ingen fara jag utsätter mig för.

Inom mig var jag övertygad om att jag skulle lyckas; det var just ett sådant uppdrag där jag fick använda min bästa skicklighet. Karrek måste också ha sett det på mig, då han prövade mig med sin kisande blick.

– Gå då, sade han. Licensen är här i morgon, och rekommendationer ska jag skaffa er. Nu har ni tillåtelse att gå tillbaka till ert arbete.

Vi fick vänta på Tuareg. Då man är van vid att varenda minut både natt och dag har sin orubbliga bestämmelse, blir en sådan tom tidrymd otroligt plågsam, men allting, också det värsta, har sin övergång, och till sist infann sig polisministern, så att vi kunde få tillfälle att visa vad kallocainet dög till. Jag hade knappast trott, att jag skulle behöva ta mig samman så hårt för att inte darra på handen, när ärmen veks upp på en orakad förbrytartyp i stolen framför mig, men Tuaregs små björnögon stack en i nacken så vasst, att man nästan kände sig själv placerad under sprutspetsen. I alla fall gick allt som det skulle. Mellan en rad svåra oanständigheter, som fick polisministern att dra på sin fylliga mun och därför lättade stämningen något, avlade den undersökte fullständig bekännelse inte bara om det inbrott han var anklagad för men hittills inte kunnat överbevisas om, utan också om en del andra förbrytelser, som han utfört ensam eller tillsammans med andra. Alla namn och närmare omständigheter uppgav han utan att blinka. Tuaregs näsborrar vidgade sig av välbehag.

Vi fortsatte med andra. Rissen och jag skötte omväxlande sprutan, polisministerns egen sekreterare satt vid protokollet, och för att ytterligare pröva oss hade man stuckit in en och annan oskyldig medsoldat bland de andra – det vill säga oskyldig till lagöverträdelse; i annan mening visade sig ordet mera sällan vara på sin plats, till polisministerns tydliga förtjusning. Då vi hunnit med sex personer på anmärkningsvärt kort tid, reste sig Tuareg och förklarade att han var fullt övertygad. Kallocain skulle med det snaraste få ersätta alla andra undersökningsmetoder över hela Världsstaten, förklarade han. Oss ämnade han behålla ett par dar till för att lära upp några experter för huvudstaden; dessutom ville han förutskicka, att vår uppgift när vi kom hem igen skulle bli att utbilda insprutare från alla håll och dessutom naturligtvis kallocaintillverkare i stor skala från kemistäderna. Han lämnade oss med alla tecken till gott lynne, och kort efteråt fick vi ta emot ett tjog personer, som det alltså var meningen att vi skulle lära upp. Försökspersoner stod i en lång kö utanför dörren och väntade, allesammans brottslingar direkt hitförda från rannsakningshäktet.

Redan dagen därpå kallades jag till Karrek och fick order att för tillfället lämna hela arbetet åt Rissen. I min hand lade han en rätt ansenlig pappersbunt, som bestod av licenser, rekommendationer och legitimationer av olika slag.

Jag har visst glömt berätta, att den anhållan om ny propaganda för Frivilliga offertjänsten, som jag satt ihop och lagt fram på de olika institutionerna i Kemistaden, hade blivit fulltecknad på ett par dagar och att jag tagit alla dessa underskrifter med mig för att personligen lämna fram dem på Propagandaministeriet. För säkerhets skull frågade jag Karrek om råd vart jag skulle vända mig, och han gav mig många goda anvisningar. Mina utmärkta rekommendationer skulle säkert räcka också för Tredje byrån, som sådan propaganda sorterade under. Så satt jag då snart i metro och steg ur vid Propagandaministeriets ståtliga underjordiska port.

Redan på morgonen hade jag känt att ett illamående var i antågande, och Polisministeriets personalläkare hade hällt i mig diverse läkemedel, så att jag befann mig i ett något onormalt tillstånd. Antagligen var det därför jag var så oförklarligt upprörd, då jag begärde mitt samtal med Sjunde byråns chef Lavris. I själva verket var det ju Karreks ärende jag gick i mycket högre grad än mitt eget, eftersom han ju hade verkat så särskilt intresserad för att denna nya lag kom till, av skäl som var mig fördolda. Men i mitt exalterade

tillstånd hade jag en förnimmelse av att jag inte handlade på Karreks, inte heller ens på mina egna vägnar, utan att min handling var ett led i hela den väldiga Statsutvecklingen, kanske ett av de sista leden innan fulländningen var uppnådd. Jag, en obetydlig cell i den stora Statsorganismen, till på köpet själv ordentligt förgiftad, om än tillfälligt, av mångahanda pulver och droppar, var i färd med att sätta i gång ett rensningsarbete, som skulle befria Statens kropp från allt det sjuka gift som tankeförbrytarna inympade. Då jag äntligen – efter många formaliteter, kroppsvisitation, väntan – reste mig för att släppas in i Lavris' mottagningsrum, var det som om jag gick mot mitt eget reningsbad och skulle återvända fullkomligt lugn och fri från allt det asociala grums, som jag inte ville veta av och inte kännas vid och som inte var mitt men som lurade så lömskt i mina skumma vrår och som jag kunde sammanfatta under ett namn: Rissen.

Ingenting inne hos Lavris skilde rummet från tusen andra arbetsrum, om inte de vakter med höjda pistoler, som posterade här liksom hos polisministern och visade att den som arbetade där inne hörde till Statens sällsynta och dyrbara redskap. Ändå drog jag djupt efter andan, och tinningarna bultade. Den högväxta, smalhalsade kvinnan bakom skrivbordet, med huden åtstramad över mun och kinder till ett evigt ironiskt småleende, var Kalipso Lavris.

Även om inte hennes ålder varit obestämd och hennes hållning stel som hos en forntida gudabild, skulle jag nog i min feberstämning ha uppfattat henne bara som halvt mänsklig. Inte ens en stor finne, som slagit ut på vänstra sidan om hennes näsa och tydligen just höll på att nå sin fulla mognad, kunde dra ner henne till jorden i mina ögon. Fungerade hon inte som Världsstatens högsta etiska instans, eller åtminstone som den ledande kraften i Världsstatens högsta etiska instans, vilken var Propagandaministeriets sjunde byrå! I hennes ansikte kunde man inte läsa några personliga affekter som hos Tuareg, hennes orörlighet innehöll inga dolda språng som hos Karrek, mig föreföll hon vara den kristallslipade logiken själv, rentvättad från individualitetens alla tillfälligheter. Det var en feberfantasi, men i hela sin överspänning fångade den ändå Lavris' bild ganska träffande, misstänker jag.

Redan på förhand hade jag vetat, att antydningen om en lagändring inte fick göras öppet, eftersom Sjunde byrån officiellt inte hade något med den att göra. Vakterna med sina lyfta pistoler påminde mig ännu tydligare, utan att det störde mig. Mitt ärende var en nödvändighet för att inte Staten, för att inte jag skulle förgås.

Jag vet knappt hur jag störtade mig i den gamla tillrättavisningen. Medan man plockade fram mitt hemliga poliskort, fick jag vänta i ett litet extra väntrum, jag tror bortåt två timmar. Man måste lära sig detta, tänkte jag, man måste lära sig vänta. Och det gick. Ändå måste man säga, att det var raskt expedierat, då man betänker, vilka väldiga utrymmen ett sådant kortsystem över alla Världsstatens medsoldater måste fylla. Fast jag aldrig hade sett det, kunde jag mycket väl föreställa mig, att det måste ta minst en timme bara att komma igenom de väldiga salarna fram dit där kortet fanns – däremot måste självklart alltsammans vara så noggrant systematiserat, att man inte behövde leta länge, när man väl var framme – och sedan samma väg tillbaka igen. Betänkte man dessutom, att kortsystemet väl knappt befann sig på Propagandaministeriet utan hos polisen, så kunde man gott vara belåten med sina två timmars väntan.

Då jag släpptes in igen, satt Lavris och studerade mitt kort – ”kort” är för resten en oegentlig benämning, snarare såg det ut som en hel liten sammanhäftad bok – och vid sidan om det en tunn papperspacke, som förmodligen innehöll beredning och betänkanden i fråga om min tillrättavisning. Det var ju begripligt nog, om hon hade glömt hela fallet, så sysselsatt som Sjunde byrån måste vara av de märkvärdigaste angivelser och spörsmål från alla delar av Världsstaten.

– Ja, sade Lavris med sin tonlösa och ändå höga röst, här har vi ert fall. På ert poliskort står, att ni redan begärt att få göra er ursäkt i radio, fast ni ännu inte har fått tillfälle. Vad är det egentligen ni vill?

– Jag har tagit fasta på orden: *avslöjandet av de förra* – de splittrade – *är en berömvärd handling till Statens bästa*, sade jag. Jag har till och med gjort en uppfinning, som gör det möjligt att avslöja dem grundligare och mer systematiskt än förr.

Och jag berättade om kallocainet så fängslande jag kunde.

– Nu, slutade jag, har man bara att vänta på en lagstiftning av mer djuplodande art än världshistorien tidigare känt: lagstiftningen mot statsfientliga tankar och känslor. Den kanske låter vänta på sig – men den kommer säkert.

Hon tycktes inte reagera för min trevare. Jag beslöt pröva samma ord som bet på Karrek.

– Vem som helst kan bli fälld av den lagen, sade jag menande och tillade först efter en mycket lång paus: Jag menar naturligtvis – vem som helst som inte är fullt lojal ända in i kärnan.

Lavris satt tyst och tankfull. Huden över kindknotorna stramades kanske åt en aning mer, och plötsligt sträckte hon ut en lång, välbildad hand, fattade varsamt en blyertspenna mellan pekfingret och tummen och nöp långsamt till så att knogarna vitnade. Utan att släppa taget såg hon upp igen och frågade:

– Var detta hela ert ärende, medsoldat?

– Det var hela mitt ärende, svarade jag. Alltså bara att rikta Sjunde byråns uppmärksamhet på en uppfinning, som kan göra det möjligt att påvisa fördömlig inre splittring, även om en sådan splittring ännu inte har blivit ett brott inför lagen. Har jag upptagit Byråns tid i onödan, är jag villig att be om ursäkt.

– Sjunde byrån tackar för er goda avsikt, svarade hon med iskall ogenomtränglighet.

Jag hälsade och avlägsnade mig, full av tvivel och fortfarande glödande av feber.

Då jag vacklade in på Tredje byrån med mina namnlistor, surrade klockan slut på arbetsdagen och jag höll på att bli omkullsprungen av utrusande. En äldre sur man satt kvar för att avsluta några uträkningar, och jag såg ingen annan råd än att vända mig till honom. Han rynkade på näsan, höll sitt sura lynne i styr inför rekommendationerna, granskade listorna och sade:

– Ettusen tvåhundra namn, säger ni? Allihop vetenskapligt förtjänstfulla? Synd att de kommer för sent. Er begäran råkar ha blivit uppfylld innan ni ens har hunnit framställa den. Från inte mindre än sju andra kemistäder har samma begäran kommit oss till handa, några redan för åtta månader sedan. En propaganda av den art ni vill ha är redan i full gång med att förberedas.

– Ingenting kan glädja mig mer, sade jag en smula besviken över att inte själv få ta del i den förtjänstfulla aktionen.

– Ni har alltså ingenting här att skaffa, sade mannen och böjde sig ner över sina sifferkolumner.

– Men vore det inte möjligt att jag fick vara med på ett hörn? ropade jag, gripen av ett övermod som febern måtte ha framkallat. Då jag bevisligen är så intresserad av saken, varför skulle jag inte få vara med om förberedelserna? Jag har mängder av rekommendationer – se här – och här – och här – – –

Han sneglade ömsom på mina förnämliga papper, ömsom på sin oskrivna kolumn; slutligen stirrade han med en suck efter den siste av byråkamraterna, som försvann ut genom dörren. Avvisa mig vågade han inte. Slutligen grep han till den utväg, som tycktes honom vara den minst tidsspillande.

– Jag ska ge er ett intyg, sade han, skrev ner några rader på maskin, grep hastigt en stor stämpel, Tredje

byråns, tryckte den under det skrivna och räckte mig papperet.

– Filmstudiopalatset klockan tjugu i kväll, sade han. Inte vet jag vad de har för sig, men något är det väl alltid. Det går nog. Ingen människa vet vem jag är, men stämpeln känner de igen. – Så, är ni nöjd nu? – Hoppas bara att jag inte har gjort något galet – – –

Jag är nästan säker på att det var något galet han hade gjort. Bara ett par dagar senare fick jag alldeles klart för mig, att jag rätteligen aldrig borde fått tillträde till Filmstudiopalatset. Det var tydligt, att det skulle behövts en annan förberedelse, kanske en helt annan bildning, för att jag skulle undgått den chock jag nu fick, och följaktligen var jag också säker på att den rätta myndigheten resolut skulle vägrat mig inträde. Visserligen vreds väl intrycken också något på sned av mitt febertillstånd; men sådana snedvridningar brukar gå över hastigt nog, och den skakning jag erfor av kvällen på Filmstudiopalatset lämnade spår efter sig i veckor.

Min beslutsamma högre tillvaro i principernas värld blev av kort varaktighet. Lavris' ogenomträngliga kyla rubbade min tillförsikt, kanske först och främst tron på mig själv. Vem var jag som kom med planer att rädda Staten? En sjuk och trött människa, alldeles för sjuk och trött för att orka söka min tillflykt hos oklanderligt fungerande etiska principer med hög och tonlös stämma. Lavris skulle haft en djup, moderlig röst som den där kvinnan av dårsekten, hon skulle tröstat som Linda, hon skulle varit en helt vanlig och vänlig kvinna ... Då jag kom så långt, rycktes jag upp ur min trötta halvslummer och rusade ut ur metron på rätt station. Den sene tjänstemannens intyg med Tredje byråns stämpel tjänade som licens, och utan att riktigt veta hur stod jag innanför den underjordiska port, som ledde till Filmstudiopalatset. I huvudstaden hade alla byggnader av betydenhet sin underjordiska port, och så kom det sig, att jag aldrig en enda gång råkade komma upp i fria luften under hela min huvudstadsresa.

Då jag följde mitt infall och bad att få vara med på ett hörn, var det i föreställningen att jag skulle få se en filminspelning. Det skulle varit mycket intressant och för mitt tillstånd också lagom ansträngande att sitta mer eller mindre bekvämt som åskådare till hur en filmscen skapades. Men jag hade missräknat mig. Rummet där jag släpptes in var en vanlig föreläsningssal, inga strålkastare, inga kulisser, inga kostymer syntes till, ett hundratal åhörare i vanlig fritidsuniform fyllde bänkarna, det var allt. Mig förhörde man noga om vem jag var, undersökte alla mina papper och placerade mig till slut på en av de bakersta bänkarna.

Hälsningstalen hölls. Jag kunde sluta mig till att vad som här förehades var att i mycket grova drag granska en influten samling filmmanuskript, dra upp de viktigaste riktlinjerna för ett önskvärt arbete och verkställa en första grovgallring. En rad institutioner nämndes som företrädda, bland annat åtskilliga av Propagandaministeriets byråer, Konstnärernas vägledande utskott och Hälsovårdsministeriet. Frivilliga offertjänsten själv var däremot inte representerad, vilket ju ingen kunde begripa bättre än jag. Framför allt hälsades aftonens föredragshållare välkommen, en psykologisk specialist i ämnet, tycktes det. Jag slukade honom nyfiket med ögonen, då han steg upp i talarstolen. Psykologer kände man knappast till i Kemistaden, om man bortsåg från några få rådgivare vid barn- och ungdomslägren och från de psykotekniker, som verkställde nödvändiga prov då ungdomen sorterades upp på de olika yrkena. Djin Kakumita var liten och spenslig till växten, med blankt svart hår och livliga och mycket välavvägda handrörelser. Då jag försöker återge hans diskussionsinledning ord för ord, vet jag mycket väl att det är omöjligt och att långa stycken har gått förlorade för minnet. Ändå inbillar jag mig att bilden ännu är klar nog för att jag ska kunna ge en föreställning om huvudinnehållet.

– Medsoldater, började han. Framför mig har jag en tjock lunta, som leder sitt upphov till inte mindre än trehundrasjuttiotvå filmförfattare. Det är otänkbart att man skulle kunna ta upp vart och ett av de trehundrasjuttiotvå manuskripten i en diskussionsinledning, eventuella författare får ursäkta. (Skratt bland åhörarna: naturligtvis var ingen av dessa underhuggare till författare, som så att säga lämnade råmaterialet,

inbjuden till det fortsatta kvalificerade arbetet.) I stället får jag som hastigast dra upp en allmän kritik, som på samma gång är en riktlinje för arbetet.

– Först och främst har jag tillåtit mig indela de här historierna i två stora huvudgrupper: sådana med ”lyckligt” slut och sådana med ”olyckligt”. Eftersom meningen är att locka och driva, skulle man tro, att sådan med lyckligt slut vore ändamålsenligast. Så är emellertid inte fallet – som jag nu ska visa. För vilka är ett lyckligt slut ett bra lockmedel? För de slappt reagerande, för dem som i själva verket, när allt kommer omkring, ändå fruktar plågor och döden – och det är inte dem vi vänder oss till. Psykologiska undersökningar har givit vid handen, att Frivilliga offertjänsten ändå till försvinnande liten del rekryteras från det hållet. Då sådant folk väl har kommit till den lyckliga upplösningen, glömmer de gladligen själva innebörden i filmen. De går hem och sover sött på sitt öra som vanligt i förvissningen om att nu har både hjälten och hjältinnan det bra. De går inte till propagandakontoret för att anmäla sig. Offertjänstfilmer med lyckligt slut är till för mellantiden mellan kampanjerna, inte för kampanjperioderna själva. De är till för att lugna och uppmuntra anhöriga och övriga medsoldater, om de någon gång råkar sända en tanke till barn, syskon, kamrater, som försvunnit i Frivilliga offertjänsten. Sådana filmer behöver bara förekomma strövis, och ska deras verkan vara riktigt god, bör de inte bara sluta lyckligt, utan ha starka inslag av soligt humör, tokroliga upptåg – gärna också rörande poänger, men inte heroiska. En rad manus sätter sig i det avseendet mellan två stolar: de företer en misslyckad blandning av en önskvärd mellantidsmentalitet och den som bör sätta in under kampanjtid.

– De filmer som visat sig vara de mest drivande har alltid varit sådana med så kallat olyckligt slut. Jag säger så kallat, eftersom det alltid förblir godtyckligt, vad man vill betrakta som högsta lycka för den enskilde – godtyckligt och även likgiltigt, eftersom ingenting strängt taget bör betraktas från den enskildes synpunkt. I alla fall menar jag filmer där hjälten går under. Vi kan under alla omständigheter räkna med en viss procent medsoldater, för vilka detta i grund och botten förefaller vara den högsta lycka, och alldeles särskilt om det sker för Staten. Det är från denna procent som Frivilliga offertjänsten huvudsakligen rekryteras, och jag har skäl att tro – skäl som jag senare återkommer till – att den är alldeles särskilt stor i våra dagar. Det gäller alltså bara att väcka och egga de tendenser som redan finns och driva dem i rätt riktning.

– I regel är emellertid heroerna in spe ganska kinkiga i valet av undergång. Det gäller att framställa en som tjusar. Först och främst måste man noggrant undvika alla sådana sjukdomar och dödssätt som har något löjligt över sig. Tillstånd, där försökspersonen blir en spillra, ur stånd att ta vara på sin värdighet, ur stånd att behärska sig, ur stånd att hjälpa sig själv med de enklaste biologiska behov, är förkastliga när det gäller filmer av denna art. För mellantidens filmer – ja visst! Och då med lyckligt slut och tonvikt på den komiska sidan. Men de lidanden som lockar hjältar måste vara a) *värdiga* till utseendet, och vidare b) *ändamålsenliga.*

– Längtan efter att känna sig uteslutande som redskap för ett högre ändamål är en drivkraft att räkna med långt utöver gränserna för den heroiska typ jag hittills har uppehållit mig vid. Ingen kan gärna på allvar tro, att hans liv har ett värde i sig själv, som sådant. Ska man tala om värdet av ett liv, måste det tydligen vara ett värde för något som ligger utanför individen. Vilken dag, vilken timme av vårt liv vågar vi uppfatta som ett värde i sig själv? Ingen. Och jag vill påstå, att denna insikt om det individuella livets värdelöshet i sig själv har sin motsvarighet i ett allt starkare medvetande om det Högre Ändamålets allt överskuggande krav, med andra ord i statsmedvetandets gryning i medsoldaternas hjärnor. Det lidande, som filmen framställer, bör alltså ha en påvisbar överindividuell vinning som frukt – det får inte vara *en* person, som räddas genom hjältens undergång, då kunde han ju lika gärna ha räddat sig själv! – inte ens ett mindre antal, utan tusental, millioner, *helst alla Världsstatens medsoldater.*

– En underavdelning av denna ändamålsenlighet är c) det *ärofulla* i den undergång som framställes. Därmed

menar jag inte att hjälten bör skörda positiv ära; det sänker filmens nivå och verkar genast svagare på de i egentlig mening heroiska naturerna. Däremot bör han räddas från djup inre vanära. Mot hjälten sätter man nämligen upp skurken, asocial och med själviska bevekelsegrunder, mannen som faller för frestelsen och drar sig undan smärtan och döden. Rått ful eller osympatiskt tvålfager till utseendet, slapp och odisciplinerad, feg och lösaktig bör han hela tiden gå som en varnande parallell genom handlingen, dock aldrig mer överdrivet framställd än att han sticker som en tagg i känsliga samveten: du är väl ändå inte sådan? Fruktan för att vara feg, ärelös, ful i inre bemärkelse är nämligen ofta en starkt drivande kraft hos den heroiska typ jag här beskrivit och som vi framför allt måste ta sikte på i vår propagandakampanj.

– Mycket få av de manuskript jag har framför mig uppfyller alla de stränga krav jag framställt. Vårt arbete i fortsättningen kommer att bli lärorikt nog: materialet delas upp på ett antal studioavdelningar, efter de riktlinjer jag här dragit upp sorteras och kritiseras det, och det som kan användas knådas ihop, förbättras, slipas om, tills där föreligger ett jämförelsevis litet antal förslag, men fullt tillfredsställande. Om fjorton dar bör detta arbete vara klart, och då sammanträder vi på nytt och börjar granska resultatet tillsammans. Nu ber jag få tacka för ordet och hoppas på en livlig diskussion.

Han steg ner från talarstolen. Jag kände mig illa till mods, fast jag inte riktigt kunde säga varför. Jag var säker på att alla runtomkring mig kände det enbart förtroendeingivande, att han talade om medsoldaterna som en skicklig tekniker talar om sinnrikt fungerande mekanismer, jag var säker på att de rycktes med av hans överlägsenhet och själva tyckte sig stå på hans plats ovanför maskinen och dra i spakarna. Men antingen det berodde på febern eller inte, så hade jag en alltför livlig minnesbild av min första försöksperson, n:r 135, och av hans enda stora stund, som jag hade avundats honom. Jag kunde förakta n:r 135 så mycket jag ville, jag kunde behandla honom hur illa som helst i tankarna eller i verkligheten, men så länge jag avundades honom, kunde jag aldrig betrakta honom som ingenjören sin maskin.

Diskussionen började. Någon påpekade vikten av att göra hjältarna i flertalet filmer unga, för att få ungdomen med. Inte för att det var så mycket *önskvärdare* med yngre offertjänstare än med äldre. Statistiken visade, att en offertjänstare i medeltal höll så och så många år, oavsett den ålder då han började användas, och man skulle alltså till och med kunna säga, att det var en ren fördel, om Staten *först* fick några års arbete på annat håll och *sedan* detta statistiska medeltal år i offertjänsten, i stället för *enbart* dessa senare år. Men ett annat skäl vägde tyngre: de unga var så mycket lättare att påverka. Äktenskapet och det fullfärdiga arbetslivet inverkade som regel ogynnsamt på antalet anmälningar. Visserligen fanns det inom alla grupper och åldrar ensamma, som gick omkring och var hungriga på de visste inte riktigt vad, och då den så kallade lyckan och det så kallade livet hade gjort dem besvikna var de beredda att i stället söka motsatsen för att kanske ha bättre tur där, och dem fick man visst inte glömma. Men ungdomsåldern – framför allt en väl skött ungdomsålder – var ändå ensamhetens och besvikenhetens ålder framför andra – eller kanske bara den *vågsamma* ensamhetens och besvikenhetens ålder? – och följaktligen den man borde lägga an på framför andra.

Någon annan underströk den siste talarens yttrande och tillade, att ungdomen hade ännu en fördel framför den vuxna åldern: eftersom sådana massor av anmälningar strömmade in från ungdomslägren efter varje ordentligt skött propagandakampanj, hade man också råd att gallra. Det var nämligen meningslöst att ta emot rubb och stubb av de anmälda. Många var sådana begåvningar, att Staten hade mer nytta av deras hjärna än av deras vävnader och beståndsdelar i övrigt. Därav följde dock även, att minimiåldern inte fick sänkas alltför lågt. Före femton – sexton år var det ofta vanskligt att döma om deras allmänna och speciella användbarhet.

En ytterligtgående talare gjorde invändningar mot detta sista och förklarade, att man redan hos det åttaåriga barnet kunde urskilja om det var en särbegåvning att ta vara på eller inte och att man alltså mycket väl

kunde sänka minimiåldern för anmälning till åtta år och varför inte till och med spela in ett par filmer särskilt avpassade att påverka den åldern. – Mot honom invände återigen andra, dels att man hade många exempel på begåvningar av stor nytta, vilka inte framträtt förrän vid åtskilligt senare tidpunkt; dels att en sådan vädjan till barnaåldern inte skulle ha tillräckligt stor betydelse för att berättiga kostnaderna för extra inspelningar. Något skulle visserligen sparas på att de barn, som eventuellt anmälde sig, ju aldrig skulle behöva någon utbildning, men å andra sidan var det inte förrän i puberteten som de heroiska böjelserna *av detta slag* satte in på allvar.

En annan kom att tala om hur viktigt det var att inte släppa ut filmerna med alltför långt mellanrum. Någon påtryckning ansågs ju inte böra övas för att framkalla dessa anmälningar, och det behövdes sannerligen inte heller. En viss överrumpling var tillräcklig för att åstadkomma en verkan nästan lika stark som våld och i längden betydligt mindre farlig. Gärna tvinga till ett hastigt avgörande: nu eller aldrig – görs det inte inom den och den tiden är det för sent! Den ångest, som gärna vaknar vid bestämda krispunkter i livet, skärps inför det snabba valet och driver i rätt riktning, om propagandan sköts bra.

Någon tackade för den sista synpunkten och betonade, att denna ångest, som då och då tätnade inom varje medsoldat, kunde bli en ovärderlig tillgång för Staten, om erfarna psykologer fick ta hand om den. Då den användes så att säga som sats till ett beslut, skadade det inte alls, om beslutet gjordes en smula ödesdigert. Det ökade lättnaden då det väl var fattat, och den extatiska glädjen hos de första anmälda drev nya till att anmäla sig i långt större antal än om det hela gjorts till småsak. Att göra anmälan oåterkallelig var att skjuta över målet, till och med de nu obligatoriska tio åren ansåg talaren var för mycket. Precis samma effekt med mindre betänkligheter uppnåddes, om man gjorde anmälan giltig för fem år. Redan efter fem år hade offertjänstaren mycket sällan ungdom, kraft och möjligheter kvar att gå över till en ny bana. Tack vare en välskött propaganda kunde man alltså undvika allt våld och följaktligen allt motstånd.

Kom ihåg att jag var sjuk. På annat sätt kan det inte förklaras, att jag steg upp och begärde ordet. N:r 135 hade egendomligt nog inte upphört att spöka i mitt heta huvud. Då jag haft honom i min hand, hade jag gjort allt för att förödmjuka honom, men nu tycktes det mig att jag måste tala på hans vägnar.

– Jag måste rikta en anmärkning mot ert sätt att behandla era medsoldater – som mekanismer, sade jag långsamt och trevande. Det förefaller mig som ett uttryck för – brist på aktning – på respekt – – –

Rösten svek mig, och jag märkte att jag var för yr i huvudet för att kunna lägga orden riktigt.

– Ingalunda! ropade en av de föregående talarna skarpt och otåligt. Vad är detta för insinuationer! Ingen kan sätta högre värde på den heroiska typen än jag. Skulle jag inte veta, hur nödvändig den är för Staten – jag, som har ägnat många år av mitt liv åt att studera just den typen och dess förutsättningar! Tror ni kanske jag gjorde det för att jag ansåg den värdelös? Och så kommer ni och talar om brist på aktning!

– Ja ja, ropade jag förvirrad, aktning för resultatet – men – men – –

– Men vad? frågade min motståndare, då jag tystnade. Vad är det jag inte har aktning för?

– Ingenting, svarade jag matt och satte mig ner. Ni har rätt. Jag misstog mig och ber om ursäkt.

Jag hade hejdat mig i rätta ögonblicket, konstaterade jag med svetten i pannan. Vad hade jag ämnat säga? ”Ni saknar aktning för n:r 135 själv?” Snygga synpunkter. Hemliga individualistiska strömdrag under ytan. Jag var rädd för mig själv.

Nej, inte för mig själv! Det var inte jag, detta som jag avskydde och kämpade mot. Det var inte jag. Det var Rissen.

På en lång stund hörde jag ingenting av vad som försiggick omkring mig, så uppskakad var jag av den fara jag undgått. Då jag äntligen lyckades koncentrera mig, stod Djin Kakumita i talarstolen. Han hade redan hållit på en lång stund, efter vad jag kunde förstå.

– Denna så att säga passiva heroiska typ, sade han, blir ju mer och mer efterfrågad inom statslivet för var dag som går. Inte bara inom Frivilliga offertjänsten är den nödvändig, men också som menig man i ledet, som tjänsteman i underordnad ställning, som föderska och avlämnerska av barn åt Staten, och på tusen andra poster. Alldeles särskilt starkt blir behovet i krigstid, då var och varannan medsoldat borde tillhöra denna grupp. Däremot är det ju klart för vem som helst, att den inte är önskvärd i ledande ställning, där kall och saklig blick, snabb företagsamhet och hänsynslös styrka fordras. Nu kan man ställa problemet så: hur ska man vid behov kunna öka förekomsten av denna den ädlaste av alla typer, denna desperata och ensamma hjältesjäl, besviken på livet och vänd mot plågor och död? Jo – – –

Jag mådde verkligen mycket illa och beslöt lämna salen. Eftersom jag var främling och alltså inte kunde komma att tillhöra någon av arbetsgrupperna, gjorde det ju strängt taget ingenting. Med långsamma tysta steg för att störa så lite som möjligt smög jag mig mot dörren, där jag visade vakten mina papper och viskande började förklara mitt uppförande. Medan jag höll på som bäst, avbröts jag av en lång mörkhyad man i polis- och militäruniform med ganska hög gradbeteckning. Egendomligt nog kom han utifrån och ville in i salen vid denna sena tid på kvällen. Han visade upp ett papper för dörrvakten, som inte bara släppte in honom genast utan till och med följde honom in, så att jag utan vidare slapp ut i korridoren. Inifrån hörde jag en låg och bestämd röst, men kunde inte urskilja vad den sade, och, då den slutat, ett stigande sorl av församlingen.

I detsamma återvände dörrvakten till sin plats, och jag kunde inte låta bli att fråga honom vad som stod på.

– Tsss, viskade han och såg sig omkring. Eftersom ni ändå hörde dit, medsoldat, så ska jag tala om det. Tillverkningen av propagandafilmer för Frivilliga offertjänsten har blivit inställd. Alla krafter behövs på annat håll. Ni förstår vad det betyder, och jag förstår det också, men ingen av oss har rättighet att förstå det högt ...

Att uttrycka sig så var ju redan att förstå högt, men jag brydde mig inte om att bråka, utan skyndade mig in i hissen, trött som jag var. Men han hade rätt: jag förstod mycket väl, vad avbrottet betydde. Världsstaten befann sig i skuggan av ett nytt krig.

Min äventyrslust var tillfredsställd. Vad jag upplevat i huvudstaden var omväxlande och lärorikt nog för att jag aldrig skulle glömma det: kallocainets eldprov inför Tuareg, mitt besök på Sjunde byrån, sist och inte minst den psykologiska filmdiskussionen, som jag inte var mogen för. Nej, jag var sannerligen inte mogen för den. Inom mig låg den och gnagde som ett hemligt ont. Ändå hade jag ingenting att invända mot ett enda yttrande – de rent psykologiska påståendena fick jag ju överlåta åt fackmännen att granska – och jag skämdes fruktansvärt var gång jag tänkte på mitt obefogade och dumma utfall. När jag alltså helt och hållet hade fattat ståndpunkt, varför skulle den då fortsätta att plåga mig? Aldrig hade jag väl hört fastslås så klart, så sakligt, hur objektivt värdet av varje medsoldats insats kan betraktas – och ändå kändes det som om besväret av att vara till hade blivit så jättestort och meningen med det hela så försvinnande liten. Jag visste att det var en falsk och osund syn på tingen, och jag försökte övertyga mig själv med alla möjliga argument. Men för den öde tomhet, som vidgade sig inom mig själv, fanns inget annat namn än *meningslöshet.*

Det skulle varit snyggt, tänkte jag med fasa, om någon skämtsam polisman, eller kanske Rissen, hade tagit sprutan ur handen på mig och stuckit den i min egen arm i stället. Vad Sjunde byrån skulle sagt om min sinnesförfattning var lätt att föreställa sig. Hade Rissen bara haft rättighet, skulle han förmodligen med nöje åtagit sig att avslöja mig, tänkte jag, och finna belägg på sin gamla sats: ”Ingen medsoldat över fyrti har gott

samvete”. Var det inte det han hela tiden hade önskat? Var det inte han, som egentligen fört mig därhän med sina lömska antydningar? Mannen var en fara för mig och för alla. Hemskast av allt var det att undra över hur långt han fört Linda med sig i fördärvet, och om de stod i förbund mot mig, de båda.

Allt detta låg under ytan och grodde. Till det yttre fick jag alldeles för mycket att göra för att ägna min tid åt grubbel. Tuareg hade redan givit order om att det vanliga domstolsförfarandet skulle ersättas med kallocainundersökning, och folk från hela Världsstaten stod redan i kö för att delta i de nya kurser vi fått i uppdrag att ordna. Vi överflyttades – tills vidare, hette det – i polisens tjänst och fick våra lokaler i polishuset. Karrek lät alla häktade vandra direkt till våra lärosalar för att på en gång rannsakas och tjäna som övningsmaterial; det fanns därför alltid en högre militär eller polis med som domare, och protokoll fördes både av polissekreterare och av sådana sekreterare som kursen utsett.

Det visade sig snart att arbetet växte oss över huvudet. Vi måste ta in mer folk på kurserna än som var riktigt lämpligt, och ändå var det många som fick vänta. Inte heller hann vi med alla de häktade som kom, vi fick jäkta från fall till fall, vi till och med kortade av middagsrasten med en halvtimme.

Domstolarnas arbete hade ju i mannaminne varit hemligt; jag hade därför ingenting att jämföra med. Men det slog mig, att så många av angivelserna var falska eller i varje fall onödiga. Så gott som varenda en av de undersökta vacklade ut krossad och bruten – utan orsak, skulle man nästan tycka, när man blivit barkad av några hundratal utoch-invändningar av mer eller mindre konstiga medsoldater – och ändå var deras avslöjanden ofta av så löjligt oviktig art, från domstolens synpunkt sett, att man började undra, om apparaten var värd sitt pris. Det uppstod också svårigheter med kallocainet, som fortfarande tillverkades i mindre mängder på laboratorierummen.

En gång kom vi att diskutera frågan vid middagsbordet. (Vi, det vill säga Rissen, jag och alla kursdeltagarna, hade fått några långbord i den stora matsalen, där också polishusets hjälppersonal åt.) Vi hade som vanligt haft rasande bråttom hela förmiddagen, luften hade varit ännu fuktigare och hetare än vanligt, och till råga på allt hade ett par av fläktarna i vår våning strejkat. Någon knotade högljutt över de många angivelserna för småsaker eller för ingenting.

– Angivelserna har ökats oavbrutet under de sista tjugu åren, sade Rissen. Jag har det av polischefen själv.

– Men det behöver inte betyda att brottsligheten har ökats, sade jag. Det kan likaväl vara lojaliteten som har ökats, känsligheten för var det ruttna finns ...

– Det betyder att skräcken har ökats, sade Rissen med oväntad energi.

– Skräcken?

– Ja, skräcken. Vi har gått mot allt strängare övervakning – och den har inte gjort oss säkrare, som vi hoppades, utan ängsligare. Med vår skräck växer också vår impuls att slå omkring oss. Är det inte så: då ett vilt djur känner sig hotat och inte ser någon utväg att fly, går det till anfall. Då skräcken smyger sig över oss, finns det inget annat att göra än att hugga först. Det är svårt, när vi inte ens vet vartåt vi ska hugga ... Men bättre förekomma än förekommas, lyder inte den gamla regeln så? Hugger man tillräckligt tätt och tillräckligt skickligt, kan man kanske rädda sig. Det finns en gammal skämtsaga om en fäktare, som var så skicklig, att han lyckades hålla sig torr i regnväder: han svängde sin värja mot de fallande dropparna, så att ingen träffade honom. Så ungefär gäller det att fäkta för oss, som har råkat in i den stora skräcken.

– Ni talar som om alla hade något att dölja, sade jag, men jag hörde själv, hur matt det lät, hur lite övertygat. Fast jag inte ville tro honom, såg jag mot min vilja en syn, som skrämde mig. *Om* han ändå hade rätt, och om mitt ärende hos Lavris bar frukt, om inte bara ord och handlingar utan också tankar och känslor skulle

rannsakas och dömas – då, då ... Som kravlande myror i en myrstack skulle alla medsoldater komma i rörelse, men inte som myrorna för att samarbeta, utan för att förekomma varandra. Jag såg dem myllra: arbetskamrater som angav arbetskamrater, män som angav hustrur och hustrur som angav män, underordnade som angav chefer och chefer som angav underordnade ... Rissen fick inte ha rätt. Jag hatade honom för att han hade makt att tvinga sina tankar på mig. Men jag blev lugn, när jag tänkte på vem som skulle bli den förste angivne, om den nya lagen blev verklighet.

Ett par dagar senare kom order från Karrek, att kursen skulle delas. De fortsatta rättsliga undersökningarna med tillhörande undervisning skulle ledas av Rissen med biträde av de mest försigkomna kursdeltagarna. Jag däremot skulle övergå till att leda en speciell kemistkurs för att man sedan skulle kunna sätta i gång en kallocaintillverkning i större skala.

Det var av behovet påkallat, det begrep jag. Dessutom borde jag varit nöjd med att få återgå till kemin. Och ändå gjorde ordern mig förargad och besviken.

Men därmed förhöll det sig på följande sätt.

Bland våra undersökningspersoner hade vi hela tiden haft samma äldre man av dårsekten, som jag redan tidigare talat om och som kommit in redan före vår resa till huvudstaden. Av en tillfällighet hade hans fall blivit uppskjutet – han hade sjuknat och inte blivit frisk förrän nu – och stod på dagordningen just för i morgon, då jag alltså skulle börja min nya kemistkurs. Det förvånade och nästan skrämde mig själv, att jag var så besviken över att inte få vara med vid det förhöret. Jag måste fråga mig, om jag väntade något i stil med den där kvinnan, som gjorde så djupt intryck på mig – om jag drogs till att på nytt utsätta mig för liknande farliga inflytelser. Men jag behövde väl egentligen inte genast ta till nedsättande bevekelsegrunder. Mitt intresse gällde säkert först och främst hela härvan, som Karrek givit oss order att nysta upp – jag ville veta, vad det var för en kärna som gömde sig bakom alla vansinnigheterna. Mannens intelligenta utseende tydde på att han kunde vara djupare insatt i juntans innersta hemligheter än någon vi förut träffat på. Jag skulle gärna velat vara med vid det avslöjandet, helst som jag misstänkte Rissen för skumma sympatier. Det finns sannerligen också ett negativt intresse, sade jag mig, som inte har ett spår att skaffa med ett positivt. Sådant är mitt intresse för dårsekten, alldeles som mitt intresse för Rissen.

Även om jag var tvungen att lyda order, skulle jag inte helt och hållet släppa fallet ur sikte, lovade jag mig.

– Är det tillåtet att fråga, om den där sjuke mannen blev rannsakad i dag? sade jag dagen därpå vid middagen.

– Ja, han undersöktes i dag, svarade Rissen kort.

– Och vad kom fram? Något brottsligt?

– Han dömdes till straffarbete.

– För vad?

– Man ansåg honom statsfientlig.

Det var omöjligt att få ur min kontrollchef något fast och påtagligt. Jag såg ingen annan utväg än att be att få se protokollet.

– Där har jag ingen befogenhet att tillåta eller förbjuda, sade Rissen. Det är polischefens sak.

Karrek gjorde inga svårigheter, då jag bad honom i telefon. Första lediga kväll gick jag alltså upp på polishuset, där Rissen väntade på mig för att låsa upp skåpet och ge mig papperet. Det var kursens protokoll

(polisprotokollet låg någon annanstans, jag vet inte var) och ganska utförligt. Jag måste läsa det på ort och ställe, och till en början besvärade det mig att Rissen hade arbete att uträtta där just den kvällen. Jag förstod, att han ville ge upplysningar och förtydliganden, och dem ville jag inte ha.

Men då jag väl börjat min läsning, ändrade jag mig. Då han i alla fall fanns inom räckhåll, kunde jag ju lika gärna fråga.

– Det här skulle jag vilja ha närmare besked om, sade jag. ”Den undersökte började frambringa underliga sånger.” Vad menas med det? Varför var de underliga?

Rissen ryckte på axlarna.

– De var det, svarade han. De liknade ingenting jag har hört. Dunkla ord, bara liknelser och bilder, tror jag – och melodier, jag förstår inte hur några soldater i världen skulle kunna marschera efter dem ... Men de gjorde ett sådant intryck på mig, att sällan har något gripit mig så.

Rösten skälvde så märkbart, att hans rörelse höll på att gripa mig också. Jag borde aldrig gått hit. Jag borde varit varnad av den där varma kvinnorösten, som talade om det organiska och sedan alltid hägrade för mig som den djupaste av all vila. Den blev plötsligt levande för mig igen, och det slog mig som något nästan orättvist, lömskt och demoniskt, detta att en inre smitta alltså kan fortplanta sig inte bara i första hand, utan också i andra – från den främmande mannen, som jag inte hört sjunga, och till mig, som ett eko över Rissens röst.

– Kan ni ge mig något begrepp om hans sånger? frågade jag ostadigt. Kan ni upprepa dem?

Men han skakade på huvudet.

– Det var för främmande. Det bedövade mig bara.

Jag läste vidare och gjorde en ansträngning för att komma undan detta inflytande, som jag hatade.

– Ni måste själv medge, att detta är brottsligt, sade jag. Vad jag vet, är *alla* geografiska upplysningar och rykten straffbara. Och detta: en ödestad av ruiner på ett otillgängligt ställe! En okänd och oåtkomlig ökenstad! Som jag ser, har han inte kunnat ange läget exakt, men bara att sprida sådana antydningar!

– Vem kan veta om den finns, den där ökenstaden! svarade Rissen tveksamt. Själv påstod han, att den bara skulle vara känd av några få utvalda, att somliga av dem bodde bland ruinerna. Vad behöver det vara annat än en sägen!

– I så fall ändå en brottslig sägen, eftersom den trots allt är ett geografiskt rykte. *Om* nu en sådan ökenstad fanns, och *om* den, som han säger, härstammade från tiden före storkrigen och före Världsstaten, och *om* den verkligen förstördes med bomber och gas och bakterier – så hur kunde någon våga hålla till där, om det så vore en dåre? Fanns där möjlighet att leva, skulle Staten för länge sedan ha tagit den i besittning,

– Om ni ser efter lite längre ner i protokollet, svarade Rissen, så ser ni, att den påstås vara full av faror alltjämt; här och var sägs själva stenen och sanden vara mängd med giftiga dunster, i skrevor och springor har bakteriehärdar hållit sig levande, överhuvudtaget är vartenda steg en fara. Men som ni också ser, berättar han att det finns friska vattenådror i marken, att det finns oskadd mylla att odla ätliga växter i, att de få invånarna känner till de ofarliga vägarna och gömslena och lever i vänskap och inbördes hjälp.

– Jag ser, jag ser. Ett eländigt och osäkert liv, fullt av ångest. Men det är en lärorik sägen. Sådant måste livet bli, en ständig ångest och fara, när man flyr undan det stora sammanhanget, Staten.

Han teg. Jag fortsatte läsningen och kunde inte låta bli att sucka och skaka på huvudet.

– En sägen! sade jag. En saga om sådant som inte finns! Resterna av en död kultur! I den där gassprängda ökenhålan skulle de bevara resterna av en död kultur från tiden före de stora krigen! Det fanns ingen sådan kultur.

Rissen vände sig häftigt emot mig.

– Hur kan vi vara så säkra på det? frågade han.

Jag stirrade förvånad på honom.

– Men det har vi väl ändå lärt oss redan som barn, sade jag. Något som var värt namnet kultur kan inte tänkas under den civilistisk-individualistiska epoken. Enskilda stred ju mot enskilda, samhällsgrupp mot samhällsgrupp. Värdefulla krafter, starka armar, utmärkta hjärnor kunde godtyckligt kopplas ur, slängas åt sidan av en motståndare, avstängas från arbetsapparaten, tvina bort oanvända och utan mening ... Sådant kallar jag en djungel, men inte kultur.

– Jag också, instämde Rissen allvarligt. Och ändå, ändå – – kan man inte tänka sig en källåder, en underjordisk, sinande, förbisedd, som bröt i dagen också i djungeln?

– Kultur är statsliv, svarade jag kort. Men hans ord satte min fantasi i rörelse. Där satt jag lutad över protokollet och inbillade mig att jag satt där som ett slags kontrollör och dömande kritiker. I själva, verket sökte min giriga fantasi i det mest avlägsna, det mest okända efter något som kunde förlossa mig från det närvarande, eller ge mig en nyckel att låsa upp det med. Men det förstod jag inte.

Ett ställe i protokollet kom mig verkligen att rycka till. Mannen hade återgivit en tradition om att stammar på andra sidan gränsen en gång skulle hört ihop med vissa gränsfolk i Världsstaten. Området skulle kluvits itu under de stora krigen, och folket likaså.

Jag såg upp.

– Det är för svårt, det här om gränsfolken, sade jag med en röst som skalv av rättmätig förargelse. Det är både omoraliskt och ovetenskapligt.

– Ovetenskapligt? upprepade han nästan frånvarande.

– Ja, ovetenskapligt! Vet ni inte, min chef, att våra biologer numera anser det fullt bevisat, att vi här i Världsstaten och de där varelserna på andra sidan gränsen helt enkelt härstammar från skilda aparter, olika som natt och dag, ja så olika, att man mycket väl kan fråga sig, om grannstatens ”folk” alls bör kallas människor.

– Jag är inte biolog, svarade han undvikande. Jag har inte hört det där.

– Då är jag glad att jag fick tillfälle att tala om det. Så är det nämligen. Och att det är en omoralisk tradition behöver jag väl inte förklara närmare. Ni kan ju tänka er in i följderna vid ett gränskrig. Det är väl fråga om inte hela dårsekten med läror, bruk och livsinställning är ett led i grannstatens försök att underminera vår säkerhet – en detalj av många i den väldiga spionapparat den tycks förfoga över.

Rissen teg länge och sade slutligen:

– Det var mest för den traditionens skull han dömdes.

– Det förvånar mig bara att han inte dömdes till döden.

– Han var en skicklig yrkesman i en gren av färgfabrikationen, där det visar sig vara ont om folk.

Jag svarade inte. Jag kände, att hans sympatier var på brottslingens sida. Men jag kunde inte låta bli att ge honom en liten gliring:

– Nå, min chef – är ni inte glad nu, att vi äntligen har kommit fram till sakens kärna och vet var vi ska placera vår älskliga dårsekt?

– Jag förmodar att det är en lojal medsoldats plikt att vara glad, sade han med en ironi, som det kanske inte var meningen att jag skulle märka. Och får jag då göra er en fråga tillbaka, medsoldat Kall: är ni alldeles säker på att ni inte i grund och botten avundas dem deras övergasade ökenstad?

– Som inte finns, ja, svarade jag skrattande. Var Rissen verkligen riktigt klok? Om det var ett skämt, så var det ett dåligt skämt utan udd.

Ändå kom hans fråga att pina mig under lång tid, så som så många av hans ord pinade mig, som den gripna skälvningen i hans röst pinade mig, som hela Rissen, den löjlige, lömske och civile mannen pinade mig.

Med all makt förkastade jag tanken på Ökenstaden, kanske inte så mycket därför att den var omöjlig som därför att den var motbjudande. På en gång motbjudande och lockande. Det bjöd mig emot att tro på en stad, även om den låg i ruiner, även om den gapade med faror av gas och bakterier, även om de asociala individer, som där sökt sin usla tillflykt, smög sig mellan stenarna jagade av ångest och fasa och då och då föll offer för den lurande döden – men ändå en stad, dit Statens makt inte räckte, ett område utanför gemenskapen. Det lockande i tanken – vem kunde säga vad det bestod i? Vidskepelse är ofta lockande, tänkte jag hånfullt. Den är ett skrin, där man förvarar sina lurande frestelser som klenoder: en djup kvinnostämma; en skälvning i en mansröst; en stund, som man aldrig har upplevt, av fullkomlig hängivenhet; en förkastlig dröm om personligt förtroende utan gräns; ett hopp om släckt törst och djup vila.

Jag kunde i alla fall inte värja mig mot min nyfikenhet. Rissen vågade jag knappt fråga om dårsektens vidare öden, som jag själv var avstängd ifrån, jag var rädd att han skulle utläsa ett annat och positivare intresse ur mina frågor än jag verkligen hade. Det enda jag vågade mig på var korta ironiska anmärkningar vid middagsbordet. På dem gav han också korta buttra svar. Jag sade till exempel:

– Den där högst tvivelaktiga Ökenstaden – den ligger väl fortfarande i månen? Någon jordisk tillvaro har den väl inte fått?

Och han svarade:

– Hittills åtminstone har ingen kunnat lokalisera den.

Då jag hastigt såg upp, mötte jag hans ögon för en sekund. Han slog strax ner dem igen, men jag hade hunnit läsa en fråga i dem, och jag kände den borra: ”Är ni alldeles säker på att ni inte avundas dem deras övergasade ökenstad?” – En avund i den stilen ville han allt gärna komma på mig med. Fast han tvang mig till initiativet, så var det ändå han som var angriparen och försökte hetsa mig till underkastelse. Jag förbannade min sjuka nyfikenhet.

En uppgift till lyckades jag snappa upp, den gången inte av Rissen, utan av en kvinnlig kursdeltagare, till och med utan att jag frågade. Hon berättade något om skriftsamlingar, som en av de häktade hade talat om – tjocka papperssamlingar med tecken som skulle föreställa toner men inte alls liknade våra bokstavsbeteckningar. Närmast måste de påminna om fågelkroppar bakom ett tvärgaller, tycktes det. Ingen kunde tyda dem, inte ens de kringsmygande invånarna i ökenstaden, fast de måste ha ofantliga samlingar från längst försvunna tider. Jag var ganska viss på att fanns det någon musik alls i de där tecknen – det

kunde ju lika gärna vara bluff alltihop – så måste det vara en primitiv och barbarisk musik. Ändå hade jag en nästan vild längtan efter att få höra dem tydas en gång – en dum dröm, som väl aldrig skulle gå i fullbordan, varken för mig eller för någon annan. Och även om den hade gjort det – i en samling marscher kan det ju omöjligt ligga någon mening, hur skulle där finnas någon hjälp eller någon lösning på ett problem?

Under tiden var mitt hemliv dovt och tomt. Linda och jag hade kommit så långt ifrån varandra, att det inte längre lönade sig att ropa. Lyckligtvis var vi båda två så upptagna, att vi sällan träffades.

En tid senare blev jag kallad till Karrek på min lediga kväll.

Jag andades ut, då jag satt i metro med min besökslicens i fickan. Karrek var och förblev en av stödjepunkterna i min tillvaro. Hos honom fanns ingenting av det smittsamt sjuka, som skrämde och hetsade hos Rissen.

Karrek tog emot mig i föräldrarummet, medan hans hustru satt och läste vid en liten nattlampa inne i familjerummet. (Några barn hade de inte.) Också inne hos oss var belysningen tämligen dunkel – det hade numera blivit allt vanligare, av sparsamhetsskäl – så att jag inte precis kunde studera polischefens drag, men i hans rörelser märkte jag något ovanligt, som oroade mig, utan att jag kunde reda ut vad det var. Knappt en minut var han stilla, än satte han sig, än steg han upp igen och mätte golvet med steg som var alldeles för långa för det knappa utrymmet. Då han hejdades av väggen, hände det att han otåligt slog knogarna emot den som för att skjuta undan hindret.

Då han började tala, märkte jag samma ovanliga livlighet i rösten; den var exalterad, nästan uppsluppen, och han brydde sig knappt om att dölja sin stämning.

– Nå, vad säger ni nu? började han. Vi har lyckats, ni och jag. Lavris måste ha förmått Tatjo att utfärda den där lagen mot statsfientligt sinnelag. Från och med i morgon kommer den att gälla. Sedan – ja, sedan börjas det.

Ett ögonblick kände jag mig förlamad av att det verkligen hade skett och att den ödesdigra dagen var så nära. Honom gjorde det tydligen enbart munter. Mina läppar däremot darrade, så att jag hade all möda att behärska mig, då jag svarade:

– Måtte detta verkligen ha varit välbetänkt, min chef. Ibland önskar jag vi hade det ogjort. Missförstå mig inte, det är av rent praktiska skäl. Mig åtminstone förefaller det som om det redan fanns orenlighet nog att rota i, mer än Staten har råd med till och med. Vi arbetar redan på övertid. Nå, det kan avhjälpas så fort vi har utbildat medhjälpare. Men vad ska det bli av med alla nya angivelser? Vi kan ju inte ha två tredjedelar av befolkningen i straffarbete!

– Varför inte! sade han glatt och spände knogarna i väggen. Skillnaden är inte så stor, och lönebudgeten blir mindre. Men allvarligt talat, så har det kommit klagomål från finanschefen i staden, och det lär vara likadant överallt. Det betyder att vi av finansiella skäl får lov att rensa bland angivelserna. Ingen kommer att bli häktad mer utan att angivaren lämnar en utförlig skriftlig redogörelse över skälen för sina misstankar. Redan det gallrar. Vidare kommer vi bara att ägna oss åt mer framträdande medsoldater. Vi får kasta hela vår uppmärksamhet på Statens säkerhet, förstår ni. Underordnade poster får finkammas någon gång i framtiden, och turen till rån, stöld och smärre privatmord kommer sist. Vi får gallra, gallra, gallra, men det gör inget, nog får vi arbete för det.

Han återtog sin vandring och brast i skratt, den korta gälla gnäggning som var så karakteristisk för Karrek.

– Ingen får lätt att slippa undan, sade han.

Just då stod han så att ljuset över lampan glittrade i hans ögon. Belyst nerifrån ser ett ansikte ofta skräckinjagande ut, och jag befann mig i en överspänd period av mitt liv. Faktum är att jag blev iskall, då jag såg skimret i hans jaguarögon – de var så kusligt nära och på samma gång så kusligt långt borta, helt utom räckhåll, vilande i sin egen kyla. Mest för att lugna mig själv, invände jag stillsamt:

– Ni menar väl inte ni också, att alla går omkring med dåligt samvete?

– Dåligt samvete? upprepade han och gnäggade till igen. Vad betyder det, om de har gott eller dåligt samvete. De må vara lugna och sammanhängande som filbunkar – ingen får lätt att slippa undan!

– Slippa undan angivelse, menar ni?

– Angivelse och dom, menar jag. Ni förstår – sätt er, sätt er för all del, medsoldat – ni förstår (där närmade han sig åter och lutade sig över mig, och jag var bara alltför glad att få sjunka ner i en stol, så som mina knän skakade), *om man nämligen har de rätta rådgivarna och den rätte domaren.* Vi får ju rådgivare från olika håll, specialister i olika frågor, man får ju inte ge dumma straff, som ni fattar: en oförbätterlig lönar det sig inte att skicka till uppfostran, och en liten dumbom med lite föråldrade tankevanor ska man inte beröva Staten som arbetskraft, i dessa den sjunkande nativitetens dagar. Men, som sagt, där är fältet fritt för den som vet vad han vill. Allt låter ordna sig, om man har den rätte domaren.

Jag måste medge, att jag inte riktigt förstod vad han menade. Men säga det till honom ville jag ju inte gärna heller. Så jag nickade allvarligt och följde hans vandring över golvet med något skrämda ögon.

Det kändes besvärande, att det hade blivit tyst i rummet. Jag inbillade mig, att polischefen väntade att jag skulle säga något. Hans ord om olika straff väckte minnet av något jag verkligen hade tänkt säga honom.

– Min chef, sade jag, det är en sak som har förvånat mig något. Under sprutan hade de en man häromdagen, en sammansvuren, som tillhörde en farlig sekt av dårar. Han utspred inte bara geografiska rykten av ytterst skadlig natur utan också en ohygglig sägen om att varelserna på andra sidan gränsen skulle vara av samma härstamning som vissa av våra gränsfolk. Sjöng asociala visor dessutom. Han fick straffarbete. Nu undrar jag: må vara, att detta var riktigt i hans speciella fall – det är slutagerat, och jag kritiserar det visst inte – men är det välbetänkt, rent principiellt sett? Som man kan räkna ut kommer en fånge under sitt straffarbete i beröring med en hel del folk, både fångvaktare och andra fångar. Av fångarna är somliga kanske bara en kort tid i fängelset, andra längre, i varje fall blir många så småningom utsläppta. Måste man inte tänka på vilken förgiftning de blir utsatta för från en person av det slaget? Han kommer kanske inte åt att säga så mycket, det är sant. Men jag har gjort en upptäckt. Jag ber er, min chef, skratta inte åt mig – men jag har märkt, att från en del personer strömmar det ut en så stark förnimmelse av hela deras livshållning, att de är farliga till och med när de tiger. En blick, en rörelse från en sådan individ är redan gift och pest. Nu undrar jag: är det välbetänkt, att en sådan individ får leva? Även om han kan användas till nyttigt arbete, och även om vår folkmängd är i sjunkande, är det inte troligt att han skadar Staten med själva sin andedräkt mer än han gagnar den med allt sitt arbete?

Karrek skrattade inte. Han hörde noga på och röjde ingen häpnad. Då jag slutat, spred sig ett skimmer av slugt löje över hans ansikte, han hejdade sin vandring och sjönk ner i stolen mittemot min. Där satt han med ett språng lagrat i sin spända orörlighet.

– Ni behöver inte göra så många omsvep, bäste medsoldat, sade han lågt och långsamt. Ingen är villigare än jag att beklaga det dystra faktum ni syftar på: att en mycket stor hop medsoldater har fått ett alldeles otillbörligt värde bara därför att nativitetskurvan inte stiger tillräckligt. All den propaganda vi dagligen får till livs räcker inte till att skruva upp våra prestationer i den äkta sängen i önskvärd grad. Men vad ska ni eller jag göra åt det? Låt det allmänna och principiella vara. Bakom det allmänna och principiella ligger

ändå alltid det enskilda fallet. Vem är det alltså ni vill ha dömd till döden?

Jag skulle velat sjunka genom golvet. Hans cynism skrämde mig. Det var visst inte bara Rissen jag hade talat om, utan verkligen det allmänna fallet. Vad trodde han om mig egentligen?

– Ni gjorde mig en stor tjänst, då ni övertygade Lavris, fortsatte han. Tjänst mot gentjänst, så vet man vilka man kan räkna som vänner. Ni lär ha en viss sorts intelligens, i varje fall av en helt annan sort än min (där gnäggade han till igen). Därför kan vi vara till nytta för varandra. Ni kan lugnt svara: vem är det ni vill ha dömd till döden?

Men jag kunde inte svara. Hittills hade mina önskningar bara varit önskningar, overkliga och fritt svävande i luften. Jag kände, att jag ännu en gång måste se dem för mig själv i nykter belysning, innan jag handlade.

– Nej, nej, svarade jag, mina betänkligheter är verkligen av principiell natur. Jag har erfarenhet av sådana pestbärare.

Jag hejdade mig. Hade jag sagt för mycket? Han satt kvar orörlig ett par sekunder till, och jag vred mig under hans gröna ögon. Sedan steg han upp igen och slog knogarna i väggen.

– Ni vill inte. Ni är rädd för mig. Och det har jag inget emot. Men jag ska ändå göra vad jag kan för er. Då ni lämnar in er angivelse – eller era angivelser, vad vet jag – väl motiverade, kom ihåg det, väl motiverade, det kommer hädanefter att bli första villkoret, och det är inte jag som gör grovgallringen – så sätt ett tecken i ena hörnet, det här tecknet (han ritade på ett papper och räckte mig), så ska jag göra vad jag kan. Som sagt, det är inte så konstigt alls, om man har den rätte domaren, och det kan vi nog se till. Den rätte domaren och de rätta rådgivarna. Jag tänker inte släppa er, och ni kan ha åtskillig nytta av mig – fast ni är rädd.

Min sömn hade aldrig varit den bästa, men på senare tiden hade den blivit verkligt dålig. Min månadsranson av sömnmedel var alltid slut långt före mitten av månaden, och vad Linda inte behövde av sin gick åt till sista smulan. Till en läkare ville jag inte vända mig. Jag misstänkte, att jag då skulle få stämpeln ”nervös konstitution” på mitt hemliga kort, och det vore ju inte roligt, helst som jag inte på villkor själv kunde gå med på en sådan beteckning. Ingen kunde vara normalare än jag, min sömnlöshet var bara alltför naturlig och förklarlig, ja jag skulle snarare ansett det onaturligt och sjukligt, om jag sovit gott under sådana förhållanden ...

Mina skräckdrömmar visade i alla fall tydligt nog, att jag inte precis längtade efter att bli undersökt med mitt eget kallocain. Det hände att jag vaknade i kallsvett ur hemska syner, där jag stod som anklagad och väntade på min dos och på den fruktansvärda skam som skulle följa. Rissen, Karrek, till och med en och annan kursdeltagare skymtade som skräckgestalter i mina drömmar, men framför allt Linda. Hon stod där alltid som min angivare, som min domare, som den som böjde sig över mig med kallocainsprutan. Till en början var det med lättnad jag vaknade och såg den verkliga Linda av kött och blod bredvid mig i sängen, men snart var det som om nattens syner började inkräkta på den vakna verkligheten, så att lättnaden för var gång blev mindre och den påtagliga och vakna Linda sög åt sig mer och mer av skräckväsendets illvilja. En gång var jag nära att berätta alltsammans om min nattliga pina – men hejdade mig i sista minuten vid minnet av hennes kalla blick i drömmen. Efteråt var jag glad att inte ha sagt något. Misstanken att Linda i hemlighet stod på Rissens sida lämnade mig ingen ro längre. Fick hon veta vad jag tänkte om honom, kunde hon i samma ögonblick vara min fiende, och en skoningslös fiende, så stark som hon var. Kanske hon redan var min fiende och bara lurade på rätta sekunden att slå till. Nej, det skulle varit min olycka, om jag sagt ett ord till henne om detta.

Ännu mindre skulle jag velat berätta en annan dröm, som väl inte riktigt kan räknas till de vanliga mardrömmarna. Det var en dröm om Ökenstaden.

Jag stod vid början av en gata och visste att jag måste gå den – varför visste jag inte, men jag var ångestfullt säker på att mitt väl och ve hängde på om jag kom fram. Husen på båda sidor om gatan var ruinhögar, somliga höga som små berg, andra nersjunkna i jorden och halvt övertäckta med sand och skrot. På enstaka ställen hade slingerväxter slagit rot och strävade sig uppför murresterna, men mellan dem låg långa sträckor kala och livlösa i en brännande middagssol. Och jag trodde mig urskilja, att här och där på de livlösa sträckorna utandades stenen en svag gulaktig rök. På andra ställen bröt sig ljuset över sanden i en blådisig dallring, som skrämde mig lika mycket. Jag tog ett steg för att treva mig fram mellan de giftiga dunsterna, men i detsamma kom en vindpust och drev en liten lösryckt sky av den gula röken framför sig – den spred sig i tunna virvlar, och jag måste rygga tillbaka för att inte komma i beröring med den. Längre bort på gatan såg jag också, att den blådisiga dallringen på ett ställe började stiga som en ljussvag låga och nästan stänga hela gatan. Jag såg mig om, ängslig att en liknande explosion bakom mig skulle skära av återvägen, så jag varken kom fram eller tillbaka, men ännu syntes åtminstone inga tecken till något sådant. Återigen tog jag ett steg framåt. Ingenting hände. Ännu ett. Men då hörde jag en liten skarp knall bakom mig, och när jag vände på huvudet, såg jag att den sten jag nyss trampat på var stadd i förvandling. Den luckrade upp sig inifrån, blev pipig och föll sönder till stoft på ett ögonblick, medan jag tyckte mig uppfatta en svag obehaglig lukt. Jag var varken hågad att gå vidare, stå stilla eller vända om.

Då hörde jag underliga ljud av röster ett stycke därifrån. Där gapade en halvt igenrasad källarport med gröna slingerväxter på båda sidor. Jag hade inte lagt märke till den förut, men i min ångest andades jag ut, då jag såg det gröna leva sitt liv så nära mig. Uppför de spruckna och sjunkna stentrapporna steg någon upp i ljuset och vinkade åt mig att komma. Jag minns inte längre hur jag hamnade i källarporten, kanske jag tog ett vilt språng över de farliga stenarna. I alla fall kom jag in i en förfallen stenkammare utan tak, där solen föll in och gräs och blommor vajade över mitt huvud. Aldrig hade ett rum med tak och väggar i behåll förefallit mig som en så trygg tillflyktsort. Från grästuvorna spred sig en doft av sol och jord och varm sorglöshet, och rösterna sjöng ännu, fast nu på långt avstånd. Kvinnan som hade vinkat på mig var där, och vi omfamnade varandra. Jag var räddad och skulle vilja somna av trötthet och lättnad. Att jag skulle gå gatan fram hade plötsligt blivit alldeles onödigt. Hon sade: ”Stannar du hos mig?” – ”Ja, låt mig stanna!” svarade jag och kände mig fri från alla bekymmer som ett barn. Då jag böjde mig ner för att se efter vad det var för vått jag kände med foten, märkte jag, att tvärsöver hela jordgolvet rann en klar källåder, och det fyllde mig med en obeskrivlig tacksamhet. ”Vet du inte, att här rinner livet upp”, sade kvinnan. I detsamma visste jag att det var en dröm, som jag skulle vakna ur, och sökte i tankarna efter något medel att hålla den kvar – så ivrigt, att hjärtat började dunka och väckte mig.

Den drömmen, så vacker den var, kunde kanske kallas ännu betänkligare än skräckdrömmarna, och jag ville inte berätta den, varken för Linda eller för någon annan. Inte för att Linda skulle varit svartsjuk på kvinnan i min dröm – hon bar vissa drag av den där häktade med djup röst, som jag redan talat om flera gånger, men hon hade Lindas ögon – utan därför att den var ett så tydligt svar på Rissens fråga: ”Är ni säker på att ni inte avundas dem deras övergasade ökenstad?” Så djupt hade Rissens suggestion trängt, att till och med mitt drömliv stod under hans inflytande. Vad hjälpte det, att jag försvarade mig med att detta inte var jag själv, utan Rissen! Ingen domare i världen skulle brytt sig om ett sådant försvar.

Detta hände innan jag blivit kallad till Karrek, alltså innan den nya lagen blivit utfärdad och innan jag hade andra medel att värja mig med än ett obestämt hopp om hämnd en gång i framtiden.

Då jag kom från Karrek och visste, att jag redan i morgon skulle kunna omsätta mina hämndtankar i handling, var jag i en ohyggligt upprörd sinnesstämning. Målet, som förut varit så avlägset, låg plötsligt inom räckhåll, men alla detaljer, då det gällde att komma fram, tycktes med ens oöverstigliga. Om Linda verkligen älskade Rissen, skulle hon inte då på ett eller annat sätt skaffa sig klarhet om att det var jag som angav honom? Hur hon skulle bära sig åt, visste jag inte, men jag var alldeles säker på att hon skulle lyckas.

Hon skulle lyckas, och hon skulle hämnas. Jag darrade för hennes hämnd. Vad som än hände ville jag inte hamna under min egen kallocainspruta.

Den natten sov jag nästan inte alls.

Morgonen därpå innehöll tidningen en artikel med överskriften: TANKAR KAN DÖMAS.

Det var en redogörelse för den nya lagen, också med hänvisning till mitt kallocain, som gjorde den möjlig. Ingenting kunde för övrigt låta mer förnuftigt än de nya straffbestämmelserna: hädanefter skulle man inte kunna gå efter träaktigt fastslagna paragrafer, som utmätte samma straff åt den förhärdade som åt den en gång förledde, om de ertappades med samma handling. Medsoldaten själv skulle vara medelpunkten i rättsförfarandet, inte hans lösryckta handling. Själva hans sinnesart skulle undersökas och registreras, inte för den gamla meningslösa frågans skull ”tillräknelig eller inte”, utan för att skilja användbart material från oanvändbart. Straffet skulle inte längre bestå i vissa mekaniskt utdelade år av straffarbete, utan noga tänkas ut enligt de mest framstående psykologers och ekonomers uträkningar om vad som lönade sig och vad som inte lönade sig. En kroppslig och själslig spillra, som aldrig kunde tänkas bli Staten till verkligt gagn, borde inte vänta sig att få leva bara för att den inte lyckats göra någon skada. Å andra sidan var man tvungen att ta hänsyn till befolkningsknappheten och i värsta fall ta vara på även mindre önskvärt material, om det trots allt kunde brukas till arbetskraft. Den nya lagen mot statsfientlig sinnesart trädde i kraft redan i dag, men samtidigt påpekades, att alla angivelser måste vara utförligt motiverade och dessutom undertecknade med kontrollerbart namn, alltså icke som förut anonyma, detta för att hindra en översvämning av mindre nödvändiga angivelser och därmed en alltför stor statlig utgift för kallocain och rättsanställda. I varje fall förbehöll sig polisen rätt att ta eller icke ta hänsyn till angivelserna som den fann för gott.

Detta att man skulle sätta ut sitt namn hade Karrek inte sagt mig. Det skulle göra det ännu lättare för Linda, om hon ville snoka upp Rissens angivare.

Dagen förflöt utan sensationer i arbetet, men jag kan inte säga: i lugn och ro. Inte ett ord växlade jag med Rissen under middagen. Jag vågade knappt se på honom. Jag hade en hemsk aning om att han kände mina tankar och mina avsikter och när som helst kunde göra slag i saken och förekomma mig. Samtidigt visste jag, att jag ingenting vågade företa, därför att jag inte var säker på Linda. Varenda timmes uppskov var farligt, men jag måste skjuta upp.

När jag sedan satt där hemma vid min kvällsmat, var det som att upprepa den förfärliga middagen. Samma svårighet att möta Lindas ögon som förut Rissens, samma känsla att hon måste veta allt, samma fientlighet, som laddade luften mellan oss. Sekunderna kröp fram, och jag trodde aldrig hembiträdet skulle gå och barnen somna. Äntligen var jag ensam med Linda, och för att undvika åhörare ställde jag på radion för fullt och satte både henne och mig så att högtalaren kom mellan oss och polisörat.

Jag minns inte längre vad det var för ett föredrag som sprutade ut över oss, jag var för upptagen av min inre oro för att märka det. Linda visade inte med en min vad hon tänkte vare sig om föredraget eller om min iver att få henne placerad just i den stolen – antagligen förstod hon vad som var på färde och lyssnade lika lite som jag. Först då jag flyttade min stol alldeles intill hennes, såg hon frågande på mig.

– Linda! sade jag. Det är något jag måste fråga dig om.

– Ja, sade hon bara utan att visa någon förvåning. Jag hade alltid vetat att hennes behärskning var fulländad. Och jag hade alltid vetat, att om vi två en gång skulle komma till det yttersta och sista, till en kamp på liv och död, skulle hon vara den allra fruktansvärdaste motståndare. Var det rentav därför jag inte kunde släppa henne? Var jag rädd för vad som sedan kunde inträffa? I själva min kärlek fanns den stora skräcken, jag visste det nog och hade vetat det länge. Men där fanns också en dröm om säkerhet utan gräns, en dröm om

att just min hårdnackade kärlek en gång skulle tvinga henne att bli min bundsförvant. Hur det skulle ske, och hur jag skulle få veta att det skett, anade jag inte – det var en dröm lika obestämd och lika skild från verkligheten som drömmen om ett kommande liv. Men vad som var säkert var att jag i nästa ögonblick kunde ha förspillt denna drömda säkerhet. Från osäkra bundsförvanter kunde vi om en minut ha övergått till bittra fiender, till och med utan att jag någonsin fick veta det, utan att en min i hennes ansikte eller en skälvning i hennes röst hade förrått henne. Ändå måste jag gå vidare.

– Det är naturligtvis av rent formella skäl jag frågar det här, fortsatte jag och försökte småle. Jag är ju själv säker på svaret, har aldrig ett ögonblick trott något sådant, och vore det i alla fall sant, så förstår du nog, att jag inte skulle bry mig om det ett enda dugg. Så väl hoppas jag du känner mig – och så väl känner jag dig.

Jag torkade mig i pannan med näsduken.

– Nå? sade Linda och såg forskande på mig. Hennes stora ögon liknade strålkastare, så utsatt kände jag mig då hon riktade dem på mig.

– Nå – det är ingenting annat än detta, sade jag (och nu smålog jag verkligen riktigt muntert): har du haft en kärleksförbindelse med Rissen?

– Nej.

– Men du älskar honom?

– Nej, Leo, det gör jag inte.

Så långt kunde vi komma och inte längre. Hade hon sagt ja, skulle jag trott henne utan vidare – förmodar jag. Nu, då hon sade nej, vågade jag inte ett ögonblick lita på henne. Vad hade det då tjänat till att fråga? Hon hade sett, att jag ljög, hon förstod, att jag brydde mig en hel del om hennes svar. I morgon eller i övermorgon skulle hon förstå, varför jag frågat henne – kanske hon för övrigt visste det redan nu, kanske Rissen redan givit henne en vink om den fara som hotade honom. Jag spejade oavvänt in i hennes ansikte, så att jag till och med glömde andas och plötsligt måste sucka till. Hjärtat nästan stannade i mig, då jag trodde mig urskilja en rörelse, svag, knappast märkbar, ett slags oro i själva huden – men ändå ett tecken. Jag trodde mer på det tecknet än på alla hennes ord.

– Du tror mig inte? frågade hon allvarligt.

– Naturligtvis tror jag dig, svarade jag i översvallande ton. Om hon nu bara trodde mig också! Kunde jag insöva henne i säkerhet, då hade det onda åtminstone inte blivit värre. Men jag anade att hon inte lät lura sig.

Längre kunde vi inte komma. Redan detta samtal hade kostat mig så mycket självövervinnelse, att jag var alldeles matt – och ändå var ingenting vunnet. Aldrig förr hade jag känt den gapande klyftan så tydlig och så oöverkomlig. Min behärskning räckte inte till att fylla resten av kvällen med skämt och vardagsprat, och ändå gällde det bara en timme, eftersom vi båda hade nattjänstgöring. Linda teg också, och där låg en tyst oro mellan oss, som sög märgen ur benen på en.

Till slut gick också den timmen.

Sent på natten kom vi båda hem uttröttade. Linda somnade, jag hörde hennes jämna andetag, men jag låg vaken. Då och då kunde jag sjunka i halvdvala, men för var gång spratt jag upp igen i en skärpt förnimmelse av fara. Det kunde vara inbillning, rummet var stilla och Linda sov lika djupt som förut. Men jag var nära förtvivlan. Hade verkligen ingen hittills tänkt på vilket vågspel det var att sova sida vid sida med en annan,

två människor ensamma hela den långa natten, utan andra vittnen än polisögat och polisörat på väggen – och till och med de var ju ingen säkerhet: för det första var de visst inte alltid i bruk, och för det andra kunde de visserligen kontrollera och hämna, men inte hindra vad som skedde. Två människor ensamma, natt efter natt, år efter år, och kanske de hatar varandra, och om hustrun vaknar, vad kan hon inte då tillfoga mannen ... Om Linda nu hade haft kallocain ...

Tanken tog mig som en våg lyfter en barkbit. Jag hade inget val mer, jag måste handla som jag gjorde, i rent självförsvar, för att rädda livet. På något sätt måste det gå. Under någon förevändning kunde jag smuggla undan den lilla mängd kallocain som behövdes. Linda skulle tvingas ge sina hemligheter till pris.

Då skulle hon vara i mitt våld som jag aldrig hade varit i hennes. Då skulle hon aldrig våga skada mig. Då skulle jag också kunna gå vidare och ange Rissen.

Då skulle jag vara fri.

Mycket sov jag inte den natten, men då jag infann mig till mitt arbete, hade jag skakat av mig den ångest och obeslutsamhet, som tyngt de föregående dagarna. Jag var på väg att handla; redan det var befrielse.

Ingenting var enklare än att ta undan tillräckligt mycket kallocain för en spruta. Små mängder gick alltid förlorade under experimenten, och kontrollvägningarna skedde jämförelsevis sällan, särskilt nu, då brådskan hade rubbat den goda ordningen. Och framför allt: den som vägde var Rissen. Såvida han inte kom på det olycksaliga infallet att i dag eller i morgon störta sig över mig med en kontrollvägning, skulle han aldrig mer få tillfälle att utföra någon. Den som var hans vittne och medhjälpare skulle säkert inte i den allmänna villervallan tänka på en sådan detalj. Bara morgondagen var över, skulle jag vara säker. Jag måste lita på min goda tur och på Rissens brådska.

Så kom jag hem den kvällen med en spruta i fickan och en liten flaska fylld med oskyldigt blekgrön vätska. Och befrielsen av att ha tagit första steget till handling gav mig nya krafter, så att jag till och med lyckades prata och skämta med hembiträdet och barnen under kvällsmaten. Åt Linda nickade jag bara, men utan att väja för hennes ögon. De var strålkastare, men inte så genomträngande som den jag hade gömd i fickan.

Det var tjänstgöringskväll, och vi kom sent i säng.

Länge låg jag stilla och väntade på att hon skulle somna. När jag äntligen var säker, smög jag mig först upp vid skenet från den lilla nattlampan och hängde för polisögat. Framför polisörat gillrade jag upp en kudde lika ogenerat som jag en gång sett Karrek göra det. Naturligtvis var det förbjudet, men jag befann mig vid förtvivlans gräns, och vad som än hände, ville jag inte låta polisen följa mitt förehavande.

Linda låg där i den skumma belysningen så vacker som jag sällan hade sett henne. Med sin nakna guldskimrande arm hade hon dragit upp filten till hakan, som om hon försökte skyla sig, trots att det var mycket varmt i rummet. Huvudet hade hon vridit åt andra sidan, så att den regelbundna profilen avtecknade sig klart mot skuggorna på kudden; huden lyste som jämn levande sammet mot hennes tunga svarta ögonbryn och ögonfransar. Den spända röda bågen hade slappnat i sömnen till en mjuk och mycket trött flickmun. Så ung hade jag aldrig sett henne som vaken, inte ens då vi först lärde känna varandra, och aldrig så rörande. Jag, som brukade vara rädd för att hon var så stark, greps nästan av medlidande med hennes hjälplösa barnsliga svaghet. Den Linda, som nu låg där framför mig, skulle jag velat närma mig på ett annat sätt, ömt och varsamt som om det var första gången vi möttes. Men jag visste, att väckte jag henne, skulle den röda bågen spännas och ögonen förvandlas till strålkastare igen. Hon skulle sätta sig rak och klarvaken i sängen och med rynkade ögonbryn upptäcka duken och kudden på väggen. Och om jag ändå ville närma mig, om jag kom med kärlek för att skyla min misstro, vad skulle det tjäna till? Ett ögonblicks illusion av samhörighet, ett rus som var över i morgon – och jag skulle inte ens veta, var jag hade henne i fråga om

Rissen.

Jag började med att knyta en näsduk om hennes mun, så att hon inte skulle skrika under själva kampen. Naturligtvis vaknade hon och försökte göra sig fri, men utom att jag var mycket starkare än hon, hade jag alla fördelar på min sida. Det var inte svårt att hålla henne fast, medan jag band henne till händer och fötter för att hon inte skulle kunna slingra sig undan. Jag måste ju ha båda händerna fria.

Hon ryckte till, då jag stack in sprutan, men rörde sig inte sedan. Hon hade väl insett, att det var lönlöst att göra motstånd.

Åtta minuter beräknade jag som den säkra tiden för vätskan att verka. När de var gångna, löste jag näsduken. På hela hennes min såg jag, att sprutan hade tagit. Hon hade fått tillbaka nästan samma flickansikte hon haft i sömnen.

– Jag vet vad det är du gör, sade hon tankfullt, och till och med rösten hade en skiftning av samma barnslighet som ansiktet. Du vill veta något. Vad är det du vill veta? Det är för mycket du borde veta. Jag har för mycket att säga. Jag vet inte var jag ska börja. Jag vill det ju själv, varför ska du tvinga mig. Men kanske jag aldrig hade kunnat annars. Det har varit så i alla år. Det är något jag vill säga eller göra, och jag vet inte vad det är. Kanske det har varit en mängd småsaker, vänlighet och trevnad och smeksamhet, och när de var omöjliga, så var det stora och viktiga också omöjligt. En enda sak vet jag, *det* vet jag: att jag skulle vilja döda dig. Om jag bara visste att det aldrig blev upptäckt, skulle jag döda dig. Vad gör det för resten om det blir upptäckt, jag gör det ändå. Det är bättre än att det ska vara som det är. Jag hatar dig för att du inte kan rädda mig ur det här, jag skulle dödat dig om jag inte hade varit rädd. Nu vågar jag. Bara inte så länge jag kan tala med dig. Jag har aldrig kunnat tala med dig. Du är rädd, och jag är rädd, och alla är rädda. Ensam, alldeles ensam, och ändå inte skönt ensam, som när man var ung. Det är förfärligt. Inte har jag kunnat tala med dig om barnen, inte om hur jag har sörjt över att Ossu är borta, och hur rädd jag är för den dagen då Maryl är borta, och Laila. Jag trodde ju du skulle förakta mig. Du får förakta mig nu, jag bryr mig inte om det. Jag önskar ofta att jag var ung flicka igen och olyckligt kär i stället för lyckligt. Vet du att det är avundsvärt att vara ung flicka och olyckligt kär, fast man inte förstår det då? När man är ung flicka, går man och tror att det finns något annat, en frihet, som ska komma med kärleken, ett slags tillflykt som ska finnas hos den man håller av, ett slags värme och ett slags vila – något som inte finns. Olyckligt kär – man går och är ljuvligt förtvivlad över att just *jag* inte fick den stora lyckan med just *dig* – och så tror man att de andra, de kan ha fått den, och den finns, den finns att få – och du måste förstå, att när det finns så mycket glädje i världen och all törst har ett mål, så är det inte hopplöst ens att vara olycklig. Inte förtvivlat. Men lyckligt kär, det glider ut i tomheten. Det finns ju inget mål, det finns ju bara ensamhet, och varför skulle det finnas något annat, varför skulle det finnas en mening för oss enskilda. Jag har hållit av dig för mycket, Leo, och så fanns inte du heller. Jag tror nog jag kunde döda dig nu.

– Och Rissen? frågade jag hest, rädd att de dyrbara minuterna skulle rinna undan utan att jag fått veta vad jag ville. Vad tänker du om Rissen?

– Rissen? upprepade hon undrande. Ja, Rissen ... Rissen var det något särskilt med. Vad var det? Han var inte långt borta som alla andra. Han skrämde ingen, han var inte rädd själv.

– Du älskade honom? Du älskar honom än?

– Rissen? Om jag älskade honom? Nej – nej nej. Om jag ändå hade kunnat! Han var bara olik andra. Nära. Lugn. Trygg. Olik dig, och olik mig. Hade en av oss varit som han – eller båda, båda, Leo – – – Men det skulle varit du. Därför vill jag döda dig, bara för att komma ifrån, för det blir aldrig någon annan än du, och det blir inte du heller.

Hon började bli orolig och rynkade ögonbrynen. Jag hade inte vågat ta mer kallocain än till en spruta, det skulle varit för farligt. Och nu visste jag inte vad jag skulle fråga henne.

– Hur kan det vara så? viskade hon ångestfullt. Hur kan det vara så, att man söker efter något som inte finns? Hur kan det vara så, att man är sjuk till döden, när man är alldeles frisk, när allt är som det ska – – –

Rösten sjönk till ett mummel, och av den grönaktiga färgen på hennes kinder slöt jag mig till att hon höll på att vakna. Jag stödde henne under nacken och förde glaset till hennes läppar. Fortfarande låg hon bunden – hon hade väl inte ens märkt det under bedövningen. Nu löste jag henne, fast jag med en viss bävan undrade, vad hon skulle ta sig till, då hon blev fri. Hela tiden hade jag med en blandning av ängslan och triumf sett fram mot det ögonblick, då hon skulle gripas av ånger och skam över sin ofrivilliga öppenhjärtighet. Jag kunde märka, att min hand skälvde, så den inte kunde hålla hennes huvud stilla. Så lade jag ner henne på kudden igen och stirrade oavvänt och ängsligt in i de slappnade dragen.

Men den reaktion jag väntade mig tycktes utebli. Då hon slog upp ögonen, var de mycket tankfulla, men lika lugnt vidöppna som vanligt, och de mötte mina utan att vända sig bort. Hennes mun skrämde mig. Den röda bågen ville inte spänna sig som vanligt, den låg alltjämt vilande och slapp, så att ansiktet höll kvar sitt barnsliga uttryck från sömnen och ruset. Jag visste inte, att det kunde finnas en högtidlighet, som skrämde, i en sådan brist på behärskning. Läpparna rörde sig svagt, som om hon upprepade sina ord för sig själv. Jag hade ingenting att säga henne, kunde inte störa henne, satt bara stilla och såg på hennes ansikte.

Till slut somnade hon, fast jag satt och vaktade henne. Hon sov, och jag klädde av mig tyst och försökte också sova, men kunde inte. En dov skam och ångest översvämmade mig. Man kunde trott, att jag var den undersökte och avslöjade och inte hon, så kände jag mig. Hela tiden hade jag haft klart för mig, att vad hon än kom att säga, skulle hon vara i mitt våld efteråt på ett annat sätt än förr. Då hon vaknade, skulle hon ha blottat hemligheter som inte fick blottas och som jag kunde hota att röja, om hon tog ett enda fientligt steg mot mig. Hon hade kanske gjort det, jag visste det inte. Hennes hotelse att döda mig – jag hade hört sådant många gånger under mitt arbete och visste att det sällan utfördes – men kanske den var farlig för henne, varför inte. Det var möjligt, att jag hade henne i min hand, det var möjligt, att allt hade gått efter beräkning.

Utom på en punkt: jag skulle aldrig kunna begagna mig av något övertag. Allt vad hon hade sagt var sagt ur mig själv. Jag var sjuk, uppriven ända till botten, därför att hon hade hållit sig själv som en spegel framför mig. Jag hade inte anat, att hon, med sina spända läppar, med sin tystnad och sina genomträngande ögon, var av samma svaga virke som jag. Hur kunde jag hota henne, hur kunde jag tvinga henne, då det var så.

Efter en kort sömn vaknade jag flera timmar för tidigt. Linda sov. Nattens upplevelser stod klara för mig i samma ögonblick jag vaknade, men dessutom fanns där en molande ångest av något ogjort. Strax därpå visste jag det: Rissen. I dag.

Nu hade jag lust att skjuta upp hela saken igen, men fann inga skäl för min tröghet. Var inte åtminstone *det* problemet detsamma i dag som i går? Rissen var ju densamme. Det var inte, hade aldrig varit för att han eventuellt var min rival, som jag kände att jag måste bli av med honom. Min avsky låg mycket djupare än så. Den kändes bara mindre pockande i dag, vad nu det berodde på. Men gjorde jag det inte nu, skulle jag förakta mig själv. Just nu hade jag av ren slump fått en rundlig ledig tid på mig för att formulera min angivelse, innan Linda vaknade, och *en* god sak hade nattens händelser åtminstone fört med sig: jag visste, att hon inte hörde ihop med Rissen, utan med mig.

I det svaga skenet från nattlampan skrev jag så ett utkast till angivelse. Den grundliga motiveringen var en lätt sak, så ofta som jag hade gått igenom den i tankarna. Allt det jag sagt till Karrek i allmänna ordalag upprepade jag vältaligt och övertygande. Ännu hade jag god tid på mig, och sittande i sängen skrev jag rent

aktstycket, snyggt nog för att vara gjort med reservoarpenna mot underlag av Kemisk Tidskrift. Mitt namn och min adress satte jag beslutsamt under, eftersom det måste så vara, och på ett kuvert textade jag polisens adress. Tre kvart använde jag till att på nytt och på nytt läsa igenom vad jag hade skrivit och grubbla över min nya olust och tveksamhet. Inte förrän väckarklockan hos grannen ringde och påminde mig om att fristen snart var ute, satte jag ut Karreks hemliga tecken i ena hörnet, så som jag redan åtskilliga gånger gjort i fantasien, lade in skrivelsen i kuvertet och stoppade in det hela i tidskriften.

Linda vaknade vid att också vår klocka ringde. Vi såg på varandra som om natten hade varit en dröm. Innan allt detta verkligen inträffade, hade jag föreställt mig en helt annan morgon, då jag själv satt som segrare och domare och föreskrev segrarens villkor för en blottad och bruten Linda, som måste överlämna sig på nåd och onåd. Men det blev inte så.

Vi steg bara upp, klädde oss, åt under tystnad, tog hissen upp tillsammans och skildes utanför metrostationen. Då jag vände mig om för att se om hon försvunnit, märkte jag att också hon vände sig om – och nickade. Jag hajade till. Tänkte hon kanske ändå insöva mig i säkerhet för att sedan hämnas? Men av någon anledning på andra sidan om allt förnuft trodde jag det inte. Då hon strax därpå dök ner i metrons gap, vände jag om och lade brevet på lådan.

Underligt med det lilla tecknet i hörnet. Jag kände Karrek tillräckligt väl för att veta, att det skulle utplåna Rissen från jorden. Mitt på gatan, i myllret av medsoldater, som skyndade till morgongymnastik och arbete, stod jag plötsligt stilla ett ögonblick, slagen av det fruktansvärda medvetandet om makt. Jag kunde när som helst upprepa min manöver. Så länge jag inte stötte ihop med Karreks egna intressen, skulle han gärna offra mig något dussin liv för den tjänst jag gjort honom. Jag hade makt.

Jag har förut talat om den trappa jag såg som livets sinnebild. En ganska oskyldig bild, om än löjlig; bilden av en lydig skolpojkes vandring från klass till klass, en korrekt tjänstemans befordran genom graderna. Med en förnimmelse av äckel tyckte jag mig nu plötsligt stå på översta avsatsen. Inte så som om jag skulle saknat fantasi att föreställa mig högre grader av makt än den att stå i gunst hos polischefen i Kemistaden n:r 4. Där hade jag fantasi, jag hade material att bygga av, om jag ville tänka mig större höjder och vidare utsikter: den militära rangordningen, huvudstadens ministerier – Tuareg, Lavris. Men det lilla lilla stycke makt jag såg framför mig just nu räckte till symbol för alltsammans. Och det äcklade mig.

Visst var det riktigt, visst var det önskvärt att ett skadedjur som Rissen utrotades. Det var inte det. Men jag kämpade med tvivel på att man överhuvudtaget kom särdeles långt med ett sådant utrotningskrig. För något dygn sedan hade det förefallit mig enkelt nog: man dödade Rissen, så var Rissen borta, också Rissen inom mig själv, eftersom han var inympad där av den andre, den levande. Man dödade Rissen, och sedan var man en sann medsoldat igen, en lycklig, sund cell i Statens organism. Sedan dess hade något inträffat, som gjorde mig osäker: nattens händelse – mitt misslyckande med Linda.

Att det var ett *misslyckande* kunde jag inte dölja för mig själv. Sant nog, att jag fått veta vad jag ville – att hon inte stod i vägen för mitt beslut i fråga om Rissen. Sant nog, att jag i grund och botten inte var rädd för någon hämnd från hennes sida, eftersom hon ändå, när allt kom omkring, var lika oupplösligt och förtvivlat bunden vid mig som jag vid henne. Sant nog, att jag nu hade henne i mitt våld, att jag var i besittning av hemligheter som hon inte ville ha blottade. Sant nog alltsammans. Det var alltså inte ett misslyckande, om jag bara tänkte på det dumma begränsade mål jag ställt upp för mig. Och ändå var det ett grundligt, ohyggligt misslyckande på ett annat och större sätt.

Hennes ord om den avundsvärda olyckliga kärleken lät ungflicksaktigt romantiska, men de innehöll ändå ett slags sanning, som jag mycket väl kunde tillämpa på mitt eget förhållande till Linda. En olycklig kärlek hade mitt äktenskap på sätt och vis varit, besvarad visserligen, men olycklig ändå. I ett allvarsamt ansikte, i

en spänd röd bågmun, i två stränga vidöppna ögon hade jag drömt in en hemlighetsfull värld, som skulle släcka min törst, lindra min oro, ge mig en slutgiltig trygghet för alla tider, om jag bara visste ett medel att nå dit in. Och nu – nu hade jag med våld trängt så långt in som det var möjligt att tränga, tvingat mig till vad hon inte ville ge mig, och ändå var min törst kvar, min oro och min osäkerhet större än någonsin. Fanns det en motsvarighet till min drömda värld, så var den oåtkomlig för alla mina kraftansträngningar. Och jag var som Linda färdig att önska mig tillbaka till min avundsvärda illusion, då jag ännu trodde på att paradiset bakom muren kunde erövras.

Vad detta hade för sammanhang med mitt äckel för makten, hade jag svårt att riktigt klarlägga, men jag anade att sammanhanget fanns. Jag anade, att också då man dödade Rissen, skulle det visa sig bli ett slag i luften. Så som jag nått vad jag föresatt mig i fråga om Linda, tagit reda på vad jag ville veta och ändå misslyckats så djupt, att jag utan överdrift kunde tala om förtvivlan, så kunde jag också nå vad jag föresatt mig i fråga om Rissen – en dom, en avrättning – och ändå inte ha kommit en tum längre mot det jag egentligen strävade efter. För första gången i mitt liv anade jag vad makt var, kände den i min hand som ett vapen – och förtvivlade.

Det gick en viskning genom polishuset. Ingen visste något, ingen hade sagt något bestämt, men alla hade hört det som en halv andning, där man möttes i trappor och korridorer utan vittnen inom hörhåll: ”Polisministern själv – Tuareg – har ni hört det – häktad – bara ett rykte – häktad för statsfientlig sinnesart – tsss – – ”

Vad tänkte Karrek om detta, undrade jag för mig själv, han som stod Tuareg så nära och som själv varit så ivrig att få den nya lagen genomförd? Visste han om det? Kanske det rentav var han – – – ?

Jag hade ju ingenting med ryktet att göra, jag störtade mig i arbetet.

Vid middagsbordet undvek jag inte längre att möta Rissens blick. Om han nu genomskådade mig, skulle det i alla fall vara för sent för honom att avvärja slaget. För övrigt hade jag en egendomlig känsla av att han inte var riktigt verklig. Det som satt där vid bordet och nös i sin näsduk, ganska påtagligt och ljudligt, var ett slags hägring, en jämförelsevis ofarlig spegelbild av en ond princip, som jag ville komma tills livs. Jag hade slagit till, och i nästa ögonblick skulle slaget träffa – spegelbilden. Ändå försökte jag intala mig själv, att det var precis samma sak.

Inte förrän på hemvägen släppte den sövande förnimmelsen av dröm. Mina fötter blev tunga, då jag tänkte på att jag måste återse Linda. Jag hade en ledig kväll framför mig, och rätt snart skulle vi vara ensamma med varandra, vi två, öga mot öga. Jag visste inte hur jag skulle uthärda det.

Så kom då den stunden. Hon måtte ha väntat på den. I dag var det hon som drog fram stolarna och hon som skruvade på radio – men programmet hörde ingen av oss, lika litet nu som då.

Vi satt länge tysta. Jag letade förstulet i hennes ansikte – det såg ut att arbeta där inne bakom orörligheten. Men hon teg. Om jag ändå hade misstagit mig – om mina farhågor i morse hade varit sanna?

– Har du angivit mig? frågade jag med tjock röst.

Hon skakade på huvudet.

– Men du tänker göra det?

– Nej, Leo, nej nej.

Sedan var hon tyst igen, och det fanns ingen fråga jag kunde göra. Jag visste inte hur jag skulle stå ut. Till

sist slöt jag ögonen och lutade mig tillbaka i stolen, undergiven inför något okänt, men oundvikligt. I minnet dök där upp en ung man, som vi haft under sprutan, han som först hade talat om de hemliga sammankomsterna i dårarnas sekt. Han hade sagt något om det hemska i att tiga, om hur hjälplöst blottad en tigande är, och jag förstod honom just nu.

– Jag vill tala med dig, sade hon äntligen med svårighet. Länge. Du måste höra på. Vill du det?

– Ja, sade jag. Linda, jag har gjort dig illa. Hon log ett litet darrande leende.

– Du har brutit upp mig som en konservburk, med våld, sade hon. Men det räcker inte. Efteråt har jag förstått, att antingen måste jag dö av skam, eller också måste jag fortsätta frivilligt. Får jag fortsätta? Vill du ha lite mer av mig, Leo?

Jag kunde inte svara, och från och med nu kan jag inte redogöra för vad som hände inom mig själv, eftersom inte den minsta del av mig gjorde annat än lyssnade. Jag har den bestämda uppfattningen, att jag ända dittills aldrig hade lyssnat i hela mitt liv. Vad jag förut kallade lyssna var väsenskilt från detta. Då hade mina öron gjort tjänst på sitt håll, mina tankar på sitt, mitt minne registrerat allt mönstergillt och mitt intresse ändå legat någon annanstans, jag vet inte var. Nu: jag visste ingenting annat än vad hon berättade, försvann i det, var hon.

– Du vet redan något om mig, Leo. Du vet, att jag har drömt om att döda dig. I natt, när all skam och rädsla var borta, trodde jag att jag skulle kunna det, men nu vet jag att jag inte kan. Jag kan bara drömma förtvivlade drömmar. Och ändå tror jag inte det är rädsla för straff, som hindrar mig. Jag kanske kan förklara det senare. Det är något annat jag vill tala med dig om nu. Jag vill tala om barnen, och det – och det som jag har kommit underfund med om barnen. Det är långt. Jag har aldrig vågat säga något om det. Jag ska börja från början, med Ossu.

– Minns du, när jag gick med Ossu? Minns du, att vi hela tiden hade klart för oss, att det måste bli en pojke? Jag vet inte, om du bara gick in på min önskefantasi, men åtminstone sa du, att du också trodde det skulle bli en pojke. Vet du, jag tror jag skulle blivit förfärligt förolämpad, om det hade blivit en flicka – jag skulle ha uppfattat det som en oförrätt mot mig, mig, som var en så lojal medsoldat, att jag själv gladligen skulle dött, om ett medel hade blivit uppfunnet, så att kvinnor blev överflödiga. Ja, för jag uppfattade dem som ett nödvändigt ont – ännu så länge nödvändigt. Visst hade jag reda på att vi officiellt betraktades som lika värdefulla eller nästan lika värdefulla som män – men bara i andra hand, bara därför att vi kunde föda nya män, och nya kvinnor också förstås, som i sin tur kunde föda nya män. Och hur det än sved i min fåfänga – man vill ju så gärna ha ett litet, litet värde, nej, det är inte sant, man vill ha ett stort stort värde – hur det sved, så medgav jag ju i alla fall, att jag *var* inte så mycket värd. Kvinnor *är* inte lika bra som män, sade jag till mig själv, de har inte lika stora kroppskrafter, kan inte lyfta så tungt, härdar inte ut lika bra i bombregnet, deras nerver är inte lika dugliga i ett fältslag, de är överhuvudtaget sämre krigare, sämre medsoldater än männen. De är bara ett medel att framställa krigare med. Att man sätter dem lika högt officiellt, det är en artighet, alla vet, att det är en artighet, för att de ska vara glada och tillmötesgående. Det kanske kommer en tid, tänkte jag, då det visar sig att kvinnor är överflödiga, då man kan tillvarata deras äggstockar och kasta resten i kloaken. Då kan hela Staten fyllas med män, och man behöver inte kasta bort några kostnader på att ge flickor näring och utbildning. Visst var det en underligt tom känsla ibland att veta, att man bara var ett förvaringsrum, tills vidare nödvändigt, men alldeles för dyrbart. Nå, men när jag nu var så ärlig att jag erkände det – skulle det inte då ha varit en *för* stor besvikelse, om jag första gången jag födde hade fått något som också bara var ett förvaringsrum? Men det blev inte så, Ossu var lyckligtvis en blivande man, jag hade nästan fått en mening. Så lojal var jag på den tiden, Leo.

– Ja, så såg jag honom växa och börja gå, och under tiden gick jag med Maryl. Sedan jag väl slutat amma

honom, såg jag honom ju bara mornar och kvällar, innan jag gick till mitt arbete om morgonen och när jag kom hem om kvällen – men det var så underligt. Jag visste med hela min övertygelse, att han var Statens, att han redan uppfostrades i barnvåningen hela dagen till en blivande medsoldat och att samma uppfostran sedan skulle fortsättas i barnlägret och i ungdomslägret. Frånsett arvsmassan, som jag ju visste var viktig – och i vårt fall fullt i sin ordning, så långt det kunde kontrolleras – och som ju för resten inte heller är "vår" egendom, eftersom den är ärvd från andra medsoldater före oss – så hade jag alldeles klart för mig, att hans blivande väsen berodde på hans chefer i barnvåningen, i barnlägret, i ungdomslägret, på deras eget exempel och på de regler de följde i sin uppfostran. Men jag kunde inte låta bli att lägga märke till en rad lustiga smådrag, som jag kände igen från dig och från mig själv. Jag lade märke till hans sätt att rynka på näsan, och jag tänkte: Så lustigt, så gjorde jag själv när jag var liten! – På så sätt kom jag tillbaka i min son. Det var en stolt känsla: i honom höll jag nästan på att växa upp till man! Och jag lade märke till hans skratt, som påminner så mycket om ditt. På så sätt fick jag nästan vara med om din barndom. Och hans sätt att vrida på huvudet, du vet, och något i formen på ögonen – – Det var inte konstigt alls, men det gav mig en brottslig känsla av äganderätt. "Det märks att han är vår", tänkte jag, "son", tillade jag skuldmedvetet, för jag visste ju att det inte var någon lojal känsla. Den var inte det, nej, men den fanns där. Det värsta var att den blev starkare, och allra starkast när det gällde den lilla ofödda jag bar på. – Du minns kanske, att Maryls födelse var komplicerad och tog lång tid? Det är säkert vidskepelse, men jag inbillade mig redan då, och jag har inte kunnat bli kvitt den tanken, att det berodde på att jag var så ovillig att släppa henne ifrån mig. När Ossu föddes, var jag ännu en mor helt i Statens anda, en som bara föder åt Staten. Då Maryl föddes, var jag en självisk, en snål djurhona, en som födde åt sig själv och tyckte hon hade rätt över det hon födde fram. Mitt samvete sa mig, att jag hade orätt, att sådana tankar inte fick tänkas, men inga känslor av skuld och skam kunde driva bort den där girigheten, som hade vaknat i mig. Om jag har några anlag för härsklystnad – de är inte stora, Leo, medge det! – men de finns – så kom de fram under tiden efter Maryls födelse. De korta stunder Ossu var hemma, bestämde jag över honom, härskade över honom så mycket jag kunde, bara för att känna att han ännu var min. Och han lydde – för lär man sig något i barnvåningen, så är det ju först och främst att lyda order, och jag visste, att det åtminstone hade jag rätt till ännu så länge, det hörde till Statens vilja och medsoldaternas fostran. Men det var ju bara förevändningar. Inte var mitt sätt mot Ossu *egentligen* någon gärd åt Staten. Det var ett försök att ta ut allt av äganderätt som kunde tas ut på den korta tid jag ännu hade honom kvar i hemmet.

– Då Maryl föddes, var jag själv förvånad över hur lugnt jag tog att hon var en flicka, kanske inte bara lugnt för resten: jag var till och med nöjd. Hon var inte i första hand Statens så mycket som en pojke skulle varit, hon var mer min – hon var mer jag, eftersom hon var flicka.

– Hur ska jag beskriva det jag sedan fick vara med om? Du vet, Maryl är ett underligt barn. Hon var varken du eller jag. Det är möjligt, att några farföräldrar eller morföräldrar har dykt upp i hennes väsen – men jag visste det inte, och det låg så långt tillbaka. Hon var helt enkelt Maryl. Det låter så enkelt, men det var så underligt. Hon måste ha sett saker och ting på ett eget sätt redan då, redan innan hon kunde tala. Och sedan – ja, du vet. Du vet, att hon är något för sig.

– Jag märkte, att mitt giriga grepp hade lossnat. Maryl var inte min. Långa stunder kunde jag sitta och höra hur hon sjöng för sig själv, eller läste eller vad jag ska kalla det – fantastiska drömhistorier, som hon aldrig hade lärt sig i barnvåningen. Var hade hon dem då ifrån? Inte kan drömsagor följa med arvsmassan och dyka upp i sena led! Hon hade sin egen melodi, och hon hade den inte från oss och inte från barnvåningen. Förstår du, att tanken gjorde mig vimmelkantig och förskräckt? Hon var Maryl. Hon var inte likadan som någon annan. Inte en formlös lera, som du eller jag eller Staten bara hade att forma efter vilket mönster som helst. Inte min egendom och skapelse. Jag var fascinerad av mitt eget barn, på ett nytt, skyggt, främmande sätt. När hon var i min närhet, var jag stilla och avvaktande. Det gick upp för mig, att Ossu väl också var något för sig, fast han redan hade kommit så långt att han förstod sig på att gömma sig. Jag ångrade att jag

hade varit så girig över honom, och jag lämnade honom äntligen i fred. Den tiden var full av undran och spänning och liv.

– Då upptäckte jag att där var ett nytt barn på väg. Ingenting var väl naturligare – men för mig blev det något överväldigande. Att jag var rädd är inte rätta uttrycket. Jag var ju inte rädd för att något skulle hända mig, inte för födseln eller något sådant. Jag var skräckslagen därför att jag tyckte att jag urskilde det ofattbara för första gången. Det skulle bli mitt tredje barn, och ändå tyckte jag att jag aldrig förrän då hade vetat vad det var att föda. Det föll mig inte in mer, att jag var en för påkostad produktionsmaskin. Inte var jag en girig ägare heller. Vad var jag då? Jag vet inte. En som inte själv rådde över vad som skedde – och ändå nästan upplyft till extas för att det måste ske genom mig. Inne i mig levdes ett väsen fram – och det hade redan drag – det hade redan egenart – och jag kunde inte förändra den – – – Jag var en gren som blommade och jag visste ingenting om min rot eller stam, men jag kände hur saven kom ur okända djup – – –

– Så länge måste jag tala, och ändå vet jag inte om du förstår mig. Jag menar: om du förstår, att det är något under och bakom oss. Att det skapas i oss. Jag vet att det här inte får sägas, för det är bara Staten, som äger oss. Men jag säger det ändå till dig. Allting är meningslöst annars.

Hon tystnade, och jag satt stum, fast det kändes som om jag ville skrika. Här är allt det jag har kämpat emot, tänkte jag som i dröm. Allt det jag har kämpat emot och varit rädd för och längtat efter.

Hon visste ingenting om dårarna och deras ökenstad, och ändå skulle hon falla under lagen lika obönhörligt som de, hon som drömde om ett annat sammanhang än Statens. Dessutom: jag skulle göra det själv. Kände jag inte redan detta andra sammanhang, laglöst och ofrånkomligt, mellan henne och mig!

Jag skälvde från huvud till fot. Jag ville säga: ja, ja! Det skulle varit en lättnad som när en alldeles uttröttad människa får falla i sömn. Jag var löst ur ett sammanhang som höll på att kväva mig och räddad in i ett nytt, självklart, enkelt, som bar men inte band.

Mina läppar brottades med ord som inte fanns och inte kunde sägas. Jag ville gå, jag ville handla, jag ville bryta allt och göra allt nytt. Det fanns ingen värld för mig längre, ingen plats att bo på. Ingenting annat än det fasta sammanhanget mellan Linda och mig.

Jag gick fram till henne, föll på knä på golvet och lade huvudet i hennes knä.

Jag vet inte, om någon människa har gjort så förr eller om någon kommer att göra det igen. Jag har aldrig hört talas om det. Jag vet bara att jag var tvungen, och att det innehöll allt det jag ville säga och inte kunde.

Hon måste ha förstått det. Hon lade handen på mitt huvud. Vi förblev i den ställningen länge, länge.

Sent på natten sprang jag upp och sade:

– Jag måste rädda Rissen. Jag har angivit Rissen.

Hon frågade inte. Jag rusade upp till portvakten, väckte honom och bad att få låna hustelefonen. Då han hörde, att det gällde ett samtal med polischefen, gjorde han inga svårigheter.

Till Karrek var det omöjligt att komma fram, han hade givit sträng order om att ingen fick störa honom om natten. Efter mycket krångel och spring hit och dit kom äntligen en förnuftig vakt till telefonen och lugnade mig med att inget ärende ju ändå kunde avgöras i natt. Ville jag däremot träffa polischefen en timme före arbetstid i morgon bittida, skulle han i varje fall underrätta honom, och jag kunde infinna mig i tid och höra efter om han tog emot.

Jag återvände till Linda.

Fortfarande frågade hon inte. Jag vet inte om det var för att hon förstod allt eller för att hon väntade på att jag själv skulle säga något. Men jag kunde inte tala, inte ännu. Min tunga hade alltid varit ett smidigt och pålitligt verktyg, men nu vägrade den att göra tjänst mer. Alldeles som jag nyss hade lyssnat för första gången i mitt liv, visste jag, att om jag nu ville tala, måste det vara på ett nytt sätt, som jag ännu inte var mogen för. De lager av mig själv, som nu skulle komma till tals, hade väl aldrig förr format några ord. Ännu behövdes det inte heller. Jag hade sagt vad jag måste – och Linda hade förstått mig – då jag lade huvudet i hennes knä.

Vi teg igen, men det var en tystnad av annat slag än den som förr hade plågat mig. Nu var det bara att vi väntade tåligt tillsammans, och vi var över det svåraste.

På natten, då ingen av oss kunde somna, sade Linda:

– Tror du det finns fler som har varit med om det här? Kanske bland dina undersökta. Jag måste finna dem.

Jag tänkte på den genomskinliga lilla kvinnan, som jag stött ut ur hennes falska tillförsikt med en sådan avundens njutning. Vilken bitter misstro hade hon kommit fram till nu? Jag tänkte på dårsekten, som låtsades sova bland beväpnade. De var väl allesammans i fängelse vid det här laget.

Senare sade hon:

– Tror du det finns fler som har varit med om det där – andra? Som har börjat förstå vad det är att föda? Andra mödrar? Eller fäder? Eller älskande? Som inte har vågat säga vad de har sett, men vågar när någon annan vågar. Jag måste finna dem.

Jag tänkte på kvinnan med den djupa rösten, hon som hade talat om det organiska och det organiserade. Hade hon undgått fängelset, så visste jag i alla fall inte var hon fanns.

Och senare, långt bortifrån, som ur ett hav av sömn:

– Kanske det kan växa fram en ny värld av sådana som är mödrar – antingen de är män eller kvinnor, och antingen de har fött barn eller inte. Men var finns de?

Då spratt jag upp och blev klarvaken och tänkte på Rissen, som hela tiden hade vetat vad som fanns i mig och trevat och sökt efter det, tills jag hade överlämnat honom åt döden. Jag stönade högt och tryckte mig häftigt intill Linda.

En timme före arbetstid infann jag mig på polishuset. Karrek tog emot.

Jag förstod, vilken verklig väntjänst det var, att han stigit upp så tidigt för att ta emot mig, till på köpet utan att veta mitt ärende. Antagligen väntade han sig något helt annat än vad jag hade att komma med, ett avslöjande av någon väldig spionliga eller något i den stilen.

– Jag – jag satte det där tecknet på – – – , började jag stammande.

– Jag känner inte till några tecken, sade han lent och kallt. Vad menar ni, medsoldat Kall?

Jag förstod, att han ansåg sig ha vittnen. Också i ett polishus finns det ju ledningar i väggen, öron och ögon att räkna med, och det finns säkert omständigheter, där själve polischefen måste vakta sig väl. Jag tänkte på det viskande ryktet om Tuareg.

– Jag tog fel, sade jag (som om nu det kunde hjälpa upp någonting!). Jag menar – jag menar: jag har skickat

in en angivelse. Jag ämnar bara – be att få ta den tillbaka.

Med en min av yttersta tillmötesgående ringde Karrek och lät hämta in en packe papper, där han sökte fram min angivelseskrift. Han lät min väntan bli lång, innan han såg upp med en glimt i ögat.

– Omöjligt, sade han. Även om inte den angivne redan vore häktad – och det är han – skulle polisen naturligtvis inte kunna underlåta att ta hänsyn till en så utomordentligt välmotiverad anklagelse. Er anhållan beviljas inte.

Jag stirrade honom i ansiktet, men det var uttryckslöst i sin laddade orörlighet. Antingen var han övervakad, och då vågade han inte visa någon eftergivenhet för mina böner, särskilt inte efter mina vanvettiga inledningsord. Eller också – hade jag redan råkat i onåd. Vad hade Karrek för nytta av en hantlangare som sviktade!

Hur som helst var det omöjligt att just nu tala uppriktigt med polischefen.

– I så fall, sade jag, kan jag bara be – att – att – han inte blir dömd till döden åtminstone.

– Det hör inte alls till mitt område att bestämma sådant, sade Karrek kallt. Hans dom beror helt och hållet på domaren. Jag kan för övrigt upplysa om att hans fall redan har tilldelats en viss domare, men jag anser mig inte ha rätt att säga er namnet, eftersom det vore en klart brottslig handling att försöka påverka en domare i förväg.

Jag kände benen svikta under mig och måste gripa tag i skrivbordet för att inte falla. Karrek märkte det inte eller låtsades inte märka det. I min nöd tänkte jag: om han nu är övervakad och inte vågar visa sin gamla vänskap, så kanske han ändå hjälper mig sedan, i hemlighet. Allt det här är bara spel. Jag har ju alltid förr kunnat sätta mitt hopp till honom.

Jag rätade på mig, såg Karrek småle elakt och hörde honom säga med honungslen artighet:

– Det kanske intresserar er att veta, att det blir ni, som får verkställa kallocaininsprutningen i fallet Edo Rissen. Ni är ju den närmaste till det, eftersom den ordinarie insprutaren just själv befinner sig under sprutan. Man hade kunnat förordna någon av kursdeltagarna, men man tyckte man ville bevisa er den hedern.

Först senare slog mig misstanken, att detta inte var sant, att Karrek först i det ögonblicket fick lust att tvinga mig vara med, antingen för att återföra mig till reda och energi med så drastiska medel – eller helt enkelt bara för att pina mig.

I vilket fall som helst blev det som han sagt. Efter middagsrasten kallades jag till rättsundersökning i fallet Edo Rissen, och mina kursdeltagare fick jag sysselsätta bäst jag kunde. Bakom mig hade jag en så kaotisk förmiddag, att jag flera gånger varit nära att avbryta och skylla på sjukdom. Att jag trots allt lyckades hålla mig uppe berodde på att jag måste, att jag *ville* vara med vid Rissens undersökning och dom, mindre för att inverka på tingens gång – det trodde jag knappt var möjligt – än för att ännu en gång få se och höra den man jag varit så rädd för och trott mig hata så djupt.

I förhörssalen var redan en rätt ansenlig skara samlad. Jag urskilde den höge militär, som tjänstgjorde som domare, och de två sekreterarna, som satt och stirrade på sina tomma skrivblock. Vid domarens sida satt personer i militär- och polisuniform – förmodligen rådgivande specialister på olika områden, psykologer, statsetiker, ekonomer och andra – och i stigande halvcirkel framför alla dessa satt kursdeltagarna, Rissens egna kursdeltagare, i arbetsuniform. Till en början såg jag deras ansikten som hudfärgade dimfläckar i uniformsgyttret. Så föll det mig in att se efter, hur de reagerade. Med ansträngning höll jag fast ett par

ansikten, det ena efter det andra, men de verkade som masker. Jag släppte dem, och de flöt ut i dimma som förut. I samma ögonblick öppnades dörren och Rissen i handbojor fördes in.

Han såg sig om i salen utan att fästa sig vid någon särskild, inte heller vid mig. Och varför skulle han ha fäst sig vid mig? Han kunde varken veta att jag hade angivit honom eller att jag slukade alla hans rörelser och miner i hungrig förtvivlan. En skymt av hopp for igenom mig: kanske inte bara jag – kanske någon mer än jag satt här med samma hungriga förtvivlan bakom masken? Kanske många?

Då han satte sig till rätta i stolen, oansenligt-civilt som hans vana var – ibland kunde man tycka, att han nästan försvann mitt i sin handfasta kroppslighet, kanske för att han inte trängde sig på en mer än ting och träd och djur gör – slöt han ögonen och smålog. Det var ett hjälplöst och lite trött leende, som inte hade ärende till någon – som om han hela tiden insåg sin absoluta ensamhet och fann sig i den, till och med sökte sig till ro i den, så som jag kan tänka mig att en sömnig polarvandrare söker sig till ro i kölden, fast han vet att den ska söva honom för alltid. Och medan kallocainet verkade, spred sig detta hjälplösa leende som en frid över hans fårade ansikte. Om det så dröjt timmar innan han talade, kunde man inte slitit sina blickar ifrån det. Var hade jag förr haft mina ögon, eftersom jag aldrig märkt, vilken egenartad värdighet det låg hos denne civile och mjukt ledige man, som jag alltid hade funnit löjlig! En värdighet, som var helt skild från den strama militära värdigheten, därför att den just bestod i en fullständig likgiltighet för hur han verkade. Då han öppnade ögonen och började tala, hade man ett intryck av att han lika gärna kunde suttit så där tillbakalutad i vilken stol som helst, stirrat upp i takets vita ljus och talat utan en droppe kallocain i sig, talat i samma ordalag som nu, därför att den rädsla och den skam, som höll oss andra tillbaka, hos honom hade ätits upp av ensamhet och hopplöshet. Jag kunde själv ha gått till honom och bett honom tala, och han skulle kanske gjort det, frivilligt som Linda, bara som en gåva. Han skulle sagt allt om det jag ville höra, om dårarna och deras hemliga tradition, om Ökenstaden, och om sig själv, hur han hade tvingats ut i det okända på sitt sätt så som Linda hade tvingats på sitt – allt, om jag inte hade valt att leka fiende i min vilda rädsla, då jag märkte att något förbjudet hos mig svarade på hans ton med samma klang och aldrig skulle låta sig tystas igen. Han skulle talat längre då än man nu kunde få honom att tala, kanske om viktigare saker, och gjort mig medveten om verkligheter i mig själv, som jag nu aldrig skulle upptäcka. Jag hade inget överväldigande medlidande med honom för att han skulle dömas och dö, men jag var vild av bitterhet över att ha stympat mig själv med att ange honom. Och jag lyssnade lika uppslukande som jag hade lyssnat till Linda, bara med större ångest.

Jag hade velat veta något om honom själv. Men han talade inte om något personligt. Allmänna frågor fyllde honom till bristningsgränsen.

– Just det, sade han, just det. Så är jag här då. Som det måste bli. En tidsfråga. För att säga sanningen. Kan ni höra sanningen, ni? Alla är inte sanna nog för att höra sanningen, det är det sorgliga. Den kunde vara en bro mellan människa och människa – så länge den är frivillig, ja – så länge den ges som en gåva och tas emot som en gåva. Är det inte underligt, att allting mister sitt värde, så fort det upphör att vara gåva – till och med sanningen? Nej, det har ni förstås inte märkt, för då skulle ni se att ni var barskrapade, utblottade inpå nakna skelettet – och vem orkar se det! Vem vill se sin ynkedom, innan han blir tvungen! Inte tvungen av människor. Tvungen av tomrummet och kölden – fimbulkölden, som hotar oss allihop. Gemenskap, säger ni – gemenskap? Sammansvetsade? Och det ropar ni från var sin sida av en avgrund. Fanns det ingen punkt, ingen enda, ingen enda, i släktenas långa utveckling, där man kunde valt en annan väg? Måste vägen gå över avgrunden? Ingen punkt, där man kunde hindrat Maktens pansarvagn från att rulla mot tomheten? Går det någon väg över döden till nytt liv? Finns det ett heligt ställe, där ödet vänder sig?

– Jag har grubblat i åratal, var det stället kan ligga. Om vi ska vara där, när vi har slukat grannstaten, eller grannstaten har slukat oss? Kommer det då att växa vägar mellan människorna lika lätt som det växer vägar mellan städer och distrikt? Måtte det bara komma snart då. Måtte det komma, måtte det komma, med alla

sina fasor! Eller hjälper inte det heller? Har pansarvagnen vuxit sig så stark innan dess, att den inte låter sig göras om längre från gud till verktyg? Kan någonsin en gud, om han också är den dödaste av alla gudar, lämna ifrån sig sin makt frivilligt? – Jag ville så gärna tro, att där fanns ett grönt djup i människan, ett hav av oskadd växtkraft, som smälte alla döda rester i sin väldiga behållare och läkte och skapade i evighet ... Men jag har inte sett det. Vad jag vet är, att av sjuka föräldrar och sjuka lärare fostras ännu sjukare barn, tills det sjuka har blivit norm och det friska en skräckbild. Av ensamma föds ännu ensammare, av rädda ännu räddare. – – – Var kan en enda rest av hälsa ha gömt sig kvar för att växa och bryta sig igenom pansaret! – – De stackars människorna, som vi kallade dårar, lekte med sina symboler. Det var ändå något – de visste åtminstone att det fanns något som de saknade. Så länge de visste vad de gjorde, fanns det ändå något kvar. Men det leder ju ingenstans! Vart kan något leda! Om jag ställde mig vid en metrostation när skarorna vällde upp som tätast, eller på ett stort festmöte med högtalare framför mig – så skulle mina rop ändå inte tränga längre än till några få trumhinnor i den millionmila Världsstaten, och från dem skulle de studsa tillbaka som tomt ljud. Jag är en kugge. Jag är ett väsen som de har tagit livet ifrån. – – Och ändå: just nu vet jag att det inte är sant. Det är kallocainet förstås, det gör mig oförnuftigt hoppfull – allt blir lätt och klart och lugnt. Jag lever i alla fall – trots allt vad de har tagit ifrån mig – och just nu vet jag, att *vad jag är tar vägen någonstans.* Dödens makter har jag sett breda ut sig över världen i allt vidare och vidare ringar – men måste inte då livets makter också ha sina ringar, fast jag inte har kunnat urskilja dem? – – Ja ja, jag vet, att det är kallocainet som verkar, men kan det inte vara sant för det?

På vägen till undersökningssalen hade vilda fantasier virvlat runt i min hjärna – hur alla åhörarna på en gång av någon mystisk orsak riktade sin uppmärksamhet åt annat håll och jag kom åt att viska mina frågor i Rissens öra ... Redan då visste jag att det var en dagdröm som inte kunde gå i uppfyllelse, och det visade sig naturligtvis också, att ingen enda av åhörarna, ännu mindre alla på en gång, släppte Rissen med sina uppmärksamma blickar. Men underligt nog: även om jag haft tillfälle, skulle jag inte haft något att fråga. Vad brydde jag mig om Ökenstaden mer, vad brydde jag mig om dårarnas traditioner! Ingen ökenstad var så svåråtkomlig och så trygg som den jag var på väg emot, och den låg inte på mils avstånd i okänd riktning, utan nära, nära. Linda skulle vara kvar. Hon åtminstone skulle vara kvar.

Rissen suckade till och slöt ögonen, men öppnade dem igen.

– De anar! mumlade han, och hans småleende blev ljusare och mindre hjälplöst. De är rädda, de sätter sig till motvärn – alltså anar de. Min hustru anar, när hon inte vill höra, utan tystar ner mig. Kursdeltagarna anar, när de sätter på sig sina överlägsnaste miner och gör sig löjliga över mig. Det kan ha varit någon av dem, som har angivit mig, min hustru eller någon av kursdeltagarna. Vem som än har gjort det – *har anat.* Då jag talar, hör de sig själva. Då jag rör mig och är till, är det sig själva de blir rädda för. Å, om det ändå ville finnas, det gröna djupet, det oförstörbara – och nu tror jag att det finns. Det är väl kallocainet, men jag är ändå glad – att jag – – kan tro det – – –

– Min chef, sade jag till domaren med en röst som jag förgäves sökte göra stadig, får jag ge honom en spruta till? Han håller redan på att vakna.

Men domaren skakade på huvudet.

– Det är ju nog, sade han. Fallet är tillräckligt tydligt redan. Eller hur, mina rådgivare – är ni inte överens med mig i det fallet?

Rådgivarna sorlade instämmande och drog sig tillbaka med domaren för att överlägga. Just som de öppnade dörren till rummet bredvid, inträffade något oväntat. En ung man ur Rissens kurs sprang upp från sin plats mitt i den stigande halvcirkeln, rusade ner till podiet, där jag höll på att lindra den undersöktes illamående vid uppvaknandet, och tecknade vilt åt de utgående att stanna.

– Det är jag, som har vållat allt det här! ropade han förtvivlat. Det var jag som angav min chef Edo Rissen för statsfientlig sinnesart! I morse på väg till arbetet lade jag min angivelse i brevlådan; när jag kom fram var han redan häktad! Men alla här som har hört honom – – alla här som har hört honom – – måste inse – –

Jag hade stigit ner från podiet, gått fram till den unge mannen och lagt handen över hans mun.

– Lugna er, viskade jag, ni vinner ingenting, ni gör er själv olycklig och räddar ingen. Andra har också angivit honom.

Högt sade jag:

– Sådana störande uppträden av personer som har råkat ur jämvikten får absolut inte tillåtas medan undersökningen pågår. Ni, medsoldat där på första bänken, vill ni slå i ett glas vatten och räcka hit. Man måste ju förstå och ursäkta, att det förvirrar en lojal ungdom, när han blir tvungen att ange sin chef. – Men lugna er, lugna er, ni behöver visst inte ta det så hårt. Ni behöver visst inte stå och försvara er offentligt. Ni är fullt rättfärdigad ändå.

Förvirrad drack han vattnet och stirrade på mig. Då han gjorde min av att vilja säga något mer, tystade jag energiskt ner honom och lovade tala med honom efter undersökningens slut. Han satte sig ytterst på första bänken och slöt ögonen.

När jag sprang upp på podiet igen, hade Rissen vaknat helt och hållet. Han satt stilla och såg rakt ut i luften, och fortfarande log han för sig själv i sin ensamhet, men nu var leendet bittert. Plötsligt reste han sig vacklande ur stolen och tog några steg ut mot salen. Jag varken kunde eller ville hindra honom.

– Ni som har hört mig – – , började han med en röst, som trängde in i minsta vrå, och ändå ropade han inte, utan talade mörkt och lågt. Tills jag dör kommer jag att höra klangen och intensiteten i hans mörka låga röst. Två polismän, som hela tiden hållit sig beredda i bakgrunden, rusade fram, satte munkavle på honom och ledde honom tillbaka till stolen. Salen var dödstyst, då äntligen domaren med rådgivarna efter sig taktfast och avmätt tågade upp på podiet och ställde sig på sin plats för att avkunna domen. Hela salen reste sig. Också Rissen lyftes i givakt av de båda polismännen.

– En bacillbärare kan desinficeras, sade domaren i högtidlig kommandoton. Men en individ, som till den grad genom själva sin hållning, själva sin andedräkt sprider missnöje med alla våra institutioner, misströstan om framtiden, defaitism i fråga om grannstatens försök till rövartåg mot våra områden, han kan aldrig desinficeras. Han är skadlig för Staten på vilken plats och i vilket arbete han än befinner sig och kan inte oskadliggöras annat än genom döden. Denna dom avkunnar jag i enighet om inte med de flesta så likväl med de bästa av de råd jag erhållit från därtill utsedda sakkunniga. Edo Rissen är dömd till döden.

En högtidlig tystnad mötte den avkunnade domen. Den unge mannen, min medangivare, satt stel på sin plats, vit som ett lakan. Rissen, fortfarande med munkavle, fördes ut. Då dörren stängdes efter honom, stod jag alldeles intill. Utan att veta det hade jag följt honom steg för steg så långt jag kunde komma.

Då jag sedan såg mig om, var den unge mannen försvunnen. Eftersom han var en av kursdeltagarna, måste man ju ändå kunna få tag i honom. Mina tankar ältade mekaniskt några vardagliga frågor: vem ska nu leda Rissens kurs, förmodligen någon av de längst hunna lärjungarna, vem ska leda min kurs om jag får överta Rissens, ja det finns ju så mycket folk att ta, fast egentligen hade vi inte haft råd att vara av med en enda, snart är den här kursen äntligen färdig, så man kan börja med en ny ... Det var skramlet från en kvarn som malde tomning. Själv fanns jag någonstans där det var stilla och mörkt.

Då jag kom tillbaka till min egen föreläsningssal och stod framför en lyssnande halvkrets, förvillande lik den jag lämnat, om man bara bortsåg från domare och rådgivare, måste jag ändå till sist skylla på illamående

och gå hem. Jag kunde inte spela komedi längre.

Jag gick in i föräldrarummet, stängde dörren efter mig, fällde ut sängen och kastade mig ovanpå i ett slags halvdvala. Nattlampan brann, fläkten surrade; utanför hörde jag hembiträdets steg och sysslor. Jag hörde dörren smälla igen, när hon gick och hämtade barnen. Sedan Maryls och Lailas röster och stoj och hembiträdets försök att dämpa dem. Jag hörde knarrandet i mathissen och slamret då tallrikarna sattes fram. Men jag hörde inte Lindas röst, som var det enda jag väntade på.

En knackning på dörren kom mig att spritta upp, och hembiträdet frågade i dörrspringan:

– Önskar ni mat, min chef?

Jag slätade till håret och gick ut. Men Linda var inte där. Klockan var redan långt över vanlig kvällsmattid. Förgäves letade jag i minnet efter något som hon skulle ha för sig – hon brukade ju åtminstone alltid komma hem och äta först – men för Lindas skull dög det inte att visa någon tvekan inför hembiträdet.

– Å, ja visst, sade jag tveksamt, jag vill minnas att hon sa till, att hon skulle vara borta ... Slarvigt av mig, jag har alldeles glömt vad det var.

Barnen fick gå och lägga sig, och jag väntade ännu. Hembiträdet gick, men ingen Linda hade kommit. I min oro gick jag upp och ringde till Olycksfallscentralen utan att bry mig om vad portvakten skulle tänka. Under dagens lopp hade naturligtvis en del olyckor inträffat i Kemistaden n:r 4, ett par trafikolyckor på linjer som jag inte kände till och åtskilliga strejkande ventilatorsystem med två dödsfall och ett par osäkra fall, men alltsammans i andra distrikt än där Linda arbetade.

Det värsta var att jag inte kunde sitta och vänta längre. På mitt regemente firades en fest den kvällen, och jag kunde inte utebli utan tvingande skäl. Mitt arbete hade jag inte kunnat sköta, men sitta och låta tal och föredrag och trumvirvlar gå tvärsigenom öronen, det skulle jag väl ändå orka. Bara jag hade vetat var Linda var.

Hon hade talat om att söka upp människor. Hon ville finna andra som också hade nått in till den där självklara samhörigheten. Men visste hon var de fanns? Var hade hon börjat sitt sökande?

Då det blev tid, gick jag – rent mekaniskt, utan att det fallit mig in att jag kunde skolka.

Jag skulle aldrig se Linda mer.

Det hade varit min mening att höra på föredraget, men det gick dåligt. Gång på gång tog jag inre spjärn för att samla mig, och gång på gång lyckades jag följa några satser. Så mycket minns jag, att det handlade om statslivets utveckling från den primitivaste splittring, där de enskilda, var för sig ett ensamt centrum, levde i ständig osäkerhet – osäkerhet gentemot naturens makter och osäkerhet gentemot andra likadana ensamma centra – och till den färdiga Staten, som var de enskildas enda mening och berättigande och skänkte dem en säkerhet utan vank och lyte. – Sådan var den röda tråden, men närmare detaljer skulle jag inte kunna upprepa, om det så gällde livet. Knappt hade jag på nytt tvingat mig till uppmärksamhet, förrän tankarna på Linda och Rissen och den nya värld som fanns och ville fram kom mig att glömma allt omkring mig. Då jag vaknade upp ur mina funderingar, kunde jag knappast sitta stilla. Inte bara mitt inre, utan mina senor och mina muskler ropade på uppbrott. Kunde jag inte genast sätta mig i gång, skulle jag när som helst sprängas av mina egna krafter – så kändes det.

Till sist närmade jag mig utgången, mitt under föredraget. Polissekreteraren på närmaste hörnestrad rynkade ogillande sina ögonbryn, och dörrvakten hejdade mig med en frågande blick. Jag sade mitt namn och visade upp min ovanjordslicens som identitetsbevis.

– Förlåt mig, medsoldat, men jag mår fruktansvärt illa, sade jag. Jag inbillar mig att det blir bättre, om jag får komma upp i friska luften ett par minuter. Jag är sjuk, jag har legat hela dagen, har måst vara borta från mitt arbete ...

Han skrev upp mitt namn, antecknade tidpunkten då jag gick och släppte sedan ut mig.

Jag tog hissen upp. Hos portvakten upprepade jag min anhållan och blev också här antecknad och utsläppt.

Jag steg ut på takterrassen.

Först visste jag inte vad det var som var sig olikt. Något absolut främmande slog mig till mötes från den ödsliga terrassen. Jag blev djupt förfärad utan att veta varför. Efter ett par sekunder förstod jag vad som skrämde mig. Larmet av flygplan, som brukade fylla luften natt och dag, var borta. Det var tyst.

Inne i boningshusen, djupt nere i arbetsvåningarna hade jag upplevt en relativ tystnad, där bullret från metronätet och från luften dämpades av väggar och jordlager och där fläktarna gick med svagt, sövande surr; en avtrubbning av alla ljud, alltid en lättnad och en vila, som när man känner sömnen sluta sitt musselskal omkring en och man blir ensam, liten och hopkrupen. Tystnaden på takterrassen liknade inte denna relativa tystnad. Den var gränslös.

På nattmarscher och på väg hem från föredrag och fester hade jag otaliga gånger sett stjärnorna lysa fram mellan planens rörliga silhuetter, och vad var det mer med det? De lyste ändå inte tillräckligt starkt för att göra den avskärmade ficklampan överflödig. Jag hade någon gång hört att de var solar långt borta, men jag kan inte minnas, att upplysningen gjort något nämnvärt intryck på mig. I den gränslösa tystnaden såg jag nu plötsligt rymderna sträcka sig från oändlighet till oändlighet och svindlade för det väldiga tomrummet mellan stjärna och stjärna. Ett vittomspännande Ingenting tog andan ifrån mig.

Då hörde jag något, som jag väl hade känt och sett verkningarna av, men aldrig förr hört: vinden. En lätt nattbris, som smög sig fram mellan murarna och satte oleandrarna på takterrassen i sakta rörelse. Och fast den kanske bara fyllde några få distrikt med sitt fina sus, kunde jag med all min vilja inte värja mig mot en övermäktig inbillning, att den var hela nattrymdens andedräkt, att den växte ut ur mörkret lätt och naturligt som när ett barn suckar till i sömnen. Natten andades, natten levde, och så långt ut i det oändliga jag kunde se pulserade stjärnorna som hjärtan och fyllde tomrummet med våg på våg av vibrerande liv.

Då jag vaknade till medvetande om mig själv igen, satt jag på muren kring takterrassen och frös, inte av köld, eftersom det var en varm, nästan het natt, utan av stark sinnesrörelse. Vinden fläktade ännu, fast svagare, och jag visste att den inte föddes ur rymdens mörker utan ur luftlagren nära jorden. Stjärnorna tindrade ännu lika klart, och jag påminde mig, att deras pulsslag av ljus var en synvilla. Men det betydde ingenting. Vad jag såg och hörde kunde vara hägringar; det hade ändå bara lånat sig till form åt ett annat världsallt, ett världsallt inifrån – där jag var van att möta ett torrt, skrumpet skal, som jag kallade mig själv. Jag tyckte att jag hade rört vid det levande djup, som Rissen ropat efter och Linda känt och sett. ”Vet du inte, att här rinner livet upp”, hade kvinnan sagt i min dröm. Jag trodde henne, och jag var viss om att *vad som helst kunde ske.*

Jag ville inte gå tillbaka ner till festen och föredraget. Nu var det mig likgiltigt, om någon lade märke till min frånvaro. Hela den myllrande verksamhet, som just nu utövades i tusen fest- och föreläsningssalar under jorden i Kemistaden n:r 4, föreföll mig långt borta och overklig. Jag hörde inte dit. Jag var med om att skapa en ny värld.

Jag ville gå hem, till Linda. Och om hon inte hade kommit, om jag inte träffade henne? Så ville jag fortsätta, gå till den unge mannen som också hade angivit Rissen, gå till Rissens hustru ... Var den unge

mannen bodde visste jag inte, men adressen till Rissens våning hade jag; den låg i laboratoriedistriktet, där jag hade licens och kunde komma och gå som jag ville. Han hade sagt: ”Min hustru anar – min hustru kan ha angivit mig”. Hade hon gjort lika förtvivlat motstånd som jag, då var hon också nära att förstå. Först hem, sedan till henne. Det fanns ingen tvekan i mig längre. Jag var med om att skapa en ny värld.

Ingen syntes till. Så omärkligt som möjligt gled jag över den låga muren som skilde takterrassen från gatan. I stillheten ekade mina steg på ett underligt sätt, men det föll mig inte in att jag skulle väcka någon uppmärksamhet, och det var heller ingen som hejdade mig. Eftersom inget flyg skymde, var stjärnljuset tillräckligt för att jag skulle kunna leta mig fram, och jag brydde mig inte om att tända ficklampan. Fast jag gick mol allena här uppe ovan jord, här nere under stjärnorna, hade jag en egendomlig förnimmelse av att inte vara ensam. Som jag var på väg till okända för att söka världens djupa levande sammanhang, så var kanske också Linda på väg någonstans, jag visste inte till vem. Och var det inte möjligt, att just nu någon annan i Världsstatens tusen städer var på väg som vi, eller kanske redan hade kommit fram? Var det inte möjligt att millioner människor var på väg, öppet eller fördolt, med eller mot sin vilja – i den väldiga Världsstaten, och varför inte också i grannstaten? Bara för några dagar sedan skulle en sådan tanke kommit mig att rygga, men hur kan man göra halt vid en statsgräns, om också en tusenmila, när man har känt att ens pulsar är drivna av hjärtan i världsalltet?

På avstånd hörde jag distriktsvaktens steg i taktfast marsch med en liten paus och ett litet skrapande för var gång han gjorde helt om. Det var lustigt att höra sådana ljud ute i fria luften. Vad tänkte egentligen vakten i sin ensamhet om den tysta natten? Ja – vad tänkte jag själv? Först nu hann jag undra, varifrån all denna tystnad kom.

Men bara ett ögonblick. Jag kunde inte lösa gåtan, och den var mig likgiltig. Viktigt var bara det ärende jag gick i.

Just då började ett avlägset surr stiga upp och växa till motordån. Flygmaskinerna var där igen. Om det var den föregående stillheten som gjorde bullret så överväldigande eller om det verkligen aldrig hade varit så starkt förr, kunde jag inte säga. Hur som helst var det så örondövande, att jag måste luta mig mot muren, medan trumhinnorna vande sig.

Hela luften var plötsligt mörk, tjock och mörk, men det vimlade i mörkret på ett sätt som jag inte kände igen. Alldeles intill mig kände jag mer än såg, hur fasta kroppar fyllde luften omkring mig. Jag drog fram min ficklampa och riktade den rakt framför mig. Den träffade en mänsklig skepnad på en halv meters avstånd. Fallskärmstrupper! Strax därpå hade jag väl tio starkare ficklampor i ansiktet och kände mig fattad kring armarna av kraftiga händer.

Eftersom jag inte kunde förmoda annat än att luftflottan hade nattövning, ropade jag så högt jag kunde för att överrösta larmet:

– Jag är sjuk, jag är på väg till metrostationen. Släpp mig, medsoldater!

Antingen de inte hörde eller de hade andra order – hur som helst släppte de mig inte. Sedan de undersökt mig och avväpnat mig – jag var ju i polis- och militäruniform för festens skull – bands jag väl och lastades på ett slags smal trehjuling, som några karlar hastigt fogat samman av lätta smådelar och som tycktes vara extra uttänkt för fångtransport. Jag blev alltså fastskruvad i baksätet, inte påfallande obekvämt, men utan möjlighet att röra mig, medan en av soldaterna hoppade upp på framsätet och satte fart.

Jag antog, att jag ofrivilligt hade kommit med som lekfånge i luftflottans övningar och insåg, att det enda jag hade att göra var att finna mig i uppskovet. På något sätt skulle jag ju i alla fall förr eller senare ta mig fram dit jag ville.

Överallt där vi rullade fram kastade vår lykta ett hastigt sken över ett kort vägstycke. För en kvart sedan hade ingen människa hörts eller synts. Nu myllrade det av folk på alla gator, alla torg, alla takterrasser, var och en ivrigt sysselsatt med något bestämt arbete. Jag kunde inte låta bli att beundra organisationen i denna jättelika nattövning. Och ju längre vi färdades, ju längre hade också arbetet fortskridit. Jag såg taggtrådsstängsel resas (skulle de verkligen också hinna få bort dem till i morgon bittida, då folk skulle fram där till sitt arbete?), jag såg långa slangar läggas ut, behållare av olika slag forslas i olika riktningar, vakter bevaka alla metrostationer och alla boningshus. Då och då såg jag också en trehjuling som vår med en fånge baki som jag, och jag undrade vart de tänkte föra oss.

På torget framför ett tälthus, som slagits upp på en takterrass, tycktes trehjulingarna samlas i flock. De fångar som förts dit – ett tjogtal före mig – fick sina fötter men inte sina händer lösta och föstes in i tältet. Alldeles innanför dörren stötte jag ihop med en annan fånge, som gjorde motstånd och hela tiden grälade högljutt över att han, en distriktsvakt, skulle utsättas för en sådan lekmanöver. Vem skötte hans åligganden under tiden? Hur skulle han kunna försvara sin frånvaro i morgon inför chefen? – Bullret från motorerna var betydligt svagare, så fort man kommit innanför tältväggen – den var försedd med en starkt ljuddämpande anordning – så att man nu mycket väl kunde höra vad han sade, och jag tyckte soldaterna omkring honom åtminstone kunde bevärdigat honom med ett svar; tills jag plötsligt hörde två andra soldater växla ett par ord på ett fullkomligt främmande språk, som jag inte begrep ett ord av. Vi hade inte alls blivit offer för en nattövning. Vi var fångar hos fienden.

Ännu i dag vet jag inte, hur det hela hade gått till. Man kan föreställa sig att fienden långsamt och metodiskt hade besatt luftflottan plats för plats med spioner och slutligen hade vartenda plan under sitt kommando. Man kan kanske också föreställa sig en löpeld av uppror och förräderi, av någon orsak som jag inte känner till. Möjligheterna är många, alla lika fantastiska, och det enda jag säkert vet är att ingen strid i luften förekom, liksom jag heller inte såg någon på marken. Det måste ha varit en väl genomförd överrumpling.

Fångarna väntade i kö i en yttre avdelning av tälthuset och släpptes sedan in en och en i ett inre bås. Där satt en högre militär med några tolkar och skrivare omkring sig. Med stark brytning frågade han mig på mitt eget språk om namn, yrke, rang i militär- och arbetslivet. En av de kringstående böjde sig fram och sade något så lågt att jag inte uppfattade det, men jag ryckte till, när jag såg hans ansikte. Var det inte en av mina egna kursdeltagare? Jag var inte alldeles säker. Chefen såg upp med ett intresserat uttryck.

– Aha, sade han, ni är kemisk uppfinnare? Ni har gjort en viktig uppfinning? Vill ni köpa ert liv med den? Vill ni ge oss er uppfinning?

Långa tider efteråt grubblade jag över varför jag svarade ja. Rädsla var det inte. Jag hade varit rädd nästan hela mitt liv, jag hade varit feg – vad innehåller hela min bok annat än berättelsen om min feghet! – men just då var jag inte rädd. Allt jag hade rum för var en måttlös besvikelse över att jag aldrig skulle komma fram till dem som väntade. – Inte heller hade jag en tanke på att mitt liv skulle vara något att hålla på under sådana omständigheter som dessa. Fånge eller död tycktes mig just då vara precis detsamma. I båda fallen var min väg fram till de andra avbruten. När jag senare fick klart för mig, att min uppfinning visst inte hade räddat mig, att mitt liv i alla fall skulle sparats, att ett stort antal fångar var en önskvärd vinst för grannstaten, eftersom nativiteten där lika lite som hos oss höll jämna steg med förlustsiffrorna i de stora krigen – då framkallade det ingen ånger, ändrade ingenting i min hållning. Jag gav dem min uppfinning därför att jag helt enkelt ville att den skulle finnas kvar. Om Kemistaden n:r 4 lades i ruiner, om hela Världsstaten förvandlades till en öken av aska och sten, så ville jag åtminstone kunna tänka mig, att någonstans i andra länder och bland andra folk en ny Linda skulle tala som den första, frivilligt, där någon velat tvinga henne, och en annan skara av skräckslagna angivare lyssna till en ny Rissen. Det var naturligtvis vidskepelse, eftersom ingenting kan upprepas, men jag hade ingenting annat att göra. Det var min enda svaga möjlighet att ändå fortsätta där jag blivit hejdad.

Hur jag sedan flyttades över till en främmande stad, till ett främmande fängelselaboratorium för att arbeta under bevakning, har jag redan berättat.

Jag har också berättat, att de första åren av min fångenskap var fulla av ångest och grubbel. Några faktiska uppgifter om Kemistadens öde lyckades jag aldrig få, men småningom räknade jag ut, vilken plan fienden hade följt. Meningen måste ha varit att gasbelägga gatorna och hindra all lufttillförsel till stadens undre delar, tills invånarna i desperation skulle smyga sig upp genom de få kvarlämnade utgångarna, en och en eller i små skaror, och ge sig fångna åt fiendens vaktmanskap. Hur länge syrebehållarna i stadens innandömen kunde räcka och om befolkningens mod var sådant att den föredrog döden framför att överlämna sig, eller tvärtom, visste jag inte. Tänkbart var ju också, att hela belägringen misslyckades, att hjälp anlände från andra delar av Världsstaten. Som sagt, jag har aldrig fått veta det. Men i vilket fall som helst fanns det en möjlighet att Linda var i livet. Kanske också Rissen, om de inte hunnit avrätta honom än. Jag medger, att det är en osannolik fantasi, och ville jag fråga mitt förnuft, borde jag säkert tillbringa resten av mitt liv i förtvivlan. Då jag nu inte gör det, visar det kanske bara, att min självbevarelsedrift tvingar mig att söka tröst i bländverk. Själv sade Rissen innan han dömdes: ”Jag vet att vad jag är tar vägen någonstans.” Jag är inte säker på hur han menade. Men det händer mig, när jag sitter på min brits med slutna ögon, att jag lyckas se stjärnorna glimta och höra vinden susa som den natten, och jag kan inte, jag kan inte utrota den illusionen ur min själ, att jag ännu, trots allt, är med om att skapa en ny värld.

CENSORS EFTERSKRIFT.

I betraktande av det på många sätt omoraliska innehållet i förevarande skrift har Censorsämbetet beslutat lägga densamma till de farligförklarade manuskripten i Universalstatens Hemliga Arkiv. Att den icke helt och hållet förstörts beror på att just detta omoraliska innehåll av mera pålitliga forskare torde kunna användas som material, då det gäller att klarlägga mentaliteten hos de varelser, som bebo landet intill vårt. Den fånge, som givit upphov till skriften och som alltjämt befinner sig i kemiskt arbete under bevakning – nu med strängare kontroll över vad han använder Statens papper och pennor till – torde i sin hemligt växande illojalitet, sin feghet och sin vidskepelse vara ett gott exempel på den urartning, som är betecknande för hela detta mindervärdiga grannland och som knappast kan förklaras annat än genom en ännu ej utforskad ärftlig och obotlig inre förgiftning, som vår nation gått lyckligt fri från och, om den skulle visa sig smitta över gränsen, obönhörligt skulle upptäckas just genom det medel sagde fånge en gång bidragit till att framställa. Jag uppmanar alltså dem som handha utlåningen av detta manuskript till den allra största försiktighet och dem som läsa den till den noggrannaste kritik samt till den starkaste förtröstan på det långt bättre och lyckligare tillståndet inom Universalstaten.

Hung Paipho

Censor.